

KÜLTÜR EVRENİ

UNIVERSE CULTURE - ВСЕЛЕННАЯ КУЛЬТУРЫ

Bahar/ Spring/весна 2023 • Yıl / Year / Год 15 • Sayı / Number / Число 50

ÜÇ AYDA BİR YAYIMLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ

Sosyal Bilimler

QUARTERLY INTERNATIONAL PEER-REVIEWED JOURNAL

Social Sciences

РЕФЕРИРУЕМЫЙ ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ

общественные науки

ISSN: 1308-6197

Sahibi / Owner / Хозяин

Hayrettin İVGİN

Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti. - Konur Sokak 66/7 Bakanlıklar-ANKARA

Tel: 0090.312 4259353 – kulturevreni@gmail.com

Sorumlu Yazı İşleri Md./ Associate
Editor Ответственный секретарь

Saliha Sinem İVGİN

Editörler Kurulu/ Editorial Board
Руководитель работы

Hayrettin İVGİN

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Genel Koordinatör / Director / Директор

Hayrettin İVGİN

Redaktör/Redacteur/Редакция

Ayşe İKİZ

Yayın Kurulu / Editorial Board / Редакция

▪Prof. Dr. Celal DEMİR▪Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY▪ Dr. Yaşar KALAFAT
▪ Prof. Dr. İsmail PARLATIR ▪ Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU
Nail TAN ▪ Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN ▪ Prof. Dr. Naciye YILDIZ

Yazışma Adresi / Correspondance Adres / Адрес издательства

Kültür Ajans Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 66/7 Bakanlıklar/ANKARA-TÜRKİYE

Tel.: 0090.312 425 93 53 (PBX) - Fax: 0090.312 419 44 43

E-mail: kulturevreni@gmail.com

www.kulturevreni.com

Fiyatı / Price /

Стоимость

150 TL (Yurt içi / Domestic)

10 \$ / 10 Euro (Yurt dışı / Abroad)

Стоимость подписки Abone Bedeli /

Subscription Price

600 TL (Yurt içi / Domestic)

40 \$ / 40 Euro (Yurt dışı / Abroad)

Baskı Tarihi/ Press Date

10 Mayıs 2023

Baskı / Pres / Типография

Step Dijital (Grafik Vadi)

Kapak Resmi:

Tıgla Örülmüş Bir Para Kesesi (Malatya Müzesi)

Temsilcilikler / Representative / Представители

■
AZERBAIJAN

Prof. Dr. Gülnaz ABDULLAZADE

e-mail: gabdullazade@rambler.ru Tel: 00994506737860

■
NAHÇIVAN ÖZERK CUMHURİYETİ

Akd. Prof. Dr. Ebulfez AMANOĞLU

e-mail: ebulfezamanoglu@yahoo.com Tel: 00994503218726

■
KAZAKİSTAN

Prof. Dr. Zharkynbike SULEIMENOVA

e-mail: zharkyn1123@mail.ru Tel: 0077057129963

■
KAZAKİSTAN

Doç. Dr. Bakıtgul KULCANOVA

e-mail: bahit777@mail.ru Tel: 00787017314047

■
TÜRKMENİSTAN

Wezir AŞİRNEPESOW

e-mail: wezdip@gmail.com Tel: 0099365681139

■
KOSOVA

Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ

e-mail: trhafiz@yahoo.com Tel: 0038129231108

■
RUSYA FEDERASYONU

Prof. Dr. Alfina SIBGATULLINA

e-mail: alfina2003@yandex.ru Tel: 0079153847317

■
ÖZBEKİSTAN

Doç. Dr. Tahir KAHHAR

e-mail: tahirkahhar@mail.ru Tel: 00998712241310

■
ÖZBEKİSTAN

Prof. Dr. Juliboy ELTEZAROV

e-mail: juliboy2@gmail.com Tel: 00998933420044

■
GÜRCİSTAN

Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ

e-mail: roinkav@rambler.ru Tel: 00995599588461

Kültür Evreni dergisinin yayın ilkelerine göre yazılarını yayımlatmak isteyenler,

Web sayfası aracılığıyla yazışma adresine veya temsilcilerimize başvurmalıdır.

Articles submitted for publication will comply with the Publication Policy and the Submission Instructions for manuscripts. For publication you can refer to adres or to our representative

Желающим публиковаться в журнале **Вселенная Культуры** следует оформлять материалы в соответствии с требуемыми правилами и обратиться к указанному адресу или к местным представителям журнала

Danışma Kurulu

Advisory Board

Консультативный Совет

- Akd. Prof. Dr. Fuad MEMMEDOV (Simurg Association of Culture/AZERBAYCAN)
Akd. Prof. Dr. İsmail HACIYEV (AMEA Nahçıvan Bölməsi/AZERBAYCAN)
Akd. Prof. Dr. İsa HABİBBEYLİ (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi/AZERBAYCAN)
Akd. Prof. Dr. Teymür BÜNYADOV (AMEA Etnografya Enstitüsü / AZERBAYCAN)
Akd. Prof. Dr. Vasıf MEMMEDALİYEV (Bakü Devlet Üniversitesi / AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN (Gazi Üniversitesi. Em./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ali AKAR (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ali DUymAZ (Balıkesir Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ali YAKICI (Gazi Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Aynur KOÇAK (Yıldız Teknik Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK (Necmettin Erbakan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN (Ondokuz Mayıs Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Berykbay SAGYNDYKULY (El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi/KAZAKİSTAN)
Prof. Dr. Celal DEMİR (Afyon Kocatepe Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Celil Garipoğlu NAGIYEV (Bakü Devlet Üniversitesi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN (Atatürk Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Elçin İSGENDERZADE (Bakü Teknik Üniversitesi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (Ege Üniversitesi. Em./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Gülnaz ABDULLAZADE (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Türk Dil Kurumu/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Haluk AKALIN (Hacettepe Üniversitesi. Em. /TÜRKİYE)
Prof. Dr. İsmail GÖRKEM (Erciyes Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. İsmail PARLATIR (Ankara Üniversitesi. Em./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Juliboy ELTEZAROV (Semerkant Devlet Üniversitesi/ÖZBEKİSTAN)
Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ (Karadeniz Teknik Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Maarife HACIYEVA (Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Makbule SABZİYEVA (Anadolu Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Meherrem KASIMLI (Azerbaycan Milli İlimler Akademisi/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Mehmet AÇA (Balıkesir Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Meral OZAN (Bolu İzzet Baysal Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Metin ERGUN (Başkent Üniversitesi Em./TÜRKİYE)
Prof. Dr. Minara ALİYEVA (Uludağ Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Mustafa SEVER (Bilkent Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Muxtar Kazımoğlu İMANOV (AMEA Folklor Enstitüsü/AZERBAYCAN)
Prof. Dr. Naciye YILDIZ (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Necati DEMİR (Gazi Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Nikolos AKHALKATSİ (Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi/GÜRCİSTAN)
Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ (Piriştina Üniversitesi.Em./KOSOVA)
Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ (Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi/GÜRCİSTAN)
Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU (Selçuk Üniversitesi. Em. /TÜRKİYE)
Prof. Dr. Seadet ABDULAYEVA (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)

- Prof. Dr. Tacida HAFİZ (Piriştina Üniversitesi. Em. /KOSOVA)
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (Atatürk Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Zharkynbike SULEIMENOVA (Universty Kazmpu/KAZAKHSTAN)
Prof. Dr. Zufar SEYITJANOV (El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi/KAZAKİSTAN)
Doç. Dr. Arif MÖHSÜNOĞLU (Batman Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Bakıytgul KULCANOVA (El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi/KAZAKİSTAN)
Doç. Dr. Habibe MAMEDOVA (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Hasan ADIGOZELZADE (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Iryna M. DİRYGA (Ukrayna Bilimler Akademisi/UKRAYNA)
Doç. Dr. Kenan KOÇ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Nurlan SAGYNDYKOV (El-Farabi Kazak Milli Üniversitesi/KAZAKİSTAN)
Doç. Dr. Pakizat AUESBAEVA (Muhtar Auevov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü/KAZAKİSTAN)
Doç. Dr. Ranetta GAFEROVA (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Reyhan Gökben SALUK (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Tahir KAHHAR (Devlet Cihan Dilleri Üniversitesi/ÖZBEKİSTAN)
Doç. Dr. Vasili MOSİAŞVİLİ (Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi/GÜRCİSTAN)
Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU (Giresun Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Yalçın ABDULLA (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Züleyxa ABDULLA (Üzeyir Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi/AZERBAYCAN)
Doç. Dr. Zülfikâr BAYRAKTAR (Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Doğan KAYA (Cumhuriyet Üniversitesi Em./TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Hanzade GÖZELOVA (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Mehmet KILDIROĞLU (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Mehmet YARDIMCI (Dokuzeylül Üniversitesi. Em./TÜRKİYE)
Dr. Öğr. Üyesi Meyser KAYA (Korkut Ata Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr.Öğr. Üyesi Mitat DURMUŞ (Ardahan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr. Yaşar KALAFAT (Araştırmacı-Halk Bilimci. Em./TÜRKİYE)

Dil Danışmanları/Foreign Language Consultants/Советники по иностранным языкам

- Doç. Dr. Çulpan Zariyova ÇETİN (Kars Üniversitesi/TÜRKİYE)
Doç. Dr. Gül Mükerrerem ÖZTÜRK (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Makbule SABZİYEVA (Anadolu Üniversitesi/TÜRKİYE)
Dr. Reşide GÜRSES (TDK Ankara/TÜRKİYE)
Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ (Samtskhe-Javakheti Devlet Üniversitesi/GÜRCİSTAN)
Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU (Giresun Üniversitesi/TÜRKİYE)

- Not** : Ada göre Alfabetik olarak sıralanmıştır.
Note : It is arranged in accordance with an alphabetical order.
К сведению : Следует в алфавитном порядке

• *Kültür Evreni Dergisi'ne T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı abonedir.*

• *Ministry of Turkish Republic Culture and Tourism is a subscriber to Cultural Universe Magazine*

• *Министерство Культуры и Туризма Республики Турция является абонементом на журнал «Kültür Evreni» («Вселенная Культуры»)*

İÇİNDEKİLER/ CONTENT / СОДЕРЖАНИЕ

Editör'den/From The Editor/ От Редактора (Prof. Dr.) Hayrettin İvgin/Prof. Dr. Erdoğan Altınkaynak	7
Hacı Mailin Həyatı, Mühiti və Yaradıcılığı Hacı Mailin Hayati, Çevresi ve Eserleri Hacı Mail's Life, Surroundings and Works <i>Жизнь, Окружение И Творчество Гаджи Маила</i> Prof. Dr. Vüqar Əhməd	9
Muğla Kalafatları ve Halk İnançlarında Damlalar Muğla Kalafats And Drops In Folk Beliefs <i>Калафаты Муғлы И Капли В Народных Поверьях</i> Nurdan Yoldaş-Dr. Yaşar Kalafat.....	20
Türk Kültüründe Koç-Koyun ve Dağ Keçisi Ritüeli Aries-Sheep And Mountam Goat Ritual In Turkish Culture <i>Овцы, Бараны И Козы: Ритуалы В Турецкой Культуре</i> Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Yardımcı.....	30
Vüqar Əhmədin Yaradıcılığında Qarabağ Mövzusu Vüqar Ahmed'in Eserlerinde Karabağ Konusu Karabakh Subject In Vüqar Ahmed's Works <i>Гулбениз Бабаева: Тема Карабаха В Творчестве Вугара Ахмеда</i> Doç. Dr. Gülbeniz Babayeva	41
Çiçekdağı'nda Bazı Aşiret, Oymak, Cemaat, Boy ve Sülalelerin (Soy-Sop) İzleri Traces Of Some Tribes, Clans, Communities, Generations And Dynasties (Relations) In Çiçekdağı Следы Происхождения <i>Некоторых Племян, Общин, Конгрегаций И Династий В Чичекдаги</i> Hayrettin İvgin	49
Ermenistan Devleti'ni Enver Paşa mı Kurdu? Did Enver Pasha Establish The Armenian State? <i>Кто Создал Армению? Энвер Паша Ли?</i> Sadi Bayram	61

Tokat Yöresi Halk İnançlarında Basmak-Basılmak ve Kuş Yenkmesi/Yengmesi Basmak-Basılmak And Kuş Yenkmesi/Yengmesi In Tokat Region Folk Beliefs <i>Злые Пророчества И Недобрая Ворожба Птиц В Народных Верованиях Токата</i> Dr. Yaşar Kalafat-Şevket Kaan Gündoğdu	74
Deutsch Als Fremdsprache Der Pädagogischen Fakultät An Der Anadolu Universität “Anadolu Üniversitesi Fakültesi Almanca Öğretmenliği Programı Öğrencilerinin Kültürlerarası Duyarlılıkları” Interkulturelle Sensibilität Der Studierenden An Der Abteilung Межкультурная Чувствительность Студентов Педагогического Факультета (Специальность Преподавание Немецкого Языка) Анатолийского Университета Dr. Fatma Şükran Kürkçüoğlu-Prof. Dr. Ayhan Bayrak	83
1840’lı Yıllarda Temettuat Defterlerine Göre Gerede’nin Mahalleleri ve Muhtarları The Neighborhoods And Muhtars Of Gerede According To The Temettuat Books In The 1840s <i>Домкомы И Районы Гереде В Дивидендных Книгах 1840-Х Годов</i> Ramazan Kaşmer	106
Kültür Evreni Dergisi Yayın İlkeleri	112
Universe Culture Journal Publication Principles.....	125
Журнал “Мир Культуры”Требования по изданию.....	128

EDİTÖRLERDEN

Saygıdeğer Okuyucularımız,

Kültür Evreni dergisinin 50. sayısı elinizdedir. Çok sayıda dergi ellinci sayıya ulaşamamıştır. Biz ise 15 yıldır aralıksız ve hiç aksatmadan dergiyi 50. sayıya ulaştırdık. Bu büyük başarıyı, hepimiz birlikte gerçekleştirdik. İnanıyoruz ki gücümüz el verdiği sürece derginin yaşamasını sürdüreceğiz.

Kültür Evrenin bu sayısında da çok değerli 9 adet yazıya yer verilmiştir. Bu yazıların sahipleri şunlardır: Prof. Dr. Vüqar AHMED, Nurdan YOLDAŞ-Dr. Yaşar KALAFAT, Dr. Mehmet YARDIMCI, Doç. Dr. Gülbeniz BABAYEVA, Dr. Yaşar KALAFAT-Şevket Kaan GÜNDOĞDU, (Prof. Dr.) Hayrettin İVGİN, Sadi BAYRAM, Dr. Fatma Şükran KÜRKCÜOĞLU-Prof. Dr. Ayhan BAYRAK, Ramazan KAŞMER

Bu yazıların üçü, ikili araştırmacı bilim insanı tarafından kaleme alınmıştır. Dr. Yaşar Kalafat'ın, hem Şevket Kaan Gündoğdu, hem de Nurhan Yoldaş ile birlikte hazırladıkları iki; Dr. Fatma Şükran Kürkçüoğlu'nun danışman hocası Prof. Dr. Ayhan Bayrak'la birlikte hazırladıkları bir yazı sayfalarımız arasında görülecektir.

Kültür Evreni dergilerinin önceki sayılarını www.kulturevreni.com sitemizden okuyabilir, indirebilir ve hatta çıktılarını alabilirsiniz.

Dergimizde araştırmalarının yayımlanmasını isteyenler; “Yayın İlkeleri”ne uygun olarak hazırladıkları yazılarını kulturevreni@gmail.com e postamıza gönderebilirler.

Kültür Evreni dergisinin bu 50. sayısının bilim dünyasına hayırlı-üçurlu olmasını diler, hepimize saygılarımızı iletiriz.

Editör

(Prof. Dr.) Hayrettin İVGİN

Editör

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

FROM THE EDITORS

Our esteemed readers,

You have the 50th issue of the Universe of Culture Magazine. Unlike other magazines, we have reached the 50th issue for 15 years without interruption. We all achieved this great success together. We believe that as far as we can, we will continue to live the magazine.

In this issue of the Universe of Culture Magazine, 9 very valuable articles are included. The writers of these articles are: Prof. Dr. Vüqar AHMED, Nurdan YOLDAŞ-Dr. Yaşar KALAFAT, Dr. Mehmet YARDIMCI, Assoc. Dr. Gülbeniz BABAYEVA, Dr. Yaşar KALAFAT-Şevket Kaan GÜNDOĞDU, (Prof. Dr.) Hayrettin İVGİN, Sadi BAYRAM, Dr. Fatma Şükran KÜRKCÜOĞLU-Prof. Dr. Ayhan BAYRAK, Ramazan KAŞMER.

Three of these articles were written by bilateral researcher scientists. Dr. Yaşar Kalafat's two articles prepared with Şevket Kaan Gündoğdu and Nurhan Yoldaş; and one article of Dr. Fatma Şükran Kürkçüoğlu and her consultant teacher Prof. Dr. Ayhan Bayrak will be seen between our pages.

You can read the previous issues of Universe of Culture Magazine from our website www.kulturevreni.com, download and even get out of the outputs.

Those who want to publish their research in our magazine can send the articles to our mail address kulturevreni@gmail.com, which should be prepared in accordance with the “Publication Principles”.

We wish that this 50th issue of Universe of Culture Magazine will be auspicious to the scientific world and we will send our respects to all of you.

Editor

(Prof. Dr.) Hayrettin İVGİN

Editor

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

ОТ РЕДАКТОРА

Уважаемые читатели!

Перед вами 50-ый номер журнала «Вселенная Культуры». В течение последних 15 лет нами было выпущено 49 номеров журнала и мы очень рады, что вместе с вами, дорогие авторы и читатели, мы достигли такого успеха. Мы верим, что издание журнала в дальнейшем тоже будет продолжаться.

Этот выпуск содержит 9 научных статей. авторами которых являются профессор Вюгар АХМЕД, Нурдан ЙОЛДАШ - др. Яшар КАЛАФАТ, др. Мехмет ЯРДЫМЧЫ, доцент Гюльбенюз БАБАЕВА, др. Яшар КАЛАФАТ - Шевкет Каан ГЮНДОГДУ, (проф. д-р) Хайреттин ИВГИН, Сади БАЙРАМ, др. Фатма Шюкран КЮРКЧЮОГЛУ - Профессор Айхан БАЙРАК, Рамазан КАШМЕР

Две статьи написаны доктором Яшаром Калафатом совместно с Шевкетом Кааном Гюндодду и Нурханом Йолдашем. В журнале также имеется статья, подготовленная доктором Фатмой Шюкран Кюркчюоглу со своим научным руководителем профессором Айханом Байраком.

С прошлыми выпусками журнала можно ознакомиться, скачать и взять их распечатки на веб-сайте журнала www.kulturevreni.com

Исследователям, желающим опубликовать свои научные работы в нашем журнале, следует оформить статьи в соответствии с требованиями, изложенными на турецком, английском и русском языках в конце каждого номера журнала и отправить их на адрес электронной почты kulturevreni@gmail.com

Желаем благополучия всем нашим авторам и читателям и надеемся, что этот номер внесёт свою лепту в мир науки.

Редактор
(Проф.Др.) Хайреттин ИВГИН

Редактор
Проф.Др. Эрдоган АЛТЫНКАЙНАК

HACI MAILİN HƏYATI, MÜHİTİ VƏ YARADICILIĞI

HACI MAILİN HAYATI, ÇEVRESİ VE ESERLERİ

HACI MAIL'S LIFE, SURROUNDINGS AND WORKS

ЖИЗНЬ, ОКРУЖЕНИЕ И ТВОРЧЕСТВО ГАДЖИ МАИЛА

Prof. Dr. Vüqar ƏHMƏD*

XÜLASƏ

Bakı-Abşeron ədəbi mühitinin yetişdirdiyi görkəmli qəzəlxan-şair, füzulışünas alim Hacı Mail özündən sonra böyük ədəbi irs qoyub getmişdir. Hacı Mail 1990-cı ilin yayında Nardarandakı evində XIX əsrin 60-cı illərindən XX əsrin 20-ci illərinə qədər Bakıda fəaliyyət göstərmiş "Məcməüşşüəra" ədəbi məclisini yenidən bərpa etmiş, sonradan isə Bakı şəhərində "Füzuli" ədəbi məclisini yaratmışdı. Təsadüfi deyil ki, Hacı Mailin başçılıq etdiyi bu poeziya məclislərindən sonralar Ələmdar Mahir, Baba Pünhan, Arif Buzovnalı kimi bir çox tanınmış şairlər çıxmışdı.

Hacı Mail həm şair, həm də ədəbiyyatşünas alim kimi Şərq ölkələrində, xüsusilə İran və Türkiyədə böyük şöhrət qazanmışdı.

90-cı illərdə yenidən müstəqillik qazanmış Azərbaycanda, Hacı Mail yaratdığı bu məclislər vasitəsi ilə Təbriz, Ərdəbil, ümumiyyətlə Güney Azərbaycan arasında körpü rolunu oynayırdı. O, Şəhriyar, Vahid kimi həm Qüzeydə, həm də Güneydə sevilən görkəmli şair, böyük alim idi...

63 il ömür yaşamış şairin zəngin ədəbi irsinə mindən artıq qəzəl, qəsidə, tərcibənd, qitə, təxmis, qoşma və s. daxildir. Onun qəzəlləri bu gün də öz tərəvətini itirməmiş, xanəndələr tərəfindən böyük məmnuniyyətlə ifa edilir.

Açar Sözlər: Hacı Mail, Abşeron, Nardaran, əruz, qəzəl, füzulışünas

* AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsinin müdiri. Bakı/AZƏRBAYCAN
(vuqar.ehmed63@mail.ru)

ÖZ

Bakü-Apşeron edebî okulun yetiştirdiği görkemli divan şairi, fuzuli uzmanı, bilim insanı Hacı Mail kendinden sonra büyük edebî miras koyup gitmiştir. Hacı Mail 1990 yılının yaz ayında Nardaran'daki evinde XIX. asrın 60. yıllarından XX. asrın 20. yıllarına kadar Bakü'de faaliyet göstermiş "Mecmeüşşüera" edebî grubunu yeniden kurmuş, sonradan ise Bakü şehrinde "Fuzuli" edebî ekolünü ortaya koymuştur. Raslantı değil ki, Hacı Mail'in başkanlık ettiği bu şiir ortamından daha sonra Alemdar Mahir, Baba Pünhan, Arif Buzovnalı olarak bir çok tanınmış şairler ortaya çıkmıştı.

Hacı Mail, hem şair hem de edebiyatçı âlim olarak Doğu ülkelerinde, özellikle İran ve Türkiye'de büyük üne kavuşmuştu.

90. yıllarda yeniden bağımsızlık kazanmış Azerbaycan'da, Hacı Mail kurduğu bu gruplar aracılığıyla Tebriz, Erdebil genellikle Güney Azerbaycan arasında köprü rolünü oynuyordu. O, Şehriyar, Vahid gibi hem Kuzey'de hem de Güney'de sevilen görkemli şair, büyük bir bilgin idi.

63 yıl ömür yaşamış şairin zengin edebi mirasına binden fazla gazel, kaside, terci-i bend, kıt'a, tahmis, koşma vb. dâhildir. Onun gazelleri bugün de kendi niteliğini kaybetmemiş, hanendeler tarafından büyük sevinçle ifa edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hacı Mail, Apşeron, Nardaran, Aruz, Gazel, Fuzuli Uzmanı.

ABSTRACT

The magnificent divan poet, fuzuli expert, scientist Hacı Mail, who was raised by Bakü-Absheron Literary School, left a great literary legacy after his death. In the summer of 1990, in his house Nardaran, Hacı Mail re-established the "Mecmeüşşüera" literary group, which had been active in Baku city from the 60th years of the XIX century to the 20th years of the XX century and then he revealed the "Fuzuli" literary school in the city of Baku. It is not coincidental, after this poetry environment chaired by Hacı Mail, many well-known poets emerged as Alemdar Mahir, Baba Pünhan and Arif Buzovnalı.

Hacı Mail, as a poet and literary scholar, had gained great reputation in the eastern countries, especially in Iran and Turkey.

In Azerbaijan, which has gained independence again in the 90s, and through these groups he founded, Hacı Mail usually played the role of a bridge between Tabriz, Ardabil and South Azerbaijan. He was a great scholar, a glorious poet who was loved in both the North and the South, like Şehriyar (Shahriyar) and Vahid.

The rich literary heritage of the poet who has lived 63 years of life, more than a thousand of gazel, ode (kaside), terci-i bend, quatrain (kıt'a), tahmis, koshma and so on included. His gazels are not losing their own quality today, they are carried out with great joy by the singers (hanendes).

Key Words: Hacı Mail, Absheron, Nardaran, Aruz, Gazel, Fuzuli Specialist

РЕЗЮМЕ

Выдающийся поэт, ученый-литературовед, текстолог, воспитанный в Бакинско-Апшеронской литературной среде Гаджи Маил, оставил после себя большое литературное наследие. В летом 1990 года в своем доме в Нардаране Гаджи Маил восстановил литературное собрание «Маджмауш-шуара» («Общество поэтов»), действовавшее в Баку с 1860-го до 1923 г. Позже он основал в городе Баку литературное собрание «Физули». Не случайно многие известные поэты, такие как Аламдар Махир, Баба Пюнхан, Ариф Бузовналы и др. вышли из этих поэтических собраний под руководством Гаджи Маила.

Гаджи Маил получил большую известность в странах Востока, особенно в Иране и в Турции, как поэт и литературовед.

В 90-е годы в новом независимом Азербайджане через эти созданные им собрания Гаджи Маил играл роль моста между Тебризом, Ардебилем и вообще южном Азербайджаном. Подобно Шахрияру и Вахиду он был выдающимся поэтом, великим ученым, которого любили и ценили и на Севере, и на Юге.

Богатое литературное наследие поэта, прожившего 63 года, насчитывает более тысячи газелей, касида, таржибандов, тахмисов и др. произведений.

Ta qədimdən Bakı-Abşeron şeir, muğam, sənət diyarı kimi şöhrət tapıb. Abşeron yarımadasında doğulub boya-başa çatan, yetişən bir çox elm, ədəbiyyat, musiqi və rəssamlıq nümayəndələrinin adı təkcə vətənimizdə deyil, dünya miqyasında Azərbaycanımıza şöhrət gətirir.

Bakı-Abşeron ədəbi mühitinin yetirdiyi ədəbi simalardan biri də mərhum qəzəlxan-şair, füzulışünas alim, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Hacı Mail Əliyevdir.

İlk Azərbaycan türkcəsində şeir nümunəsinin müəllifi Nəsir Bakuyidən üzü bəri Abşeron torpağı bir çox ədəbi şəxsiyyətlər yetişdirmişdir. Onları sadalasaq böyük siyahı alınar. Bu ədəbi simalar arasında istər bədii əsərləri, istərsə də elmi fəaliyyəti ilə oxucu rəğbətini, ədəbi ictimaiyyət və xalq içində dərin hörmət qazanan ustad qəzəlxan, füzulışünas Hacı Mailin adı da ən şərəfli yerlərdən birini tutur.

Sovet dövründə rəsmi şeir janrları heca və sərbəst ölçü olmasına baxmayaraq Hacı Mail xələfi, ustadı Əliağa Vahid və ədəbi tərəf-müqabilləri Həkim Qəni, Seyidağa, Əliağa Bakir, Ələkbər Şahidlə yanaşı klassik poeziyamızın ənənələrini yaşatdı. Həm tərəvətli qəzəlləri, həm Füzuli irsinin tədqiqi, həm də əruz, muğama dair çıxışları ilə...

Bakı-Abşeron ədəbi mühitinin yetişdirməsi olan Hacı Mail 1935-ci il oktyabrın 25-də “muğam, sənət beşiyi olan” (Məmməd Aslan) Nardaranda dünyaya göz açıb. Nardaran Azərbaycanda İslama, klassik poeziyaya heyranlığı ilə seçilən bir məkandır. Nardaran dini-ədəbi mühiti daim inkişafdadır. Nardaran ədəbi mühiti XIX yüzillikdən başlayaraq geniş vüsət almağa başlamışdır. Bu ədəbi mühitin Mirzə Abbas Şahini, Hacı Pərişan, Zəki Məcidoğlu kimi istedadlı nümayəndələri olmuşdur. Daha sonralar Nardaranda Hacı Şıxəli Tuti, Ağarza Qəmli, Muxtar Fail, Hacı Paşa Əzadar kimi qəzəlşanlar yetişmişdir.

Füzulinin şeir bulağından su içən “ustad Vahidin layiqli xələfi” (Vasim Məmmədəliyev) (1,3), Nardaran ədəbi mühitində şair kimi formalaşan Hacı Mail məhz adlarını çəkdiyimiz şairlər arasında yetişib ustad sənətkara çevrilmişdi. Bu şairlər Bakı-Abşeron, qismən də Azərbaycanda tanınmışdırlarsa, Hacı Mail həm şair, həm də ədəbiyyatşünas alim kimi Şərq ölkələrində, xüsusilə İran və Türkiyədə də şöhrət qazanmışdı.

Nardaranın ədəbi mənzərəsinə nəzər saldıqda görürük ki, çağdaş günümüzdə Abşeron ədəbi mühitinin bədii-poetik mərkəzi bu məkandır.

XIX yüzillikdə məmləkətimizdə və Abşeronda formalaşan ədəbi məclislər süquta uğrasa da məhz Hacı Mailin sayəsində 90-cı illərdə bərpa olundu və o, dünyasını dəyişdikdən sonra da, bu gün də silsilə şəkildə yaşamaqdadır. Qəzəlin – divan şeirinin inkişafında, yaşamasında bünövrəsi Hacı Mail tərəfindən qoyulan bu ədəbi-poetik məclislərin rolu əvəzsizdir.

Bakı-Abşeron ədəbi mühitinin sağlığında aparıcı nümayəndəsi olan Hacı Mail bu mühitin təkamülü və inkişafında əvəzsiz xidmət göstərmişdir. Hacı Mail Abşeron ədəbi mühiti ilə Təbriz, Ərdəbil, Tehran, ümumiyyətlə, Güney Azərbaycan arasında körpü yaratmışdı. Eləcə də şair İraq tükmənləri, Türkiyə türkləri ilə ədəbi-mədəni əlaqələrin qurulmasında əmək sərf etmişdi. Hacı Mail sidq-ürəklə dinimizə bağlı bir müsəlman, qələmi ilə vətənimizi ustadcasına vəsf edən qüdrətli şair, türk dünyasına dərin sevgisi olan türkcü, Azərbaycan boyda ürəyi olan Azərbaycançı idi. Hacı Mail Şəhriyar, Vahid kimi həm Qüzeydə, həm də Güneydə sevilən görkəmli şair, böyük alim idi...

Hacı Mail az yaşayıb – 63 il. Şairin yaradıcılıq yoluna nəzər saldıqda görürük ki, zəngin ədəbi irs qoyub getmişdir; mindən artıq qəzəl, qəsidə, tərcibənd, qitə, təxmis, qoşma və s. Onun qəzəlləri bu gün də öz təravətini itirmir.

*Ey mənim eşqdə bu könlümün ustadı olan!
Düz yolu tapmaq işində mənə, ey hadi olan!*

*Ey qaranlıq gecəmi nuru ilə gündüz edən!
Ey gərək dəmdə mənim könlümün imdadı olan!*

*Ey verən bağı-gülüstanımə hər nəşvü nüma!
Ey onun meyvəsinin ləzzəti, həm dadı olan!*

*“Ləm yəlid”, həm də “vələm yuləd”ə mənə tapdım;
Olmayan nə anası, həm nə də övladı olan!*

*Ey mənim xilqətimə zərrə salan nurindən!
Yoxdu fikrimdə adından savayı adı olan!*

*Mailin bu qəzəli vəsfin üçün azlıq edər,
Saxlasa, bəsdə, bunu hafizəsi, yadı olan!(2,7)*

Hacı Mail dindar bir ailədə anadan olmuşdu. Atası İsmayıl Hacı Məhəmməd Tağı oğlu öz kəndlərində və Abşeronda nüfuz qazanmış bir insan olub. Şairin anası Hüsniyyə xanım dövrünün zəngin şəxslərindən olan Seyfulla bəyin qızı idi.

İsmayıl kişi islami biliklərə, əruza, muğama, xüsusilə Füzuli poeziyasına dərinləndən bələd imiş. İsmayıl bəy evində ədəbi-bədii məclislər təşkil edərmiş və söz ustaları, ruhani alimləri dəvət edərmiş. Bu o məclislər idi ki, uzun illər sonra oğlu Mail bu ənənəni ömrünün sonuna qədər davam etdirdi. Balaca Mail yeniyetmə və gənclik illərində islami biliklərə, əruza, muğama atası İsmayılın məclislərində yiyələnməyə başladı və sonralar söz ustası, muğam, əruz bilicisi, mətnşünas, tədqiqatçı kimi şöhrət tapdı.

Sovet–alman müharibəsi dövründə Mail Nardaranda 130 sayılı orta məktəbin I sinifinə gedir, VII sinifdən sonra təhsilini Maştağadakı 128 sayılı orta məktəbdə davam etdirir. Burada gələcəkdə Vahidşünas alim kimi tanınan, görkəmli alim-pedaqoq Məmməd Nuruoğlu, Seyid Əli kimi müəllimlərdən dərs alır. Eyni zamanda Maştağa ədəbi mühitinin tanınmış nümayəndələri – Məhəmmədəli Şəfai, Hacı Kazım, Ağahüseyn Əfsun, Seyidağa kimi şairlərlə tanış olur və bu tanışlıq dostluğa çevrilir.

Maştağa məktəbində gənc şair Mail Əliyev ədəbi dərnək də təşkil edir. Məktəbdə oxumaqla yanaşı ədəbiyyatsevər yeniyetmə Mail qeyri-rəsmi təhsil alaraq ərəb əlifbası, əruz, hüsnxətt, muğam, fars dili və ədəbiyyatı ilə bağlı Abşeronun tanınmış şairlərindən, elm, ədəbiyyat mütəxəssislərindən dərslər alır. Gənc Mail özünə ustad saydığı böyük Əliəğa Vahiddən, professor Əkrəm Cəfərdən, fars dilinin mahir bilicisi Əli Fəhmidən bir çox mətləbləri əxz edir...

Atası İsmayıl kişinin qulağı ağır eşitdiyindən onu müharibəyə aparmırlar. Mail özündən yaşda kiçik olan 9 bacı və qardaşının tale yollarında büdrəməməsi üçün çox zəhmət çəkir, onlara maddi-mənəvi dəstək olur.

Mail Əliyevin gənc yaşlarından şeirləri dövrü mətbuatda çap olunmağa başlayır. Şairin ilk kitabı isə çox gec – 51 yaşında 1986-cı ildə “Yazıçı” nəşriyyatında “Qəzəllər” adı altında çap olunur.

Filoloji ali təhsil almamışdı Hacı Mail. O, Bədən Tərbiyəsi İnstitutunu bitirmişdi. Lakin mahir mətnşünas kimi, ərəb və fars dillərinə bələd olan mütəxəssis kimi diqqət çəkdiyindən onu AMEA-nın M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutuna elmi işçi vəzifəsinə dəvət edirlər. Tekstoloq alim 28 il burada vicdanla, səbrlə Füzuli, Kişvəri və digər klassiklərin anadilli, farsdilli əsərlərinin üzərində işləyib onların elmi-tənqidi mətnini çap etdirir.

Bunların nəticəsidir ki, elmi fəaliyyətinə görə Hacı Mailə 1997-ci ildə dissertasiya müdafiə etmədən “filologiya üzrə fəlsəfə doktoru” dərəcəsi Ali Attestasiya Komissiyası tərəfindən təqdim olunur. Elm tarixində nadir hallarda belə

hadisələr baş verir. Bu böyük Füzulişünas alimin qələminə Allah-təalanın bəxş etdiyi ərməğan idi.

1990-cı ildə Mail Əliyev Sovet Azərbaycanı dövründə ilk dəfə olaraq Həcc ziyarətinə gedir. Məşhəddə İmam Rza (ə)-ın məzarını ziyarət edir. Güney Azərbaycanda – Təbrizdə, Ərdəbildə olur. 1994-cü ildə isə Kərbəla ziyarətinə gedir.

1996-cı ildə ədəbi irsini sevə-sevə tədqiq etdiyi dahi Füzulinin 500 illik yubileyi münasibətilə İraqda keçirilən konfransda iştirak edir. O, alim kimi dəfələrlə Türkiyədə, Rusiyada, Orta Asiya Türk Cümhuriyyətlərində elmi-dini simpozium və konfranslarda məruzələr edir. Elm, ədəbi və dini fəaliyyətinə görə dəfələrlə ölkəmizin və başqa dövlətlərin mükafatları ilə təltif olunur.

Peyğəmbəri vəsf edən Türkiyədə keçirilən beynəlxalq dini yarışmada qalib olur və ödüllə mükafatlandırılır.

1995-ci ildə Hacı Mailin 60 illik yubileyi dövlət tərəfindən qeyd edilir. Hacı Mail dünyasını dəyişdikdən sonra 2005-ci ildə 70 illik yubileyi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən “H.Əliyev” adına sarayda təntənə ilə keçirilir. Həmin il şərqşünas alim, o vaxt “Lider” televiziyasına rəhbərlik edən Vüqar Qaradağlının rəhbərliyi və təşəbbüsü ilə Hacı Mailin yaradıcılıq yolunu əks etdirən “Hacı Mail nağılı” filmi çəkilir. (Rejissor Ələkbər Muradov, ssenari müəllifi Zahir Adiloğlu).

Hacı Mailin elmi və bədii yaradıcılığını əks etdirən bir çox monoqrafiya, kitab və xatirələr toplusu işıq üzü görmüşdür.

Tədqiqatçı Zahir Adiloğlu Hacı Mailin xatirəsinə ithaf etdiyi “Sonsuz ömrə nöqtə qoyulmaz” adlı kitab çap etdirmişdir. (2005)

Müxtəlif illərdə araşdırmaçı Sona Xəyal Hacı Mailə həsr olunan məqalələr, (1995), Ənvər Nəzərli eyni adda (2000) çap olunan sənət dostlarının şairə ithaf etdikləri şeirlərdən ibarət toplusu mailsevərlərin ixtiyarına vermişlər.

Hacı Mailin ədəbi irsinin tədqiq tarixindən söhbət açdıqca mərhum, görkəmli ədəbiyyatşünas alim, akademik Bəkir Nəbiyevin Hacı Mailin yaradıcılığına həsr etdiyi xüsusi oçerki də qeyd etmək lazımdır. (B.Nəbiyev. Xəzan vurmasın. Bakı – 2006. Elm). B. Nəbiyevin Hacı Mailə həsr olunan məqaləsində şair haqqında analitik xatirələri də özünə yer tapıb.

Zahir Adiloğlu öz kitabına şairin ən yaxın dostlarının onun haqqında söylədikləri xatirələri toplamışdır. Sona Xəyal həyat və yaradıcılığı ilə, Vaqif Əliyev muğam görüşləri ilə bağlı araşdırmalar aparmışlar. Əfsus ki, mərhum füzulişünas alim, qüdrətli şair Hacı Mailin yaradıcılıq yolu, ədəbi fəaliyyəti fundamental şəkildə araşdırılmamışdır. Hacı Mailin nə bədii-poetik yaradıcılığı, poetikası, nə də tekstoloji-ədəbiyyatşünaslıq fəaliyyəti tədqiqat obyektı olmamışdır. Biz inanırıq ki, tezliklə şairin çoxşaxəli yaradıcılığının tədqiqinə həsr olunmuş doktorluq dissertasiyası yazılacaq və müdafiəyə təqdim olunacaq...

...1999-cu ilin əvvəllərində xərçəng xəstəliyinə düşər olan Hacı Mail əməliyyat olunmaq üçün Tehrana gedir. Uzun müddət İranın paytaxtında müalicə kursu keçir. Əfsus ki, bu müalicə və cərrahi əməliyyat yaxşı sonucla bitmir. Görkəmli füzulişünas, ustad şair 1999-cu ildə avqust ayının 22-də doğma

Nardaranda, öz ocağında gözlərini əbədi yumur və böyük izdihamla kənd məzarlığında dəfn olunur.

Məlumdur ki, Hacı Mailin poeziyasında bir çox beytlər poetik aforizmə çevrilib. “Mailin ünvanı Vətəndir” poetik deyimi hər bir azərbaycanlının dilində əzbərdir. Poeziyada təsdiq olunmaqda rol oynamış, özünün bu qəzəlinə şair ölümqabağı cavab olaraq yazır:

*Ey əhli-vətən, siz mənim ünvanımı bildiz,
Bundan sora bu sevgili ünvan sizin olsun.*

*Keyfiyyətin axırda bilərsiz bu cəhanın,
Zövqü yox olan mülki-Süleyman sizin olsun.*

*Yarın qəmi-hicranına çox dözmüşəm, indi,
Mən getdim, həmən möhnəti-hicran sizin olsun...*

Hacı Mail dünyasını dəyişdikdən sonra Sona Xəyalın müqəddiməsi, şairin oğlu mətnşünas-alim Hacı Mustafanın redaktorluğu ilə “Divan”ı da (2006) nəfis tərtibatla çap olunur. Mərhum şairin sağlığında “Divan”ı işıq üzü görməsə də ölümündən sonra bu nəcib iş həyata keçir.

2006-cı ildə yenə də Sona Xəyalın tərtibçiliyi, Hacı Mustafa Mailoğlunun redaktorluğu ilə şairin “Qoşmaları” oxucularını sevindirir. Yaradıcılığının əsasını əruz vəznində yazdığı qəzəllər təşkil etsə də ustad şair heca vəznində də qələmini sınamış və lirik-poetik əsərlər yaratmışdır. Leytmotivi Vətən eşqi, sədaqət, məhəbbət, dünyanın faniliyi, xeyrixahlıq üsündə köklənən və öz səmimiyyəti ilə seçilən bu qoşmalar mövzuca həmişə aktualdır:

*Zəmanə qəmindən, dost aşınadan,
Ürəkdə dərd olur, möhnət də olur.
Yarın əğyar ilə uyuşmasından,
Arada söz olur, söhbət də olur.*

*Biri öz dostuyçun cəfaya dözür,
Hər cürə qovğayə, bəlaya dözür.
Düşsə də onunçun səhraya, dözür,
Görən min söz deyir, qeybət də olur.*

*Mail şeir yazır, əsər yaradır,
Biri baxıb deyir, nələr yaradır.
Birisə bəyənmir, qəlbi qaradır,
Şeirə nifrət olur, rəğbət də olur. (3,15)*

Hacı Mailin ölümündən 23 il keçir. Cismani həyatı ilə bizdən uzaqlaşan, uzaqlaşdıqca bizə ruhən, mənən yaxınlaşan ustadın poeziyasındakı mərhəmlilik, ecazkarlıq ildən-ilə, gündən-günə bizə doğmalaşır.

Yadıma atam rəhmətliyinin ili düşdü. Köhnə məhəlləmizdə, köhnə baba mülkümüzdə ulu babam Mirmahmud bəyin babam Məşədi Soltanəhməd üçün tikdirdiyi təkyədə ehsan süfrəsi verirdik. Məclisdə Azərbaycanın xalq şairləri,

akademikləri, görkəmli ziyalılar, yüksək rütbəli ruhani-din xadimləri başsağlığına gəlmişdilər. Hacı Mail məclisə girəndə hamı ayağa qalxdı. Axundlar şairi başda əyləşdirdilər. Hacı Mail dostu, mərhum xanəndə Fatmayılı Hacı Əli ilə gəlmişdi məclisə.

Hacı Mail rəhmətlik 7-8 saat dini mövzuda şirin söhbətləri ilə hamını heyran qoydu. Başqa hüzn məclislərindən fərqli olaraq atamın ilində söhbət eyləyən yox idi. Hamı şairin hikmətamiz, dini-fəlsəfi, poetik mövzulardakı danışıqın heyranlıqla qulaq asırdı...

...Yadıma şairin “Vahid evi”ndə doğumunun 61-ci il dönümü ilə bağlı keçirilən yaradıcılıq gecəsi düşdü. Xalq artisti Əlibaba Məmmədovun və özünün təkidi ilə tədbiri mən aparmalı oldum. Təntənəli keçdi şairin ad günü. Sonda rəhmətlik dedi ki, sən mənim yaradıcılığımı özümdən yaxşı bilirsənmiş ki...

...M.Füzulinin 500 illiyi ilə bağlı füzulşünas Lalə Əlizadənin evində Aztv veriliş çəkirdi. Hacı Mail, Ağaxan Abdullayev, Alim Qasimov və ev sahibəsi Lalə Əlizadənin iştirakı ilə lentə alınan verilişi Hacı Mailin təkidilə yenə mən aparmalı oldum. Nə qədər dedim: - Hacı, ayıbdır, siz füzulşünas ola-ola, mən Füzulidən veriliş aparım? Dedi: - Yox, sən aparacaqsan. Nə qədər ürəyiaçıq, qəlbi saf, qayğıkeş insan idi. Heyif ki, indi bu cür insanlar lap az qalıb...

Hacı Mail qəzəlləri mənacə dolğun, deyimcə sadədir. Lakin ilk baxışda sadə görünən Mail qəzəllərində çox böyük dərinlik və müdriklik vardır. Bu dərinliyi anlamaq, şərh etmək, özü də qüdrət tələb edir.

Vahid şeirlərindəki obrazlar silsiləsinin ecazına heyrət etdiyimiz qədər Mail şeirinin sadəliyinə, səmimiyyətinə, axıcılığına və ürəyə yatımlılığına heyran oluruq.

Mərhəmət, cüdü səxa şəxsin üzündən bilinər,

Naxələflik ola bir kəsdə, gözündən bilinər.

Hacı Mail lirik şairdir. Xüsusilə məhəbbət lirikası, qəzəl, rübai, qoşma Mailin poetik təbinin ən doğma, ən munis yavrusudur. Hacı Mailin bütün məhəbbət şeirlərində əsasən Vətən və xalq anlayışları leytmotiv kimi səslənir:

Hər kəs soruşa gər mənim ünvanımı sizdən,

Ol şəxsə deyir : - Mailin ünvanı Vətəndir!

Hacı Mailə elmi ictimaiyyətdə nüfuz qazandıran füzulşünaslığı olubsa, xalqa sevdiren isə onun qəzəlləridir. Şair qəzəllərində cismani və mənəvi gözəllikləri özündə birləşdirən lirik qəhrəmanı əxlaq normaları, estetik baxışları ilə təqdim edir. Hər qəzəlində gözəlliyi tərənnüm edir.

Zahiri gözəlliklə insani gözəlliyi vəhdətlə təqdim edir Hacı Mail. Onun qəzəlləri hər dəfə oxunanda təzə, yeni görünür. Bu qəzəllərdə təkrarsız bir insanilik var:

Dəhr imanlıları daima nadir yetirir,

Əvəzində, nə qədər cahilü kafir yetirir. (2,354)

Mail xələfləri Füzuli, Seyid Əzim, Vahidin bədii priyomlarından məharətlə istifadə edir. Ənənəvi üsul, obraz və təşbehlərlə səmimi insan duyğularının əksinə nail olur. Hər qəzəlində gözəl bədii lövlələr yaradır. Ümumiyyətlə, deyə bilərəm ki, Hacı Mailin qəzəlləri insan haqqında dərin düşüncələrin məhsuludur. Mail irsini

klassik şeirimizin ən yaxşı nümunələrinə bərabər əsərlər kimi qiymətləndirməyə bizə əsas verir.

Füzuli poeziyasına dərindən bələd olan, Vahid ədəbi məktəbində yetişən Hacı Mail klassik poetika qanunlarını mənimsədiyi üçün olduqca mükəmməl, rəvan, vahid ölçüdə və harmonik qafiyə sistemində qəzəllər yaratmışdı.

Bu qəzəllər əruzun oynaq bəhrlərində yazılmış, səlis, koloritli poetik nümunələrdir. Bu qəzəllərdə musiqililik var:

Ey şux, səni hüsnə sərəfraz eləyən var,

Əşq içrə məni hüsnünə dəmsəz eləyən var. (2,301)

Mail qəzəllərinin orijinal temبری vardır. Muğam bilicisi və aşiqi olan şair sanki qəzəlləri qələmə alarkən birbaşa muğam ifasını nəzərdə tutmuşdur. Xanəndələrin muğam üstündə Mailin qəzəllərindən təsnif və dəstgahlarda istifadə etməsi, onların ifa zamanı xırdalıqlarına, nəfəs və zəngulələrinə yardımçı olur. Hacı Mailin qəzəllərini ifa edərkən xanəndələr şöbə və güşələrdə ifanın kamilliyini nümayiş etdirməyə asanlıqla qadir olurlar.

Hacı Mail qəzəllərinin dili sadə, təmiz ana dilimizdədir. Bu qəzəllərdə ərəb-fars tərkibləri azlıq təşkil edir. Ona görə də gənc xanəndələr muğam müsabiqələrində, təhsil prosesində onun qəzəlləri vasitəsi ilə muğamları daha asan mənimsəyir və peşəkarlığa daha tez yiyələnirlər.

Məlumdur ki, Hacı Mail muğamı çox sevdiyindən xanəndələrlə dostluq və əməkdaşlıq etmişdir. Bəzi qəzəllərində klassik və çağdaş xanəndələrin sənətini vəsf etmiş və onların xahişi ilə şeirlər də yazmışdır.

Mərhum ustad xanəndə, xalq artisti Hacıbaba Hüseynovun Filarmoniyada keçirilən 70 illik yubileyindən Hacı Mailin yubilyara ithaf etdiyi şeir bu gün də yaddaşlardadır.

Hacı Mail yaxın dostu, xalq artisti Ağaxan Abdullayevə də şeir həsr etmişdir:

Xəlq olubdur səsi və cümləsi heyran, Ağaxan!

Bu səsi görməyə çox Xaliqu-Sübhan, Ağaxan!

Səni hiş əyləyən Tanrı bu səsinlə bahəm,

Edəsən aləm içində yenə dövrən, Ağaxan!

Ləhni-Davud desəm bu səsə hərgah azdır,

Oxuyursan dəxi ondan da xoşəlhan, Ağaxan!

Titradir qəlbləri hər iti zəngulələrin,

Bəlkə işlətməmiş idi oları Xan, Ağaxan!(7,31)

Hacı Mail yaradıcılığına görkəmli alimlər, tanınmış sənət adamları yüksək qiymət vermişlər. Akademik Bəkir Nəbiyev onun yaradıcılığına: “Hacı Mail uzun illər klassik şərq poeziyasının araşdırılması sahəsində misilsiz işlər görmüşdü” (4,33), akademik Tofiq Hacıyev: “Hacı Mail təkəcə iman sahibi və Füzuli bilicisi deyildi, o, həm də gözəl qəzəlxan idi” (4,31), akademik Fuad Qasımzadə: “Hacı Mail əsl qəzəlxan idi. Şəxsən mən onun qəzəllərini oxumaqdan həmişə zövq

almışam” (4,28), Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə: “Xalqın sevimlisiydi. Hara getsəydi, özü ilə birlikdə sevinc, inam, əqidə, din gətirərdi” (4,18), akademik Vasim Məmmədliyev: “Mail bütün Abşeron, Bakı kəndlərinin sevimlisi idi (4,21) - deyərək Hacı Mail yaradıcılığı və şəxsiyyətinə qiymət verirdilər.

Qələm dostları – şairlərin onun şəxsiyyəti və yaradıcılığı haqqında söylədikləri ürək sözlərindən müəyyən məqamlara diqqət yetirək:

...“Füzulinin böyüklüyü soragında öz böyüklüyünü də tapmışdı” - xalq şairi Nəriman Həsənzadə (4,80).

...“Hacı Mail bizim hamımızı, eləcə də müasir ədəbiyyatımızı füzulilərlə, nəsimilərlə, seyid əzimlərlə birləşdirən canlı körpü idi” - xalq şairi Qabil (4,83).

...“Hacı Mail – Füzuli tək aza qail. Füzuli bir sönməz günəş - Hacı Mail Füzulidən qopan atəş” xalq şairi Zəlimxan Yaqub (4,84)

... *O kimdi?*

Bir şair-alimdidı,

Yazandı, pozandı,

O şair - alimi

Bu dünya itirdi,

O dünya qazandı! - Şahin Fazil şair, professor (4,87)

...“Hacı Mail mömin və dindar adam idi. Ərəb və fars dillərini çox yaxşı bilirdi. Duzlu-məzəli söhbətləri zamanı tez-tez fars şairlərinin, ələxusus Sədinin hikmətli sözlərindən istifadə edərdi”. Bu sətirlər isə uzun illər Hacı Maillə Əlyazmalar İnstitutunda çiyin-çiyinə işləmiş həmkarı, görkəmli alimimiz, AMEA-nın müxbir üzvü M.Nağısoylunun ədib haqqında ürək sözləridir. (Möhsün Nağısoylu 4,140).

Bütün yaradıcılığı ilə Füzuli aşiqi olan, Füzulidən, Vahidin ideya-forma üsullarından bəhrələnen Hacı Mail öz şeirlərini tipoloji sxem və modellik, estetik sturukturun eyni tipi nəticəsində qələmə almışdır. Vahid şeirinin üslub və vəzni, tələffüz və ritmi, ahəngi, ifadə tərkibi, bədii sintaksisi və leksikası Mail yaradıcılığı üçün zəmin yaratmışdır:

Aramızdan çox heyif getdisə gər, Vahidimiz,

Qəlbimizdə yaşayır şamü səhər Vahidimiz.

Sadə sözdə bu qədər olmayıb əsla ustad,

Sadə, sözdən yaradıb dürrü gühər, Vahidimiz.

Vahidi kim başa düşməzdi?! Çoban ya alim?!

Sadəlik rəsmi bilmışdi hünər Vahidimiz. (7,27)

Və ya,

Hər zaman Vahidi ustad qəbul et, Mail

El bilir ki, bir onun türfə qəzəlخانlığı var. (6,266)

Və yaxud,

Mail, heç vaxt özünü Vahidə gəl, bənzətmə,

Vahidin şeirinə dürdanə deyirlər, yeri var. (6, 260)

Mailin “Divan”ına daxil olan şeirlər Vətən mövzusunda əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi daha çoxluq təşkil edir. Mailin qəzəllərində yerində olmayan söz, ifadə, təşbeh, qəliz ibarəyə rast gəlmək qeyri-mümkündür. Hacı Mail şeirlərinin çox hissəsini əruzla yazmışdır. O, əruzun əsasən həcəz, rəməl və rəcəz bəhrlərində qələmini sınamışdır. Rəməl bəhrində daha çox qəzəl yazan şair bu bəhrin bir neçə növündən istifadə etmişdir. Məsələn bu qəzəl rəməlin 6-ci növündə yazılıb: FəilAtün, fəilAtün, fəilAtün fəlün:

*Az elə nazı mənə məhz budur nöqsanın,
Qalacaq yaxşılığı dəhrdə hər insanın.(2,260)*

Məşhur dillər əzbəri olan “Vətəndir” mətləli qəzəlini isə ustad həcəz bəhrində (8-ci növündə) yazmışdır. Məfulü, Məfailü, Məfailü, fəilün.

*Arif olanın sevgili cananı Vətəndir,
Həm namusu, həm qeyrəti, vicdanı Vətəndir.(2,352)*

Qeyd etdiyimiz kimi şair əruzun rəcəz bəhrində də qələmini sınamışdır və bədii-poetik cəhətdən dolğun əsərlər yaratmışdır. Müftəilün, Məfailün, Müftəilün, Məfailün.

*Olmadı bu zamanədə ahü nəvayə gəlməyən,
Təkcə qəm eyləməz, könül, dəhri-fənayə gəlməyən.(2,263)*

Hacı Mail Vətənə layiq dörd oğul tərbiyə edib yetişdirdi: Füzuli, Mustafa, Əhməd və Zahid. Hacı Mustafa atasının yolunu davam etdirir - Əlyazmalar İnstitutunda böyük elmi işçi vəzifəsində çalışır. Ərəb-fars dillərinə dərin bələd olan, qədim və orta əsrlərə məxsus əlyazmaları məharətə oxuyub, tekstoloji cəhətdən araşdıran Hacı Mustafa Mailoğlu elmi ictimaiyyət içərisində böyük nüfuz qazanıb.

“Çox pak və zəngin mənəviyyat sahibi olan Hacı Mail” (Şövkət İmami) az yaşamasına baxmayaraq zəngin elmi-ədəbi, bədii-poetik irs qoyub getdi. Onun adı XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tariximizdə şərəfli yerlərdən birini tutur.

Hacı Mail nəcib insani hisslərə malik xeyirxah, qayğıkeş insan kimi daim qəlblərdə yaşayacaq.

ƏDƏBİYYAT

1. Vaqif Əliyev. Muğam aşığı. Bakı, 2009.Nurlan.
2. Hacı Mail. Divan. Bakı, 2006
3. Hacı Mail. Qoşmalar. Bakı, 2006 Nurlan
4. Zahir Adiloğlu. Sonsuz ömrə nöqtə qoyulmaz. Bakı, 2005. Nurlan
5. Sona Xəyal. “Füzuli ədəbi məclisi və Hacı Mail”. Bakı, 2005. Nurlan
6. Hacı Mail. Qəzəllər. Bakı, 1994. “Azərbaycan” nəşriyyatı.
7. Hacı Mail. “Divan”dan seçmələr. Bakı, 200 “Sabah” nəşriyyatı

MUĞLA KALAFATLARI VE HALK İNANÇLARINDA DAMLALAR

MUĞLA KALAFATS AND DROPS IN FOLK BELIEFS

КАЛАФАТЫ МУГЛЫ И КАПЛИ В НАРОДНЫХ ПОВЕРЬЯХ

Nurdan YOLDAŞ* -Dr.Yaşar KALAFAT**

ÖZ

Muğla Kalafatları, Girit'ten göç etmiş yörüklerdendir. Anadolu'ya önce Denizli'den giriş yapmışlardır. Geçmişte zeytin üretimi gerçekleştirmişler ve bahçivanlık yapmışlardır. Ula'da Taşyenice'de yerleşen Kalafatlara lakâp olarak Çaputlar denmektedir. Muğla Kalafatları ile ilgili bilgiler Muğla merkezde yaşayan Tuğçe Kalafat'tan alınmıştır.

Bu araştırma yazısında, Muğla Kalafatlarının evlenme adetleri, halk inançları, doğum gelenekleri, kırklama ve nazar gelenekleri, bazı büyüler anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kalafatlar, Muğla Kalafatları, halk inanışları, gelenekler ve görenekler, büyüler.

ABSTRACT

Muğla Kalafats are one of the nomads who migrated from Crete. They first entered Anatolia from Denizli. In the past, they produced olives and worked as a gardener. Kalafats settled in Taşyenice in Ula are called "Chaputlar" as a nickname. Information about Muğla Kalafats were taken from Tuğçe Kalafat, who is living in the center of Muğla.

In this research article, the marriage customs of Muğla Kalafats, folk beliefs, birth traditions, kırklama (The last ceremony for mother and baby on the fortieth day after birth) and evil eye traditions and some voodooos are explained.

Key Words: Kalafats, Kalafats of Muğla, folk beliefs, traditions and customs, voodooos.

* Halkbilimi Araştırmaları Kültür ve Strateji Merkezi Üyesi. Ankara/TÜRKİYE

** Halkbilimi Araştırmaları Kültür ve Strateji Merkezi Başkanı. Ankara/TÜRKİYE
(yasarkalafa@gmail.com)

GİRİŞ:

Bu çalışma, 2020 yılında Nagehan Durgun aracılığı ile temas kurulan Tuğçe Kalafat'tan alınan bilgilerle hazırlanmış, derlenen bilgilerin teyit ve tekamülü bir seri temasla geliştirilmiştir. Yardımları için her iki kaynağa da teşekkür ediyoruz.

Muğla Kalafat'larının Girit göçmenleri Yörüklerden oldukları, Anadolu'ya ilkin Denizli'den giriş yaptıkları şeklinde bilgiler dolaşmış olmakla beraber, söylenilenin ilk kaynağına ulaşılammış ve bilgiler teyit edilememiş zeytin üretimi ve bahçivanlıkla geçinmektedir. Diğer taraftan temas kurulan Muğla Kalafatları da bu bilgiyi teyit etmemektedir. Onlar kendilerini anlatırlarken, Muğla Ula'da yerleşmişlerken aile, dedelerinin zamanında iç ihtilaf yaşamış, Kalafatlar'ın bir kısmı hemen yakın bölgede Taşyenice'ye göçmüşler ve lakap olarak Çaputlar olarak bilinmektedir. Bu grubun aile reisi İbrahim Kalafat, Ali Kalafat lakap olarak Çaputlar namı ile bilinmektedirler. Muğla merkezde sanatçılık yapan Mehmet Kalafat da bunlardan amca oğullarındandır. Ula'da yaşamakta olan Yaşar Kalafat Köprübaşı mahallesi Akhasanlar sokak, numara 3 Ulumuğla Köprübaşı kimlikli kimse halk arasında İbrahim Kalafat olarak bilinmektedir. Yenice'den Taşyenice'ye göçen Kalafatlar bu aileden yıllar evvel ayrılmışlardır. Halk inançları derleme çalışmalarımıza bilgileri ile katkı veren Tuğçe Kalafat, Muğla merkezde bir dağıtım firmasında çalışmakta olup Yaşar Kalafat'ın kızıdır. Ailenin halen ve bölünmeden evvel de yörük yaşamı olmamıştır. Kalafat soy ismini alışlarına dair de bilinen bir bilgileri yoktur.

Dr. Yaşar Kalafat ve Tuğçe Kalafat

Yaşar Kalafat, Tuğçe Kalafat ile görüşme yapılırken.

METİN:

Muğla Kalafatlarında kısmeti çıkan kızların, bekar ablaları varsa evlendirilmez, o kız sırasını Beklerdi. Ablalarına rağmen küçük kızın evlenmesi, evlendirilmesi uygun bulunmazdı. Bu kurala uyulmaması halinde, yaşça büyük olan ablaların değil de küçük kardeşlerine görücünün gelmesi, toplumda büyük kızlarda bir olumsuz halin olduğu kanaati oluşturur, şeklinde bir anlayış vardı. Şimdilerde bu kural ve zihniyet geçerliğini yitirmiştir. Yaş sırası esas alınmadan kısmeti çıkan kızlar gelin olabilmekte ve bu gelişme kardeşler arasında kırgınlığa da yol açmaktadır¹².Orta Anadolu’da bu kuralın uygulanması “yorgan kaldırılmadan döşek kaldırılmaz” şeklinde anlatılmaktadır.

Muğla Kalafatlarında iki aileden kız ve erkekleri arasında “**al değişik**” olarak bilinen evlenme yöntemi yoktur³. Bu evlilik şekline göre iki aile karşılıklı erkek çocuklarının eşlerini aralarında seçerler. Kız kardeşini gelin veren delikanlının adeta diğer aileden gelin almada şansı artmış olur. Bu uygulama şekli daha ziyade Doğu Anadolu’da aralarında gerginlik olan ailelerde barışın devamlılığını sağlamak için uygulanır.

¹ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat, Ula-Taşyenicce’de yaşıyor, Yüksek Tahsilli, Muğla’da Bir dağıtım firmasında çalışıyor.

² Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

³ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

Muğla Kalafatlılarında yakın evlilik yoktur. Amca çocukları, dayı çocukları arasında evlilik yapılmamaktadır⁴. Bu tespit kalafatların Kuman/Kıpçak Türklerinden olabilecekleri fikrini düşündüren verilerdendir. Oğuz Türklerinde yakın akraba ile evlilik var iken, **Yedi göbek** sayarak evlilik kapısını aralama şeklindeki uygulama, Türk toplumlarından daha ziyade Kuman/Kıpçak coğrafyasında görülmektedir. Muğla Kalafatlarında yedi göbek sayılmamasını beklemek, doğal olarak geçen asırlardan sonra beklenemezdi. Asırlardan sonra ancak bu kadar iz bırakılabildi. Bu iz tespitini Kayseri Kuman/Kıpçak izlerinden hareketle de koyabiliyoruz⁵.

Muğla Kalafatlarında da gelinin **bekaret kemerini** kızına babası bağlar. baba hayatta değil ise ağabeyi bağlar, o da yoksa amca veya dayıoğlu bağlar⁶.

Türk kültür coğrafyasında, Türk kültürlü halkların halk inançlarında yetişkin kızın kısmeti çıkınca ilkin “sen talip misin?” diye amcaoğluna sorulur. Muğla Kalafatlarının halk inançlarında bu inancın yaşadığına dair bir tespit yapılamamıştır⁷.

Muğla'da Saatçilik yapan Mehmet Kalafat ve oğlu.

Bu toplumda da çocukları yaşayamayan aileler çocukları ölmesin diye onlara Yaşar, Dursun, Duran türü isimler koyma geleneği vardır. Bu toplumun isim verme geleneğinde farklı bir uygulama daha vardır. Bu uygulama muhakkak Muğla Kalafatlarında değil Muğla halkı arasında yer yer görülebilmektedir. Erkek ve kadın isimleri nüfus kayıtlarında farklıdır. Halk arasında tanınan bilinen isimleri farklıdır.

⁴ Yasin Yaşar Kalafat, “Develi Kızık Halk İnançlarında Kuman/Kıpçak İzleri” **3. Uluslararası Develi Develi-Âşık Seyrani ve Türk Kültürü Kongresi, 13-14-15 Ağustos 2020 Develi Kayseri**

⁵ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

⁶ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

⁷ Yaşar Kalafat, “Bitlis-Bingöl Yöresi ve Üryanlık”, **I. Bingöl Sempozyumu**, Bingöl Üniversitesi yayınları Bingöl 2007 s. 167-171.

Kayıtlarda geçmeyen bu isimler lakap falan da değildir. Kişinin kayıtlardaki ismi Ali iken bütün çevre onu İsmail olarak bilir. Gerçek ismi ile aranılacak olsa çok kere ona ulaşılması zor olur. Nereden geldiği bilinmeyen bu uygulama şeklimdeki kullanımda yer alan mitolojik-sofistik derinlik bize göre kültürün kotunda **üryanlık kültürü** vardır. İslami ağırlıklıdır. Anadolu'da binlerce üryan baba varken. Saklı kalmayı tercih etmişlerdir. Doğarken üryan doğarız geldiğimiz yere dönerken de üryan dönmek gerekir. Yani pak yaratılırız yaratana pak dönmek gerekir. Bu hal Anadolu erenleri arasında Üryan Baba olarak bilinmeyenlerin **üryan baba** olmadıklarını anlatmış olmaz. Üryan gelip Üryan gitmek sadece ve muhakkak er kişiye has bir hal de değildir. Bu hal her kulun hakkıdır ve sorumluluğundadır.

Bu açıklamanın Muğla'da bilhassa Kalafatlar arasında görülen, gerçek resmî ismin yansıra ikinci isme başvurma uygulamasına gelince aldığımız isimle kuta talip olursunuz veya şirkten kaçınmış olursunuz. Çocuğu olmayan anne adayı Hacı Bayram Velide dua eder, çocuk dünyaya gelince adaşının kutuna hürmeten çocuğunun ismini Bayram koyar. Bu tespitin farklı örnekleri de vardır. Yatırı ziyarete giden anne, çocuğu kız olmuş ise, ismini **Satı** erkek ise **Satılmış** koyar. adanılan yaratandır. Azerbaycan Türk isim verme geleneğinde **Tanrıverdi, Hakverdi, Allahverdi** gibi insan isimlerindeki ince derinlik de aynıdır⁸.

Özetle Kalafatlardaki gerçek isme rağmen farklı bir isimle tanınmak, anılmak istenmek mitolojik söylemle **kara iyelerin** şerrinden sakınmak **ak iyelerin** hayrını celbetmek içeriklidir.

Konuyu açıklama adına bir misal daha verilebilir. Azerbaycan Türk halk inançlarında Hz. Ali'nin örtülü ise Ağa'dır. Ulu olta, yerli yersiz gerçek ismi söylememek için örtülenmiştir. **Ağaverdi, Ağayar/Ağyar**, bu türden isimlerdir. Keza Ali ismi konulacak ise Hz. Ali'ye (r.a.) farklı koruma tedbirleri de alınır. **Ali Can, Ali Kurban, Aliyar, Ali Kişi, Ali Dadaş, Mihrali, Ali Berat, Binali** bu tür isimlerdendir.

Dünyaya gelecek bebeğin cinsiyetini tahmin için anne adayının haberi olmadan iki minderden birisinin altına makas ve diğerinin altına bıçak koyulur. Anne adayı bıçağın üzerine oturur is kızı olacağına ihtimal verilir. Bebeğin kordonu nereye gömülür ise o yerin büyüyünce bebeğin mesleğini belirleyeceğine inanılır. Caminin veya okulun duvar dibine gömülür ise iyi eğitim alacağına inanılırken kız bebeklerin göbeği evin iç kısmına, yakın çevreye gömülür. Böylece, evine eşiğine bağlı olacağına, evlenince uzak yerlere değil yakın bir yere gelin gideceğine inanılır.

Muğla halk inançlarında hamile hanım hamilelik döneminde yediği besinler vücudunda leke olarak çıkmaması isteniyor ise o esnada kaşınmamalıdır.⁹ Benzeri bir inançta da hamile kadın türbe ziyaretinde kaşınmamalıdır. Kaşınması halinde kaşındığı yerde bir lekenin, benin çıkacağına inanılır ve buna **ziyaret beni** denir. Halk inançlarında **aşerme döneminde** kadın kişinin nefsi ile bebek ve annenin vücudunda bazı lekeler oluşacağı inancı çok yaygındır. Annenin bu döneminde

⁸ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

⁹ Yaşar Kalafat "Sivas Yöresi Örnekleri ile Türk Halk İnançlarında Aşermek / Yerikleme" **Türklük Bilimi Araştırmaları** 2002 S. 10 s. 169-173.

çekim halinde olduğuna inanılır. Annenin yanına güzel kimselerin resminin konulmasına özen gösterilir. Bebeğin kime benzemesi isteniyor ise onu düşünmesi istenir. Vahşi hayvanlarla karşılaşmaktan sakınılır. Bebeğin vücudunun kılı olacağına inanılır. Hamile hanım tavşan görür ise bebeğin üst dudağının yarık olacağı gibi inançlar vardır¹⁰.

Bebek ve annesi kırk gün evin eşiğinden dışarı çıkmaz, kırklı bebeğin giysileri de akşamdan sonra eşiğin dışında bırakılmaz içeriye alınır. Eşin adeta koruma duvarı gibidir. Eşikte oturulmaz, oturanın kısmetinin kapanacağına inanılır. Evin iyisi/koyucusunun eşiğin altında olduğuna inanılır.

Bebek ve annenin banyoları için hazırlanan suya kırk suyu denilir. **Kırk suyuna kırk minik taş** toplanır koyulur. Kırk suyu evin bütün odalarına dip-köşe serpilir, bu esnada “**uçtu uçtu kırk uçtu**” denilir. Kırk çıkarmanın bir anlatım şekli de **kırk uçurmak**dır.¹¹ Bu uygulamayı 52. Gün yapamayan ölünün sene-i devriyesinde yapılır. Bu uygulamaya da **senesi** denilir. Bu sular tuvalete değil bir ağaç altı yerlere dökülür.

Nahçıvan’da Nevruz günü gün doğmadan evvel çeşmeden su alınır. Bu suya **ham su** denir. Bu su evin dip-bucak her tarafına serpilir. Bu suda sağlık, şifa bereket olduğuna inanılır¹².

Türk kültür coğrafyasında mezarlıktan gelen kimse, hemen kırklı anne ve bebeğinin buldukları odaya girmezler, ölümün kırkının doğumun kırkını basacağı inancı vardır. her iki kırkın karışmasından kaçınılır. Kırkı basılan anne ve bebeğin hastalanacağına bebeğin gelişmesinin önlenmiş olacağına inanılır.

Kırk dönemi içerisindeki bebeği ay da basabilir. Ay tarafından basılan **aybastı** olan çocuk hastalanır, iştahtan kesilir, gelişemez. Korunmak için **aylık** kesilir. Ay tarafından basılmış ise **aylık aşı** yapılır. Bu sembolik bir ocağın üzerinde çocuğun temsili olarak pişirilmesi pratiğidir. Ordu-Aybastı ilçesinin bu ismi alışı burada geçmişte bir Aybastı Ocağının olması ile izah edilebilir.¹³

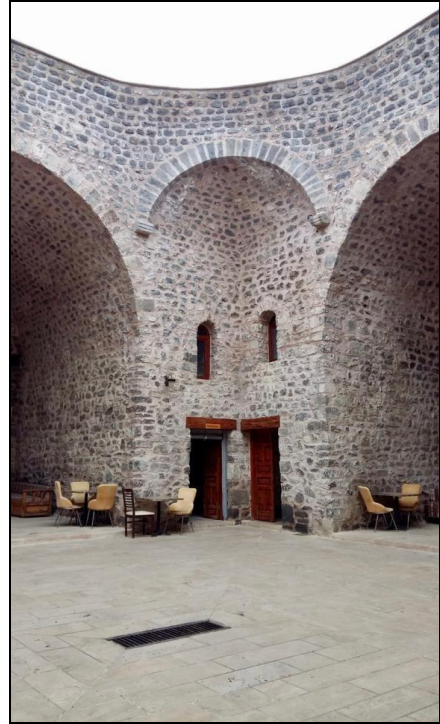
Kars’ın Yağbasan köyünün ismi **Yağbasan** isminden dönüşmüştür. Yağlı/Düşman basabildiği gibi, kurt da basabilir. Niksar’da **Yağbasan Medresesi** vardır. Danişmentti Beyliği Emiri **Nizameddin Yağbasan** inşa ettirmiştir.

¹⁰ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

¹¹ Yaşar Kalafat, **Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Berikan Yayınları Ankara, 20106. Baskı s. 144

¹² Yaşar Kalafat, “Ordu-Tokat ve Çevresi Halk İnançlarında Kara İyeler/Cin İnancı Bağlantılı Tespitler”, **Orta Karadeniz Havzasında Tarih ve Kültür Sempozyumu**, Tokat-Ordu 11-13 Kasım 2022

¹³ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

Tokat-Niksar Yağıbasan Medresesi ve Kitabesi

Muğla Kalafatlarında Çocuğunun kaşlarının kara olmasını isteyen anneler çocuklarının kaşlarına **karınca ölüsü** sürerler.¹⁴ Bu bulgu ile ilk defa karşılaşılmıştır.

Halk inanmalarında doğum, evlilik ve ölümün kırklarının karışması istenmediği gibi nebatat, hayvanat ve insanatın da kırklarının karışmasından sakınılır¹⁵.

Kalafatlar ve komşu halklarda anne ve bebeğin kırklandığı gibi kap-kaçağın da kırklanması yapılır. Mutfak eşyalarından kap kacağa bismil olmayan kedi, köpek gibi hayvanlar dokunur ise mesela onları yalarlarsa, onlar da kırklanır onları **kırklamak** için kırk defa sudan geçirilir. Böylece temizlendiklerine inanılır¹⁶.

TÜRK Kültürlü halkların halk inançlarında “kırk” bir kült oluşturuştur. Kırk Adım,, Kırk Lokma,, Kırk Belik, Kırk Vakit, Kırk Defa ve Kırklama ve kırk basması bunlardandır.

Muğla Kalafatlarında ve çevre halklarda erkek çocuğu nazardan korumak için saçının uzatıldığı, ona kız çocuk intibası verilecek uygulamalar yapılması gibi uygulamalar yoktur.

¹⁴ Yaşar Kalafat-Nurdan Yoldaş, “Kırk Adım, Kırk Lokma, Kırk Belik, Kırk Vakit, Kırk Defa ve Kırklama-Kırk Basması Bağlantısına Dair” Yasarkalafat.info

¹⁵ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

¹⁶ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

Kalafatlarda bebeğin **ilk dişini** saklayan aileler de olur, ancak çıkan diş çoğunlukla evin bacasına, çatıya atılır.

Bu toplumda da çevrenin diğer halkı gibi ölünün **elli ikisi** yapılır. Bunun için yakın çevre toplanır, hoca ilgili sureleri okur. Sonra **ölü hayrı** yapılır. Ölümün ilk üç gününde **evin ışıkları** söndürülmez, kapıları kapatılmaz, ölen kimsenin evini üç gün ziyaret edeceği inancı vardır. Ölünün ayakkabıları üç gün kapı eşiğinde uçları dışarıya doğru bakacak şekilde koyulur.

Muğla’da bu arada Kalafatlarda da kadınlar erkek cemaatiyle defin esnasında mezarlığa gitmezler, yası evde yaşarlar ve cemaat dönünceye kadar evde beklerler.

Kalafatlarda da çevre halk inançlarında olduğu gibi nazar inancı vardır. Nazardan korunmak için **nazar boncuğu, muska** takılır.

Kalafatlar halk inançlarında genel Türk kültürlü halkların halk inançlarında olduğu gibi, kadın **saçları** ulu orta saçılmaz ortada bırakılmaz, bir kâğıda sarılıp uygun bir ere koyulur. Bu sakınma saç tellerinin kuşların yağına sarılabileceği onların ölümlerine yol açabileceği şeklinde açıklanır¹⁷.

Kalafat kelimesi Artvin halk kültüründe sonbahar kış aylarında tabiatın tahribatından korumak için puşta/kapak tahtası ile geçici olarak kaplanır. Unun ismi kalafatlamaktır.

Denizcilikte kalafatlama deniz vasıtalarının mevsimlik tabiat tahribatını gidermek için yapılan gövde onarımıdır.

Doğu Karadeniz bıçkıcuları/hızarcıları tarafından kütüklerin parçalanması ve kalasların tahta çıkarmak için biçilirlerken sağa sola sallanmalarını önlemek için demir kancalarla sabitlenmesine de kalafatlama ve bu kancalara da kalafat denilir.

Kıbrıs’ta kış mevsiminden çıkan bahçe çitlerinin ilkbaharda çalı-çırpı, tahta parçalarıyla onarılmasına kalafatlama denir.

Balkanlardan Çanakkale’ye göçüp Kalafat köyünü kuran göçmenler büyük ölçüde orman işçiliği ile geçimlerini sağlayan kimselerdi. Bu özellikleri ile Kalafatlar; Tahtacılar, Ağaçerleri, Tahtakuşlar gibi mesleklerinden isim almış bir Türk toplumu oldukları fikrini verebilmektedir.

Halk inançlarında yaygın olan bir kanaate göre saç kılından hareketle büyü yapılabilir. Kadın kişinin büyüden korunması adına saçının saçılmaması gerektiğine inanılır. Altay Türk halk inançlarında kişioglunun kutunun **saç köklerinde tırnak köklerinde** olduğu inancı da vardır. Saçın korunmasında bu inancın da payı olduğuna inanılmaktadır¹⁸. Muğla kalafatlarında **büyüden** korunmak ve tesirinden kurtulmak için genelde hocaya gidilir muska yazdırılır. Akşamdan sonra tırnak kesilmez.¹⁹

Büyü yapanlar düşmanlık yaptıkları ailelerin kapı eşiğine **domuz yağı** sürerler. Bu uygulama sadece ve muhakkak Kalafatların kültüründe olan bir durum

¹⁷ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

¹⁸ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

¹⁹ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

değildir. Genelde böyle bilinir. Bu tür büyülerden korunmak ve kurtulmak için bütün ev silinir süpürülür temizlenir²⁰.

Çevre halkın genelinde **fal** merakı vardır. Falcılarda çok kere kuyruk oluşur. Gelen misafirden hemen sonra bir misafir daha gelir ise “ilk misafir ayağını sürüdü yeni misafir geldi” denilir.

Niksar-Tokat Cin Camii Kitabesi ve Cin Camii Restorasyondan evvelki hali

Muğla’da farklı iki ailenin soy ismi Cin’dir. Kültürümüzde **Cinli Mağara, Cinli Tepe, Cinli Meşe, Cinli Han, Cinli Hamam, Cinli Değirmen, Cinli Dere, Cin Camiî** veya **Cinli Cami** örnekleri ve bunlara ait anlatılar vardır. Bunlar çok kere ya tekin olmayan yerler veya tekin olmadıklarını düşündürülen anlatılar vardır. Gece bilhassa geç saatlerde özellikle çocukların bulunduğu ortamda cinlerden bahsedilmez. Zaruret var ise söze başlarken “buradan uzak olsunlar”, “**şeytan kulağına kurşun**”, denir, tahta gibi vurulduğu zaman ses çıkartan yerlere vurulur ve “**tu tu tu Bismillah**” deyilir.

Bu konuyu izah ederlerken, cin kelimesinin soy isim olarak alındığı da olur. Muğla’da soy ismi Cin olan iki büyük aile vardır. Turgay Cin ailesi bunlardan birisidir. Geçmişte aileden birisinin çocukken açığız ve girişken tavırları ile bilinirken, yıllar sonra bu anlatı, çocuğun tavrı, anlatılan anılarından hareketle ailelere soy ismi olabilmıştır²¹.

²⁰ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

²¹ Kaynak Kişi, Turgay Cin, Ege Üniversitesi İİB Fakültesi’nde akademisyen

Muğla Kalafatlarında kız kaçırma yöntemi ile evlilik pek olmaz. Gençlerin aralarında anlaşarak kaçmaları, kaçırılmaları şeklindeki evlilik de çok nadir görülür²².

Muğla Kalafatlarında Hristiyan bir aileye kız verilmez, onun Hristiyan olması sakınca nedeni olarak bilinir. Anadili Türkçe olmayan ailelere de bilhassa terör olaylarının artması nedeniyle anadili Kürtçe olan ailelere kız verme veya kızların bu aileleri seçme şansı pek yoktur²³.

Bu toplumda ölmüş bir yakınını rüyasında görmüş olan kimse uyanınca o kimsenin, O'nun ruhuna bir hayır işler, ruhuna Fatıha okur, bir fakire sadaka verir, sokak hayvanlarını sevindirenler de olur²⁴.

Muğla Kalafatları halk inançlarında gelin muhakkak kendisi için açılmış yeni evlerine alınır. Pedersahi aile hayatı yoktur. Damadın odaya alınmasında sırtına arkadaşları tarafından vurulur ağır şakalar yapılır.²⁵ Bu uygulamanın derinliklerinde yeni hayatında mesuliyetin altında olanların canını yakma, canı yakılmanın ne olduğunu unutmama hep hatırla pratiği vardır.

SONUÇ

Muğla kalafatlarının Kuman/Kıpçak Türklerinden olabileceklerine dair bazı tespitler vardır. Ancak bunların teşhis için yeterli olmadıkları da muhakkaktır.

Muğla Kalafatlılarının halk inançlarına dair bilgiler de yeterli değildir. Bu konu üzerinde uzun zamandır tarafımızca durulmaktadır. Ancak Muğla'da çok sayıda Kalafat soy isimli aile de yoktur. Kıbrıs, Rodos Kalafatlarının halk inancı çalışmalarından sonra Girit halk inançlarının çalışılması planlanmaktadır. Rodos'ta ve Kıbrıs'ta Kalafatlarının halk inançları onların Kuman/Kıpçak bakiyesi olduklarını gösterir özelliktedirler.

²² Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

²³ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

²⁴ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

²⁵ Kaynak Kişi Tuğçe Kalafat

TÜRK KÜLTÜRÜNDE KOÇ-KOYUN VE DAĞ KEÇİSİ RİTÜELİ

ARIES-SHEEP AND MOUNTAIN GOAT RITUAL IN TURKISH CULTURE

ОВЦЫ, БАРАНЫ И КОЗЫ: РИТУАЛЫ В ТУРЕЦКОЙ КУЛЬТУРЕ

Dr. Öğr. Üyesi. Mehmet YARDIMCI*

ÖZ

Türkler tarih boyunca bazı hayvanlara özel önem vermiştir: At, geyik, koyun, koç, dağ keçisi, bu hayvanlardan en belirgin olanlarıdır.

Türklerde; bereket, kahramanlık, güç, erkeklik sembolü olan koçbaşı veya boynuzu en önemli semboldür.

Oniki hayvanlı Türk takviminde koç-koyun, oğlak, boğa ay adlarıdır. Türk hakanı İleriş Kağan'ın kurganında koç başlı heykeller bulunmuştur.

Özellikle Doğu Anadolu, Nahçıvan ve Kuzey Doğu Anadolu coğrafyasında kadim Türklerin dönemlerden kalan koç başlı heykeller mezarlıkları hâlen süslemektedir.

Koyun, koç ve keçi eski Türklerde Göktanrı'ya sunulan kurbanlardır.

Dağ keçisi de bütün Türk coğrafyasında hem kutsal sayılar, hem ev eşyalarında, çadırlarında dağ keçisi motifleri kullanılır.

Hem koç-koyun, hem keçi-geyik tüm Türk dünyasının duvar kabartmalarında ve motif resimlerde ilk sırayı alır.

Bu hayvanlara ait motifler, Türk kültüründe çok yaygın olarak kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Türk kültürü, koç-koyun ve dağ keçisi ritüeli, ritüel, inanış, motifler.

ABSTRACT

Throughout history, Turks have given special importance to some animals as horse, deer, sheep, ram, mountain goat and these are the most prominent of these animals.

The head of aries or horn, which is the symbol of fertility, heroism, power and masculinity in Turks, is the most important symbol.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Em. Öğ. Üyesi. İzmir/TÜRKİYE
(zileli.yardimci@gmail.com)

In the Turkish calendar with twelve animals; Aries-Sheep, Capricorn, Taurus are month names. In the kurgan (small hill, mound, formed by piling soil on the burial in the first age) of the Turkish khan İlteriş Kagan aries-headed statues were found.

Especially in Eastern Anatolia, Nakhchivan and North Eastern Anatolia geography, the aries-headed statues of the ancient Turks are still decorating the cemeteries.

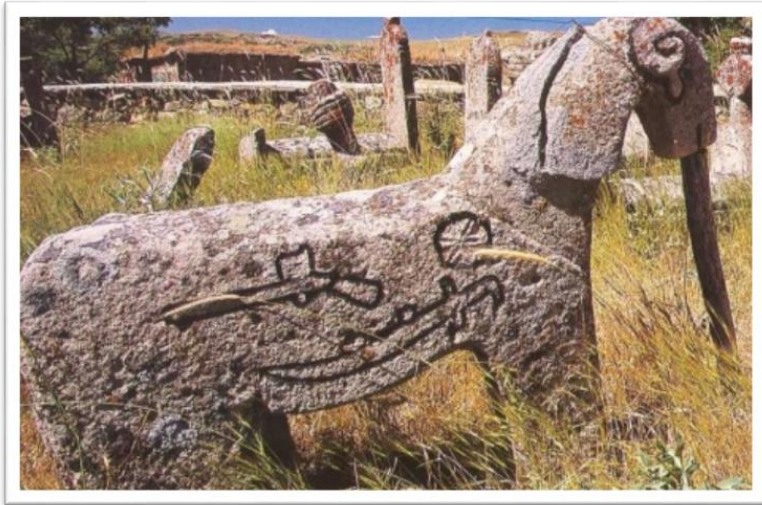
Sheep, aries and goats are the sacrifices offered to Sky God (Göktanrı) in ancient Turks.

Mountain goats are used in all Turkish geography, both in the sacred numbers, in household goods and tents.

Both aries-sheep and goat-deer take the first place in the wall reliefs and motif paintings of the whole Turkish world.

The motifs of these animals are widely used in Turkish culture.

Key Words: Turkish Culture, ritual of aries-sheep and mountain goat, ritual, belief, motifs.

Tarihin derinliklerinden süzülüp gelen, tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerlere kültür denir. “Kültür, bir milletin dil, din, duygu, düşünce ve yaşayış tarzındaki önemli bir ölçüt olarak göz önüne alınmaktadır.”¹

¹ Abdurrahman Güzel-Ali Torun, Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara 2003, s.44

Dünyanın en eski ve en köklü halklarından biri olan Türkler, geniş bir coğrafyada çok değişik kültürler ve toplumlarla ilişki kurarak çok renkli ve son derece zengin bir kültür mirasına sahip olmuşlardır. Bu zengin kültür mirası kültürel varlığımızın tarihi temellerini oluşturan gelenek ve göreneklerimiz yaratılan unsurlardır. Bir halkın otantik kültür belgeleri ve tarihî bağları mezarlarda, dokümanlarda, el aletlerinde ve etnografik eserlerinde yer alan sembollerle yansır.

Mezartaşları bir milletin kökeninin, gelenek ve göreneklerinin, inançlarının, kültürel bağlarının en önemli belgeleridir. Orta Asya'daki Türk boylarının mezar taşlarının biçim ve içeriği Anadolu mezar taşlarıyla benzerliği bizi ortak kültür köprüsünde buluşturmaktadır. Mezar taşlarındaki semboller, gerek içerdikleri anlam zenginliği, gerekse insanlık tarihini etkileyici bir rol üstlenmiştir. Bu sembollerden öne çıkanlar hayvanlarla ilgili olanlardır.

Tarih boyunca hemen her toplumun gelenek, görenek, inanç ve yaşam tarzlarına bağlı olarak kimi hayvanlar maddi ve manevi güçlerinin sembolü olarak seçilmişlerdir.

Türkler hayatları boyunca bazı hayvanları kutsal kabul etmiş ve bu hayvanları günlük yaşamlarında, inançlarında bir figür olarak kullanmışlardır.

Kırgızlarda “*Gölpön Ata*” adında tanrı ayarında tanımlanan koyunların koruyucusu bulunmaktadır.² Altaylarda bir koyun koruyucu ruhunun veya tanrının bulunduğu yere de oba adı verilmiştir.³ Oba sözlüklerde “Eski zamanlarda yaşayan göçebelerin konakladıkları yere verilen isim. Bunun yanında konaklayan göçebe halk ya da aileler de oba olarak isimlendirilmektedir.” dendiğine göre Kırgızlarda ve Altaylarda bulunan oba kavramı günümüze kadar ulaşmıştır.

Bereket, kahramanlık, güç, erkeklik sembolü olan koçbaşı veya boynuzu, Türk kültüründe kullanılan önemli bir semboldür. Bu sembol özellikle mezar taşlarında özenle kullanılmıştır.

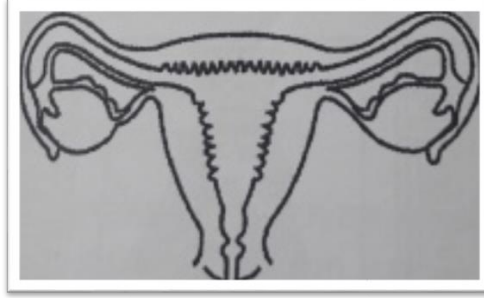
Eski Türklerde Oniki Hayvanlı Türk Takviminde 8. Yıl Koyun Yılıdır. Koyun Yılında bolluk ve bereket olur. Yağmurlar çok yağar. Yılın ilk üçte birinde doğanlar güzel yüzlü, bol rızıklı, ikincisinde doğanlar vefasız, az çocuklu, üçüncüsünde doğanların ise kısa ömürlü olacaklarına inanılır.

“İlkçağ insanların sembolik düşüncelerinde, insan doğumunun gerçekleştirdiği organik öğelere benzer görümlere sahip bazı hayvanların kutsandığı, onların doğumla, bereketle, kadının, doğumun doğal temsilcisi olduğu bu nedenle de ilkçağ insanların bazı hayvanlarla gizli ve önemli bir bağ kurdukları dile getirilmiştir.”⁴ Bu sembolizm Frig sanatında ve mimaride sütun başlıklarına kadar değişik biçimlerde yer almıştır.

² Murat Uraz, Türk Mitolojisi, İst. 1994, s. 55

³ Murat Uraz, a.g.e.s.66

⁴ Mehmet Ateş, Mitolojiler ve Semboller, Ana Tanrıça ve Doğurganlık, İst. 2014, s. 143.

(Koç kafasının şematik görünümü
bu bağın ilginç bir örneğidir.)

Tarih boyunca hemen her toplumun gelenek, görenek, inanç ve yaşam tarzlarına bağlı olarak kimi hayvanlar maddi ve manevi güçlerinin sembolü olarak seçilmişlerdir.

İnsan hayaliyle yaratılan cinsellik sembolü olan koç başlarını, güçlülük sembolü olan aslan gövdeleriyle birleştirip oluşturulan hayali yaratık; Mısır'daki Bestet adı verilen kedi tanrıça olgusundan sonra tapınaklarda insan gövdeli aslan, koç başlı heykellerin yapılması ölümsüzlüğün, gücün, korunma vb. duyguların simgesi olarak sosyal yaşamda yerini almıştır.

Altaylar'dan Anadolu'ya uzanan önemli bir gelenek Tunceli'de Türk'ün damgası; Koç başları, Koç, koyun, koç boynuzu at ve insan üsluplu mezar taşı geleneğidir. Mezar taşları, toplulukların ruhsal kimliklerini gösteren çok önemli belgelerdir. Anadolu'daki mezar taşları ile Orta Asya'daki ve Azerbaycan'daki mezartaşlarının büyük benzerlik göstermesi onlarla bizi ortak kültür köprüsünde buluşturmaktadır.

Koyun İslamiyetin kabulünden sonra sükûnet, huzur ve barışın simgesi olmuş, bolluk ve bereketin işareti sayılmıştır. Koç, geçmişten gelen sembolik ifadesini koruyarak güç, hakimiyet, kuvvet ve yiğitliğin simgesi olarak görülmeye devam etmiştir.

Erkekliğin, yiğitliğin , ölümün sembolü, kötü ruhların kovucusu olan at gibi tanrılara kurban edilen koyun ve koçun bozkır koşullarında yününden dokunan çorap, giysi, kilim, çadır, heybe vb. İle yüzyıllar boyu Türklerle anılmıştır. Bu nedenle de at, koyun ve koç figürleri mezar taşlarına işlenmiştir. "Türkmenistan'da Türkmen Nohurlu aşiretine ait mezarlıkta, cenaze gömüldükten sonra mezarın üzerine koçboynuzu koymak değişmez bir gelenek olmuştur."⁵

Göktürkler ile Hun Devleti'ndeki defin gelenekleri birbirlerine oldukça benzemektedir. Mezar yapma geleneklerinde koçun at, deve ve sığırlarla birlikte önemli hayvan figürleri arasında olduğu kurganlardan çıkan buluntularla sabittir.

Mezartaşları üzerine heykeller yapılmasının ve figürler işlenmesinin bizce en önemli nedeni kahraman, mert ve fedakar insanların unutulmasını önlemektir. Bir devir kahramanlık yapmış, düşmanla göğüs göğüse çarpışmış olan kimselerin men-

⁵ Nejat Diyarbekirli, Hun Sanatı, İstanbul 1972, s.193

kıbeleri unutulmasın, dilden dile dolaşsın, heykeller üzerine çizilen kılıç vb. İşaretlerle anımsansın diyedir. Kur'an'da açık ve kesin olmamakla beraber süslü ve dikkat çekici mezarlar ve mezarlıkta heykeller hoş karşılanmamıştır. Bu devirlerde, Türkmenler'deki dini tolerans, inançların gücü bu eski geleneğin unutulmasını engellemiştir.

Bu mezar taşlarının ilk örneklerinin M. Ö. 3000'de Hakasya Özerk Cumhuriyeti'nde görüldüğü ve Türk geleneği olduğu Rus uzmanlar tarafından da yazılmaktadır. İlk koç-koyun başlı mezar taşları Hakasya'da son koç-koyun başlı mezar taşları ise Tunceli'dedir. Bu nedenle Tunceli'de bulunan eski mezarlar; o bölgenin milli kimliğini gösterirler. Tunceli âdeta bir açık hava etnografya müzesi gibidir. Örneğin en otantik mezarları, halı-kilim örneklerini Tunceli merkeziyle ilçelerindeki yerleşim yerlerinde görmek mümkündür.

Ayrıca Ahlat Mezartaşlarının da Orta Asya mezartaşlarından "Kültigin" ile "Bilge Kağan" anıtları ile benzer stilleri taşıdıkları bu kültürel ortaklığın işaretlerindenidir.

Dünya medeniyetlerinde görülen en eski motiflerden olup Türkmenler arasında derin bir tarihe sahip koç boynuzu motifinin Türkmen edebiyatında da sanatta da özel bir yeri vardır. Türkmen hayatının farklı yerlerinde koç boynuzu motifini, mezar taşlarında, ev sütunlarında, duvar süslemelerinde, kilim ve keçelerde görmek mümkündür.

Astrolojide göğün 12 kısma ayrılmış olan burçlarının her biri kozmik enerjiyi simgeleyen ayı, koç, boğa, oğlak, aslan, akrep, balık gibi çeşitli hayvanlarla adlandırılmıştır.

Adem peygamberin adlandırdığı söylenen tüm hayvanların yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü ile sürekli ilişki içinde oldukları düşüncesi ön planda tutulursa bunların kimi toplumlar tarafından inançları doğrultusunda kutsal bir sembol olarak değerlendirilmesi doğaldır. Selçuklularda kartalın, Hititlilerde aslanın toplumun simgesi olduğu bundandır.

İlk çağda insanlar çeşitli nedenlerle bazı hayvanları kutsal sayıp tapınmışlardır. Mısır tanrıları çeşitli hayvanlarla simgelenmiştir. Yunan tanrılarının çeşitli nedenlerle yanlarından hiç ayırmadığı hayvanlar bulunmaktadır. Zeus'un kartalı, Athena'nın baykuşu, Apollon'un kertenkelesi bunlardandır. Eski çağlarda aslan gücün sembolü olarak kullanılmış, M.Ö. 3000'li yıllara ait heykellerde, krallar, yanlarında şaha kalkmış bir aslanla betimlenmiştir.

Bu çağlarda, önceki kutsal sembol olan Boğa yerine Aslan kullanılmaya başlanmış, proto-Türk topluluklarında bir totem, daha doğrusu bir töz olan kurt ise Hun devrinde atalar kültü haline gelmiş ve kurt tasvirlerine şaman alet ve elbiselelerinin üzerinde yer verilmiştir.

Türkler tarih boyunca bazı hayvanlara özel önem vermiştir. At, geyik, koyun, koç, dağ keçisi bu hayvanlardan en belirgin olanlardır. Koç-koyun motiflerinin bulunduğu yerler; Kazakistan, Kırgızistan, Türkistan, Özbekistan, Ahıska, İran'ın Tebriz Bölgesi, Azerbaycan, Anadolu'da; Artvin, Kars, Tunceli, Van, Erzurum, Erzincan, Ahlat, Ordu, Bitlis, Ağrı, Erciş, Malatya, Tercan, Sivas, Rize, Trabzon, Akşehir ve Afyon bölgeleri ile Balkanlar'dır.

Artvin ve Ahıska bölgesinde de Türkistan kökenli inanç ve adetlerin birer yansıması olan bu mezar taşları bölgenin geçmişini ortaya koymasından dolayı son derece önemlidir. Motifli mezar taşları ve kaya resimleri Türk tarihinin aydınlatılmasında ve kalıplaşmış bazı görüşlerin çürütülmesi konusunda oldukça önemlidir.

Türk tarihinin başlangıcı ve Türk kültürünün yayılma alanları konusunda koç koyun formulu mezar taşları ve kaya resimleri bazı soru işaretlerini önemli ölçüde gidermiştir. Koyun sözcüğüyle Hun sözcüğünün anlamdaşlığı, Hun sözcüğünün koyun anlamına gelmesi ilginçtir.

Bilge Kağan'ın mezarından iki koç heykeli çıkması, İltişiş Kağan'ın mezarında, Nahçıvan'da, Mümine Hatun Türbesi bahçesinde ve Culfa'da koç heykelleri bulunması koyunun Türk kültüründe önemli bir yere sahip oluşunun kanıtlarıdır.

(İltişiş Kağan'ın mezar kurganı)

Bugün birçok kültürümüzün menşeyini Orta Asya'ya dayandırmak mümkün olduğu gibi, koç/koyun mezar anıtlarını da Orta Asya'ya dayandırmamız mümkün görünmektedir.

"Hunların asıl adının 'Kun' olduğu ve bunun da eski Türkçe'de koyun/koç anlamına geldiği Çin kaynaklarında da kayıtlıdır.

Türk kilimlerindeki en yaygın damga örneği de koç boynuzu ya da koç başı olarak bilinen damgadır. Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türk boylarının Doğu Anadolu'da yerleştikleri beylikler kurdukları, koyun-koç sembollerini mezar taşlarına işledikleri kültürel belleğimizdedir. Zaten, Akkoyunlu ve Karakoyunlular (XIV.-XVI.yy.) denildiği zaman, ilk akla gelen, dönemin mimari ve minyatür sanatının yanı sıra muhteşem taş yontularından olan at ve koç-koyun figürlü mezar taşlarıdır.

Koç başı ve koç biçimi sembollerin Hun Türklerince kullanıldığı ve mezar taşlarına at ve koç figürleri işlendiği; Altay mezarlarında erkeğin yanında at, kadının yanında da koç bulunduğu yapılan kazılarla saptanmıştır.

Eski Türklerde, ölen kahramanın atı ile gömülmesi adet olduğu gibi, savaşlarda hizmet etmiş atların da zaman zaman törenle gömüldüğü olmuştur. Türklerin İslamiyet'in kabulüyle, eski geleneğin yerini, atını gömmek yerine atı kesip, aşını vermek şekline dönüşmüştür.

Türkler yaygınlaşan adetleri gereğince, ölmüş Alp- Kahramanın mezarı başına, kendi heykelini ve öldürdüğü düşmanları simgeleyen kabaca yontulmuş bal-

bal denilen taşları dikmişlerdir. Moğolistan, Tuva, Kazakistan ve Ukrayna'da rastlanan bu mezar heykeller 8. yüzyıldan 14. Yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.

Kırgız, Oğuz, Avar, Karakalpak, Çuvaş Türk halklarının koç-başını çeşitli eşyalarına süs olarak işledikleri de kayıtlarda yer almaktadır. Varto, Hınıs, Karlıova yöresindeki bütün köy mezarlıklarında Ak ve Karakoyunlu oymaklarının göğüs ve yanlarında at, kılıç, kargı resimleri kabartma şeklinde işlenmiş koç heykelleri bu yörelerdeki tarihi Türk kimliğinin belgeleridir. Yine, Niksar'daki Danişmentli Türklerinin mezarlığında görülen bazı mezar taşlarının üst kısımlarında Eski Türk'lere özgü Kün-Ay sembolünün bir devamı olan bir çizimi andıran güneş simgesinin yalınlaştırılmış biçimi olan yıldız işaretlerinin Tunceli mezar taşlarında da görülmesi Tunceli'nin Türk halklarından oluştuğunu gösteren bir örnektir.

Yani Gök tanrı inancı, Türkler arasında en fazla Tunceli bölgesinde yaşamıştır. Koçun Türk kültüründeki önemli bir yerinin işareti de Anadolu'da özenle uygulanan Koç Katımı ritüelidir. Koça bu kadar önem verilmesinin nedeni, tatlı etiyle, ve giyim amacıyla yararlanılan emsalsiz derisine ve güzel yününe göre "koç" geçmişte atalarımız tarafından bolluk, bereket ve kuvvet sembolüne çevrilmiştir. Türk halkının öz kahramanına "Koç Köroğlu" adını vermesi de tesadüf değildir.

Koyun ve özellikle beyaz koç eski Türklerde Gök Tanrı'ya sunulan kurbandır. Güç, kuvvet ve Alpliğin sembolü olan koç, kimi zaman hanedan arması olmuştur. Ayrıca Koyun, Türk Hayvan Takvimi'nde yıl sembollerinden biridir. İslamiyet'ten sonra koyun sakinliği, huzur, barış, bolluk ve bereketi temsil ederken, koç gücü, hâkimiyeti kuvveti ve yiğitliği temsil etmiştir. Hz. İsmail'in kurban olarak Allah'a adanması ile koç, kurban ve ölümü de temsil eden bir anlam kazanmıştır.

Bir halkın otantik kültür belgeleri ve tarihî bağları mezarlarda, dokumalarda, el aletlerinde etnografik eserlerinde yansır. Ahlat'da, Tunceli'de, Erzurum'da, Kars'ta ve Iğdır'da görülen koç/koyun mezar anıtları, bu durumun en canlı örnekleridir.

Türk mimarisinin başlangıç yapılarından olan çadırların içerisine, kapısına bereket amaçlı takılan koç ve koyun başları, zaman içerisinde konutlara, oradan da çeşitli mimari yapıların dış ve iç süslemelerine işlenen birer damgaya dönüşmüştür.

Kazakistan'daki birçok türbenin üzerinde koçbaşı veya koçboynuzu bulunmaktadır.

Selçuklu dönemi yapılarından Sivas Gök Medrese'si kapı köşe sütunlarının üst süslemeleri içerisinde koç figürü kullanılmış, Niğde Sungur Bey Cami süslemelerinde de koç/koyun figürlerine yer verilmiştir.

Mezartaşları bir milletin kökenini, gelenek ve göreneklerini inançlarını, yayıldıkları coğrafya üzerindeki kültürel ilişkilerini sağlayan çok önemli belgelerdir.

Mezar mimarisinde karşılaşılan koç/koyun heykel ve kabartmalarının ilk örneği ise Öngöt Mezar Külliyesindedir. Koç heykellerinin Türk mezarlarının bir özelliği olarak, Türklerin göç ettiği yollar boyunca dizilmiş ve Anadolu'ya kadar uzanmış olması; Kazakistan'daki birçok türbenin üzerinde koçbaşı veya koç boyunuzunun bulunması, Kültigin anıtının yanındaki kutsal tapınağın girişinde iki koç heykelinin yer alması Türk kültüründe koç/koyun ritüelinin ne denli önemli oluşunun işaretlerindedir.

Anadolu'daki koç koyun heykelli mezar taşlarına bakıldığında yöre halkının diktikleri koç/koyun heykellerinin önüne ayyıldız kabartması işlemekle ve "millî" benliklerini korudukları mesajını verdikleri görülmektedir.

Bugün Anadolu'nun Erzurum, Erzincan Kars, Ahlat, Tunceli, Tokat, Van; Azerbaycan'ın Lerik ve Sisian bölgesi gibi çeşitli yerlerinde görülen koç heykel veya kabartmaları koç/koyun ritüellerinin önemli bir tarihsel kökenlerinin olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Geldik Çeşmeye

Sudan İçmeye

Ağca "Koçlara"

Ta'zim etmeye

dörtlüğündeki söylem, "Koç'a" halk tarafından kurban sunulduğunu da düşündürmektedir.

Türk kültüründe koç kutsanmış bir motif olarak doğumdan yaşama ve yaşamdan ölüme kadar her anlarında önemli işlevler yüklenmiş, kimi zaman 'koruyucu güç, kuvvet', kimi zaman, 'yiğitlik', kimi zaman 'bereket, bolluk' ve kimi zaman da 'nazarlardan korunma' gibi pratiklerle yaşamın önemli bir parçası olmuştur.

Dağ Keçisi Ritüeli

Türk damgaları içinde, en çok görülenlerden biri de Taoizm’de ölümsüzlüğü temsil eden Dağ Keçisi ritüelidir.

Türkler için Kutsal bir hayvan oluşu tıpkı kartallar gibi çok yükseklere çıkabilmesi ile ilişkilidir. Türkler için “yüceliği, erişilmez yerlere erişebilirliği, bağımsızlığı, özgürlüğü kararlılığı asaleti ve cesareti sembolize eder.

Mitolojik devirlerde tanrısal özellikleri ile karşımıza çıkan dağ keçileri, günümüze gelinceye kadar insanoğlunun folkloruna, inancına, sanatına, mimarisine çeşitli anlamlarda konu olmuştur.

Keçi sembolü daha çok mezar ve kaya mimarisinde ve son dönem medrese ve konut mimarisinde süs unsuru olarak dikkat çekecek şekilde kullanılmıştır. Bu kullanımda bu hayvana yüklenen kutsallığın önemli payı bulunmaktadır.

Orta Asya Tamgalısay ve Saymalıtay kaya resim alanlarındakilere benzer biçimde; Tokat yöresinin yanı sıra Kars Kağızman Kömürlü köyü ve Doyumlu’da, taş üstüne kazınmış dağ keçisi kabartmalarıyla kaya resimlerine rastlanmaktadır.

Türkler Dağ Keçisine yükledikleri anlamlar çerçevesinde onu kutsal kabul ettikleri mekanlara, anıt mezarlara, bayrak veya tuğlarının başında birer alamet olarak da kullanmışlardır. Orhun abideleri içerisinde yer alan Kultigin anıtının üst kısmında dağ keçisi damgasının görülmesi anıt mimarisinde bu damganın kullanımına örnektir. “kültigin anıtı üzerine tamamen silitize edilerek resmedilen Dağ keçisi kültü, Türklerde ölüm ve sonsuzluk kavramını temsil etmektedir.

Eski Türklerde bazı boyların totemi ve tabusu keçidir. Hitit mitolojisinde de keçi motifi vardır. Kırgızlarda keçileri koruyan bir varlığa inanılır ve bu varlık "Çıçan Ata" olarak anılır” Hayvanların koruyucusu anlayışı çeşitli Türk topluluklarında yaşamaktadır.

Köktürkler Anadolu’da teke de denen dağ keçisini damga olarak kullanmışlardır.

Keçi ile ilgili atasözlerimiz, keçinin sosyal yaşamımızda önemli yer tuttuğunun bir işareti olan “Keçi geberse de kuyruğunu indirmez”, “Keçi nereye çıkarsa oğlağı da oraya çıkar.” gibi atasözlerinden de keçinin inatçı, azimli, kararlı oluşu nedeniyle Türk’ün genel karakteriyle örtüşmektedir.

Keçi motifinin günümüzde halı, kilim vb. gibi dokumalar üzerine işlenmesi kültürün devamlılığını göstermesi bakımından önemlidir. Tunceli yöresi halk kültürü içerisinde dağ keçileri veya halk deyimiyle geyikler kutsal canlılar olarak kabul edilir. Bu motifler, yerel kültür içerisinde oldukça önemsenen motiflerdir. Konuşma sırasında dağ keçilerinden söz edildiğinde halkın “mübarek sözünü kullandığı da görülmektedir.

Halkın kutsal kabul ettiği bu hayvanlar, hızlı ve çevik oluşları ile Hızır’ın sembolü olarak görüldüğü gibi yörede dağ keçileri, erenlerin ve kutsal şahsiyetlerin yoldaşı olarak kabul görmekte, Düzgün Baba anlatısı içerisinde güçlü bir dağ keçisi motifi işlenmektedir.

Düzgün Baba’nın çobanlık yaptığı sürünün, Düzgün Baba’nın sırlanmasıyla beraber, dağlarda dolanan ve sahibini arayan dağ keçilerine döndüğüne inananlar bulunmaktadır.

Tunceli’de, Ana Fatma (Hz. Fatma) Ziyareti dağ keçilerinin gelip geçtiği, su içtiği ve adeta mekân tuttuğu yerlerden biri olarak gösterilip, söylenceleri içinde dağ keçisi motifine genişçe yer verildiği görülür.

Ana Fatma, günlerden bir gün dağ keçilerini sağarken keçilerden biri süt kazanını devirir ve devrilen kazandaki sütün döküldüğü yerden su çıkar ve pınar oluşur. Rivayete göre, Ana Fatma daha sonra bu mekânda sır olur. Söz konusu pınar da bu nedenle kutsal kabul edilir. Ana Fatma ayrıca bu alandaki canlıların özellikle yöredeki dağ keçilerinin koruyucusu olarak kabul edilmektedir.

Kök Türk mezar geleneğinde mezar alanlarına geyik ya da dağ keçisi boynuzlarını dikme geleneğinin zamanla geyik, dağ keçisi, at, koç vb. hayvan motifli taş ritüeline dönüştüğü düşünülürse benzeri, Hozat ilçesindeki Ağuichen türbesinde bir dağ keçisi boynuzu etrafında bir takım ritüeller gerçekleştirilmektedir. “Niyet boynuzu” da denilen bu boynuz, yöre halkınca çaputlar bağlanmakta, dilekler dilenmektedir.

Dağ keçilerine yüklenen kutsallık nedeniyle, boynuzları evlerin kapılarına asılır. Boynuzların haneye huzur, bereket ve mutluluk getireceğine inanılır. Yörede dağ keçisi boynuzlarının, insanları kötülüklerden ve kötücül varlıklardan koruyacağı inancı da hakimdir.

Yörede kutsiyeti herkes tarafından kabul edilen dağ keçileri ile ilgili var olan bir inanışa göre; dağ keçisi vurulduğu zaman kibleye döner ve gözlerinden yaş gelir. Dağ keçisinin yüzyıllar boyunca bir av hayvanı olarak bilinmesine karşın vurulmasının uğursuz kabul edilmesi, halkın hafızasında dağ keçisinin kutsal olduğunu göstermektedir.

Yörede dağ keçileriyle kurulan bağ öylesine güçlüdür ki bu hayvanlara zarar verenlerin başlarına türlü felaket geleceğine inanılır. Dağ keçilerine bile isteye zarar veren avcılar toplumdan dışlanır,

Eski inançların Anadolu kültüründeki yansıması bağlamında görülen eski Türklerdeki güçlü dağ keçisi kutsiyeti, Tunceli yöresi dağ keçisi kutsallığı ile ilintili olabilir. Tunceli yöresi ve Anadolu’daki dağ keçisi ve geyik kültürü, büyük ölçüde eski Türk kültürüne dayanmaktadır. Yapılan araştırmalarla benzer kültürel yansımaların günümüze kadar sosyal yaşama etki ettiği görülmektedir.

Dağ keçisi-geyik, koç-koyun başta olmak üzere, üstünde kutsal canlıların kabartmasını taşıyan taşlar da eski Türk inancının ve mitolojisinin bir unsurudur aynı zamanda. Mezarlıklarda, kutsal mekanlarda, kurban adak yerlerinde ve inançsal ritüel alanlarında bu mahiyette taş eserler oldukça yaygındır.

Dağ keçisi motifinin ilk rastlandığı saha Ötüken bölgesi olması nedeniyle dağ keçisi Türk kültüründe önemli bir motiftir. Taşa resim çizen halkların tabiatla ve tanrıyla yürüttükleri bağı anlamak için kaya resimleri oldukça veri sunmaktadır. Bu anlamda taşa kazınan kutsal değerlerin arasında dağ keçileri de öne çıkan ritüellerdendir.

KAYNAKLAR

Mustafa Aksoy, (2012), “Tunceli’de Koç-Koyun Heykelleri ve Balballar”, 2023 Dergisi, Yıl: 11, Sayı: 129.

Şenay Alsan, “Türk Mimari Süsleme Sanatlarında Mitolojik Kaynaklı Hayvan Figürleri”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Ana Bilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2005

Mehmet Ateş, Mitolojiler ve Semboller, Ana Tanrıça ve Doğurganlık, İst. 2014.

Yaşar Çoruhlu, “At ve Koç/Koyun Şekilli Mezar Taşlarının Sembolizmi”, Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı: 94, 2001.

Yaşar Çoruhlu, Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi I, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1995.

Nejat Diyarbekirli, Hun Sanatı, İstanbul 1972.

Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi I, TTK, Ankara 2010.

Murat Uraz, Türk Mitolojisi, İst. 1994.

VÜQAR ƏHMƏDİN YARADICILIĞINDA QARABAĞ MÖVZUSU

VÜQAR AHMED'İN ESERLERİNDE KARABAĞ KONUSU

KARABAKH SUBJECT IN VÜQAR AHMED'S WORKS

ГУЛБЕНИЗ БАБАЕВА: ТЕМА КАРАБАХА В ТВОРЧЕСТВЕ ВУГАРА АХМЕДА

Doç. Dr.Gülbəniz BABAYEVA*

XÜLASƏ

Məqələdə çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, “Turanın Xalq Şairi”, yazıçı, publisist, professor Vüqar Əhmədın Qarabağ, Şuşa mövzusunda qələmə aldığı poeziya və nəsr nümunələri tədqiqata cəlb edilir. Əsərləri təkcə Azərbaycanda deyil, İran, Türkiyə, Yunanıstan, Belçika, İtaliya, Hindistan, Almaniya və digər ölkələrdə çap olunaraq şöhrət qazanan, nəğməkar şair kimi 500-dən çox mahnının söz müəllifi olan Vüqar Əhmədın Qarabağ mövzulu əsərləri tədqiqatın əsas predmetinə çevrilir.

Böyük yaradıcılıq yolu keçən sənətkarın ədəbi fəaliyyətində xüsusi yer tutan Qarabağ problemi Vüqar Əhməd yaradıcılığının ana xəttini təşkil edir. Azərbaycan ədəbiyyatına “Rus uşaq ədəbiyyatı və Azərbaycan” (Bakı, 1992), “Mircəfər Pişəverinin həyatı, mühiti və yaradıcılığı” (Bakı, 1998), “Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı” (Bakı, 2006), “Ədəbiyyatşünaslıq” (Bakı, 2007), “Anam mənim” (Tehran, 2008), “Şeyx Məhəmməd Xiyabani” (Bakı, 2010), “Qarabağ yuxusu və yaxud yuxuda qələbə” (2012), Cənubi Azərbaycan və Qarabağın tarixini əks etdirən “Qaradağlılar” roman-trilogiyası (2014), M.Ə.Rəsulzadəyə ithaf olunan “Son nəfəsədek Azərbaycan” romanı (2014), “Cənubi Azərbaycan poeziyası” (2014), Məhəmmədhüseyn Şəhriyar. Seçilmiş əsərləri. (M.Şəhriyarın farsca yazılan əsərlərinin poetik və filoloji tərcümələri (2016), “Ədəbi-elmi portretlər” (2017), “Cənubi Azərbaycan şeir antologiyası” (2018), “Plyus bədii yaradıcılıq” (ədəbi almanax) I-II kitab (2017-2018), “Koroğlu” (2020), 2 pərdəli, 5 şəkilli “Salehlər

* AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsinin aparıcı elmi işçisi.

sultanı” librettosu (2022), (Hacı Zeynalabdin Tağıyevə ithaf olunmuşdur), 2 hissəli, 20 şəkilli “Yaşa, Azərbaycan” pyesi (Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə həsr edilmişdir. Əsər Hayrettin İvgin tərəfindən tərcümə edilərək Türkiyədə çap edilmişdir) və s. kimi 30 kitab və 300-dən çox elmi, publisistik məqalə bəxş edən sənətkarın zəngin yaradıcılığında Qarabağa həsr etdiyi çoxsaylı əsərləri milli təəssübkeşliklə yazılmış əsl sənət nümunələridir. Şairin 2020-ci ildə İkinci Qarabağ Savaşına ithaf etdiyi “Ali Baş Komandanım”, “Qarabağ Azərbaycandır”, “Qələbə ətirli Qarabağdayam”, ”Şəhidlər”, “Vətəndir”, “Vətənimdir”, “Azərbaycan bayrağı”, “Təbrizlə Qarabağ Azərbaycandır!”, “Torpağımız alınandan”, “Vətən bayatıları”, “Cənnət Qarabağ”, “Vətənim qorumağa”, Əsgərə məktub”, “Zəfər marşı”, “Qarabağ haqqında esse”, “Vətən torpağının şanı, şöhrəti, bax, şair eylədi Vüqar Əhməd” və s. şeirləri məqalədə diqqət mərkəzində saxlanılır. Tədqiqatda Vüqar Əhmədin yüksək vətənpərvərliklə əks etdirdiyi qəhrəman və yenilməz Azərbaycan əsgərinin şücaətini vəsf edən şeirləri bütün parametrlərdə təhlil süzgəcindən keçirilir. Şairin oxuculara təqdim etdiyi “Şuşanın dağları başı vüqarlı” (2022) kitabında Qarabağa, Şuşaya həsr olunan maraqlı şeirləri yer almışdır. Məqalədə Vüqar Əhmədin yaradıcılığında 30 ildən artıq bir zamanda önəmli yer tutan Qarabağ mövzusunda yazdığı şeirlərinin məzmun və ideya zənginliyi konkret nümunələr əsasında tədqiqata cəlb edilir, əsərlərinin mənə tutumu, bədii sənətkarlıq məziyyətləri haqqında söhbət açılır. Bununla yanaşı, məqalədə şairin Qarabağ mövzusunda yazdığı şeir və romanlarında Azərbaycan xalqının erməni qəsbkarları üzərində tarixi qələbəsini şərtləndirən mühüm amillər diqqətdə saxlanılır, haqq savaşımızın qalibyyətlə başa çatmasında Türkiyə-Azərbaycan, Rəcəb Tayyib Ərdoğan və İlham Əliyev birliyinin, qardaşlığının tarixi əhəmiyyəti ön plana çəkilir.

Tədqiqatda Vüqar Əhməd yaradıcılığının əsas leytmotivinə çevrilən, Qarabağa sevgidən yaranan bu dəyərli əsərlərin Azərbaycan ədəbiyyatında mühüm yer tutduğu və tarixi əhəmiyyəti geniş şəkildə şərh olunur, torpaqlarımız işğaldan azad olduğu zaman şairin yazdığı qiymətli poetik nümunələrin həm düşündürücü, həm də səfərbəredici gücü işıqlandırılır.

Açar Sözlər: Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı, Vüqar Əhməd, şair, publisist, Qarabağ, Şuşa, Türkiyə-Azərbaycan birliyi.

ÖZ

Bu yazıda, çağdaş Azərbaycan edebiyatının görkemli mensubu, Turan'ın Halk Şairi, yazar, gazeteci, profesör Vüqar Ahmed'in Karabağ, Şuşa konusunda kaleme aldığı şiir ve düzyazı örnekleri incelenmektedir. Onun eserleri yalnızca Azerbaycan'da değil, İran, Türkiye, Yunanistan, Belçika, İtalya, Hindistan, Almanya ve diğer ülkelerde yayınlanarak şöhret kazanan şair olarak 500'den çok şarkının söz yazarı olan Vüqar Ahmed'in Karabağ konulu eserleri araştırmamızın esasını ortaya koyar.

Vüqar Ahmed'in 30 kitab ve 300'den çok bilimsel ve halk kültürü konulu makaleleri bulunuyor. Çok eserler ortaya koyan sanatkarın bu zengin eserlerinde Karabağ'a hasrettiği çok sayıda yazıları buna örnektir.

Bu makalemizde Vüqar Ahmed'in 30 yıldan fazla bir zamanda önemli yer tutan Karabağ konusunda yazdığı şiirlerinin mazmun ve ülkü zenginliği farklı örnekler olarak araştırmaya tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Azərbaycan Edebiyatı, Vüqar Ahmed, şair, halk kültürü uzmanı, Karabağ, Şuşa, Türkiyə-Azərbaycan Birliğı.

ABSTRACT

In this article, the glorious members of the contemporary Azerbaijani literature, Turan's folk poet, writer, journalist, professor Vüqar Ahmed's poetry and prose examples written about Karabakh, Shusha. His works are published not only in Azerbaijan but also in Iran, Turkey, Greece, Belgium, Italy, India, Germany and other countries; and as a poet he won fame as a songwriter of more than 500 songs and so Vüqar Ahmed reveals the basis of our research.

Vüqar Ahmed has 30 books and more than 300 scientific and folk culture articles. The artist's writings, who puts many these rich works, are examples of longing for Karabakh.

In this article, Vüqar Ahmed's poems written about Karabakh, which has an important place in more than 30 years, have been subjected to research as different examples of mazmun and ideal wealth.

Key Words: Contemporary Azerbaijani Literature, Vüqar Ahmed, Poet, Folk Culture Specialist, Karabakh, Shusha, Turkey-Azerbaijan Union.

Vüqar Əhməd çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatında zəngin və çoxşaxəli yaradıcılığı, novatorluğu ilə seçilən sənətkarlardan biridir. Müstəqillik dövrü ədəbiyyatının yaradıcılarından olan Vüqar Əhmədin ədəbi fəaliyyəti mövzu, ideya, janr və üslub rəngarəngliyi ilə diqqəti cəlb edir.

Vüqar Əhməd "Rus uşaq ədəbiyyatı və Azərbaycan" (Bakı, 1992), "Mircəfər Pişəverinin həyatı, mühiti və yaradıcılığı" (Bakı, 1998), "Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı" (Bakı, 2006), "Ədəbiyyatşünaslıq" (Bakı, 2007), "Anam mənim" (Tehran, 2008), "Şeyx Məhəmməd Xiyabani" (Bakı, 2010), "Qarabağ yuxusu və yaxud yuxuda qələbə" (2012), Cənubi Azərbaycan və Qarabağın tarixini əks etdirən "Qaradağlılar" roman-trilogiyası (2014), M.Ə.Rəsulzadəyə ithaf olunan "Son nəfəsədek Azərbaycan" romanı (2014), "Cənubi Azərbaycan poeziyası" (2014), Məhəmmədhüseyn Şəhriyar. Seçilmiş əsərləri. (M.Şəhriyarın farsca yazılan əsərlərinin poetik və filoloji tərcümələri (2016), "Ədəbi-elmi portretlər" (2017),

“Cənubi Azərbaycan şeir antologiyası” (2018), “Plyus bədii yaradıcılıq” (ədəbi almanax) I-II kitab (2017-2018), “Koroğlu” (2020), 2 pərdəli, 5 şəkilli “Salehlər sultanı” librettosu (2022), (Hacı Zeynalabdin Tağıyevə ithaf olunmuşdur), 2 hissəli, 20 şəkilli “Yaşa, Azərbaycan” pyesi (Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə həsr edilmişdir. Əsər Hayrettin İvgin tərəfindən tərcümə edilərək Türkiyədə çap edilmişdir) və s. kimi 30 kitab və 300-dən çox elmi, publisistik məqalənin müəllifidir. Əsərləri İran, Türkiyə, Yunanıstan, Belçika, İtaliya, Hindistan, Almaniya və digər ölkələrdə çap olunub. Nəğməkar şair kimi 500-dən çox mahnının söz və musiqi müəllifidir.

Vüqar Əhmədin çoxşaxəli yaradıcılığında şairin müxtəlif mövzularda qələmə aldığı ana dilinin saflığını, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin zənginliyini özündə əks etdirən poeziyası xüsusi yer tutur. Şairin yaradıcılığının ana xəttini vətən torpaqlarının bölünməzliyi, Qarabağ, Şuşa, Təbriz dərdi, Göyçə nisgili, ana məhəbbətinin ülviliyi, 44 günlük Vətən Müharibəsində Azərbaycan ordusunun qəhrəmanlıqları, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin müdrik və uzaqgörənliyi sayəsində düşmən üzərində tarixi qələbənin tərənnümü və başqa mövzular təşkil edir. 40 ilə yaxın zəngin və məhsuldar yaradıcılıq yolu keçən Vüqar Əhmədin “Ağsaçlı palma”, (1995) “Mənim nəğmələrim” (2002), “Anam mənim” (2002) “İlhamım gələndə...” (2003) “Nəğməli dünyam”, (2004), “Yaxşı günlər öndədir” (2005), “Şuşanın dağları başı vüqarlı” (2022) və başqa şeir kitablarında Azərbaycan, onun tarixi keçmişi, bu günü və gələcəyi, vətən torpağının ağrı-acıları, erməni vandallarının 30 il işğal altında saxladığı əbədi və əzəli Qarabağ torpaqlarının düşmən tapdığı altında öz nicat yolunu gözləməsi, ana yurdun bölünməzliyi və əbədiliyi kimi poetik düşüncələri yüksək şeiriyətlə qələmə alınmışdır. Azərbaycanın xalq şairi Məmməd Araz Vüqar Əhməd yaradıcılığının özünəməxsus, spesifik xüsusiyyətlərini yüksək dəyərləndirərək yazır: “ O, bizim klassiklərə, yaşlı nəslə mənsub şairlərin yaradıcılığına hər zaman həssas yanaşmış, onların poeziyalarından bəhrələnmiş, öz töhfələrini vermişdir. Şeirələrini nəğmə üstə yazan şairin öz deyim və yazı dili var, heç kimi təkrarlamır. Vüqar poeziyamızda öz inamlı addımlarını atır. İnanıram ki, Vüqar bundan sonra da öz oxucularını təzə-təzə şeirləri ilə sevindirəcək və onlara mənəvi zövq verəcək” .

Azərbaycan xalqının XX əsrin sonunda üzləşdiyi Qarabağ problemi, itirilmiş yurdun, şəhid vətən övladlarının həsrəti, yangısı, öz torpaqlarında qaçqına, köçkünə çevrilən həmvətənlərimizin köksündə dərin yara açmış yurd həsrəti, doğma el-obanın zirvəsi qarlı örtülən əzəmətli dağları, cənnəti andıran qeyri-adi füsunkarlığı, min bir rayihəli gül-çiçəyi, bumbuz bulaqları, çayları, dağların sinəsini dəlib keçən gur şlalələri şairin yaradıcılığının əsas leytmotivinə çevrilmişdir. Vüqar Əhməd az qala hər bir şeirində Qarabağ adını anmadan, o müqəddəs torpağa sevgi qarışıq nisgilini izhar etmədən keçə bilmir:

Həsrət qalib ağlar gözüm üzünə,
Nəğmə qoşdum bayatına, sözünə,
Əlim çatmır əsir Cıdır düzünə,
Nəmli yanaq, cənnət-məkan Qarabağ.

Şeirin hər sözünə hopmuş qəm, kədər, həsrət, doğma vətənin dilbər guşəsindən ayrı düşmüş, onun gözəlliklərini seyr etməkdən məhrum olan bir şairin qəlb çırpıntılarıdır. Bu dözülməz ağrını qəlbində yaşadan şair yuxularında vətən torpağının ayrılmaz parçası olan Qarabağı ziyarət etməklə bir təskinlik tapır. Şeirdə insanlarda gələcəyə inam, nikbin hisslər təlqin edilir. Oxucu dərk edir ki, bu yuxu nə zamansa həqiqətə çevriləcək:

Şuşanı yuxumda gördüm dün gecə,
Şəhərim bərbaddır, ilahi necə,
Oyaqkən, rüyada, gündüz, həm gecə,
Cənnət bağındayam, Qarabağdayam.

Şair “Şəhidim” şeirində vətən torpaqlarını öz qanları, canları ilə qoruyaraq ən ali zirvəyə-şəhidlik məqamına yüksələn minlərlə qəhrəman oğulların ümumiləşmiş obrazını yaradır, kədərini, ağrısını, həsrətini yana-yana izhar edir:

Vətən torpağını qucan şəhidim,
Ruhları göylərə uçan şəhidim,
Torpağa qovuşdun haçan şəhidim?
Ömrü yarı qalan nakam şəhidim .

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 5 yanvar 2022 –ci il tarixli sərəncamı ilə bu il “Şuşa İli” elan edilib. Sərəncamda deyilir: “Qarabağın tacı olan Şuşa xalqımız üçün müqəddəs və əziz məkandır. Şuşa sevgisi hər bir azərbaycanlının mənəvi varlığının ayrılmaz parçasıdır”. Şuşa sevgisi Vüqar Əhməd yaradıcılığının da prioritet mövzudur. Vüqar Əhmədin oxuculara təqdim edilən yeni kitabı “Şuşanın dağları başı vüqarlı” (2022) adlanır. Şair bu sərlövhəni təsadüfən seçməmişdir. Kitab Azərbaycan musiqisinin qüdrətli sənətkarı, xalq mahnılarımızın və muğamlarımızın bənzərsiz ifaçısı Xan Şuşınskinin “Şuşanın dağları başı dumanlı ...” misraları ilə başlayan məşhur mahnısının, zəfər salnaməmizin zirvəsini təşkil edən, mədəniyyət və gözəllik beşiyi Şuşanın işğaldan azad olunması və erməni vandalizmi üzərində tarixi qələbəmizin şərəfinə belə adlandırılmışdır:

İndi çəkilibdir dumanı, çəni,
Xarı bülbül dolu çölmə, çəmənə,
Şuşa başdan- başa uca səmənə,
Şuşanın dağları başı vüqarlı.

Yenə havalanır sədası Xanın,
Ruhu şad İbrahim, həm Pənah xanın,
Bu şəhər ruhudur Azərbaycanın,
Şuşanın dağları başı vüqarlı.

Vüqar Əhmədin yaradıcılığında Qarabağ mövzusunda qələmə aldığı şeirlərini iki mərhələyə bölmək olar. Əgər Birinci Qarabağ savaşına aid şeirlərdə qəm, kədər, qüسسə, həsrət kimi həzin, kövrək hiss və duyğular aparıcıdırsa, İkinci Qarabağ savaşında isə bu hüznü notlar qəhrəmanlıq, cəsurluq, mərdlik, düşməne meydan oxumaq kimi mənəvi ucalığa, qalibiyyətə, azadlığa çağırış harayı ilə əvəz olunur və onun əbədiliyinə nikbin bir inam hissləri ifadə edilir:

Şəhidlərin ruhu da qələbəyə sevinir,
Millətimin ürəyi tam zəfərlə döyünür,
İndi dünya TÜRKLƏRİ Sizin ilə öyünür,
Sevir Azərbaycanım- Ali Baş Komandanım!

Düşmən artıq can üstə, düşmənin verdiyi candır,
Bütün cahan bilir ki, Qarabağ Azərbaycandır!!!
Sayəndə vətənimiz qalib Azərbaycandır,
Sevir Azərbaycanım- Ali Baş Komandanım!

“Ali Baş Komandanım”, “Qarabağ Azərbaycandır”, “Qələbə ətirli Qarabağdayam”, “Şəhidlər”, “Vətəndir”, “Vətənimdir”, “Azərbaycan bayrağı”, “Təbrizlə Qarabağ Azərbaycandır!”, “Torpağımız alınandan”, “Vətən bayatıları”, “Cənnət Qarabağ”, “Vətənim qorumağa”, Əsgərə məktub”, “Zəfər marşı”, “Qarabağ haqqında esse”, “Vətən torpağımızın şanı, şöhrəti, bax, şair eylədi Vüqar Əhmədi” və s. şeirlərinin hər biri mənə tutumu, bədii sənətkarlıq məziyyətləri ilə diqqəti cəlb edir. Torpaqlarımız işğaldan azad olduğu zaman şairin yazdığı bu şeirlər həm düşündürücü, həm də səfərbəredicidir.

Tədqiqatçı Dilbər Rzayeva şairin cənab İlham Əliyevin Vətən Müharibəsinin epigrafına çevirdiyi məşhur “Qarabağ Azərbaycandır!” aforizminin təsiri ilə qələmə aldığı eyni adlı şeirin təsir gücündən söhbət açaraq yazır: “Vətən savaşı bir daha Azərbaycan xalqının birlik və bərabərliyini dünyaya nümayiş etdirdi. Ali Baş Komandanın savaşa çağırış şüarı-“Qarabağ Azərbaycandır” ifadəsi torpaqlarımızın azadlığı üçün əsas şərtlərdən idi. Vüqar Əhmədin poeziyasında bu birlik və bərabərlikdən doğan sevinc zəfər sevinci qədər önəmli yer tutur. Şair “Qarabağ Azərbaycandır” şeirində zəfərimizin gözəl birlik-bərabərlik, xoşbəxtlik tablosunu yaradır. Şeirdə Rəcəb Tayyib Ərdoğan və İlham Əliyev birliyinin, qardaşlığının da böyük əhəmiyyəti olduğu vurğulanır”.

Vüqar Əhmədin lirik mahiyyətli “Məhəbbət poeması”nda insanı xoşbəxtliyə, gələcəyə, nəcib və xeyirxah əməllərə, daxili zənginliyə, mənəvi ucalığa, humanizmə səsləyən əsl məhəbbətdən söhbət açılır və onun ayrı-ayrı çalarları çeşidlənərək hər birinin rəngarəngliyi poetik sözün gücü ilə yeni keyfiyyət qazanaraq oxucuya çatdırılır. Uşaqılıq illərində anaya, yeniyetməlik, gənclik illərində sevgiliyə, yetkinlik, kamillik dövründə vətənə bəslənən bu ülvü hissənin insanı gözəllik haqqında düşündürməsi, onu bəşəri duyğularla tərbiyələnməyə sövq etməsi poemanın əsl mahiyyətini açıqlayır. Təbii ki, şair vətən məhəbbətini ön plana çəkərək onu uca, ali bir zirvədə qərarlaşdırır:

Vətən məhəbbəti necə müqəddəs,
Onu sevməlidir, hər insan, hər kəs...
Sözüm odur ki, biz Vətəndən doymayaq,
Düşmən qabağında biz qul olmayaq.

Vüqar Əhmədin şeirləri problematika, mövzu və ideya zənginliyi ilə yanaşı, dil-üslub, bədii-məcəzi imkanlardan maksimum istifadə baxımından da diqqəti cəlb edir. Şairin poetik nümunələrində canlı danışmaq üslubundan, xalqın zəngin

folklorundan istifadə əsərlərinə orijinallıq və lakoniklik gətirir, estetik cəhətdən oxucuya zövq aşılayır. Şeirlərində sözlərdən məqamında, yerli-yerində istifadə edən şair boş sözcüklüyə, mənasız ifadələrə, qafiyə xatirinə qafiyələrə yol vermir, sözdən qənaətlə yararlanır, onun məna tutumuna, fikir yükünün ağırlığına önəm verir. Şeirlərindəki təbiilik, axıcılıq, lakoniklik onların bədii təsir gücünü artırır.

Nəğməkar şairin şeirlərinə obrazlılıq gətirən frazeoloji dil vahidlərindən, epitet, təşbeh, metafora, metonimiya, mübaligə və s. bədii təsvir və ifadə vasitələrindən doğru, düzgün və qədərincə istifadə etməsidir:

Bəxtim də qaradı, saçım da qara,
Saçlarım ağardı, bəxt ağarmadı.
Deyin dərd əlindən mən gedim hara,
Saçım ağarınca, bəxt ağaraydı.

Səadətın yenə üzü çönübüdür,
Bəlkə elə bəxt ulduzum sönübüdür.
Vüqar Əhməd bir dərvişə dönübüdür,
Saçım ağarınca, bəxt ağaraydı.

Şair öz əsərlərində bədii təkrirlərdən, istiarələrdən, cinas qafiyələrdən sənətkarlıqla yararlınsa da, heç vaxt təkrarçılığa, sxematikliyə yol vermir. Klassik ənənələrə sadıq qalan şairin əruz, heca və sərbəst vəznli şeirlərində poeziya dili üçün səciyyəvi olan ahəngdarlıq, emosionallıq, sərrastlıq, axıcılıq və yığcamlıq xarakterikdir. Vüqar Əhməd poeziyasında ənənə və novatorluğun sintezindən yaranan bir üslub formalaşdırmışdır:

Bir incidir, sədəfdir söz,
Bəd sözlərə bənd olma heç.
Sonu uzun kələfdi söz,
Bulağımdan doyunca iç.

Vüqar Əhmədin yaradıcılığında onun “Qarabağ yuxusu və yaxud yuxuda qələbə” (2012), “Qaradağlılar trilogiyası” (2014), “Son nəfəsədək Azərbaycan” (2014) və “Koroğlu” (2020) romanlarının xüsusi yeri vardır.

“Qarabağ yuxusu və yaxud yuxuda qələbə” avtobiografik romanında vətən torpaqlarının bütövlüyü naminə xalqı mübarizəyə və birliyə çağırış ideyası ön plana çəkilir. Qarabağın azadlığını, qalibiyyətini yuxuda görən yazıçı real gerçəkliklə irreal məkan, rəya arasında bir körpü yaradaraq yuxularının gerçəkləşəcəyinə inam ifadə edir: “Bircə onu bilirəm ki, bu yuxu olsa da, ruhum həqiqətən Qarabağa getmişdi. Bu arzu olunan, gerçəkləşən bir rəya idi, əfsanəvi həqiqət idi. Mən inanıram ki, uca yaradan bu yuxunu gerçəyə çevirəcək və türk oğlu türk düşmənin burnunu ovub Qarabağı azad edəcək”.

Romanın yüksək məziyyətlərindən bəhs edən Aynurə Əliyeva yazır: “Əsər müqəddəs ruh və ideyaların təbliği fonunda xalqımız, eyni zamanda vətənimiz üçün vacib olan məsələlərin əksi baxımından əhəmiyyətlidir. Romanda memuarçılıq tərzü üstünlük təşkil etsə də, bu ideya Qarabağ qələbəsi üzərində qərar tutur. Müəllif haqlı olaraq Qarabağ “Qələbə marşı”nın “söz-musiqi” kompleksində milli birlik düşüncəsinin vacibliyini irəli sürür. Ona görə də vicdanlı, vətənsəvər

insanların birliyi əsərdə ideyanı doğuran başlıca amil səviyyəsində təqdim olunur. Romanda müəllif qələbəyə vətəndaş və türk birliyinin reallıqları çərçivəsində yanaşır. Lakin əsərdə bəşəri kontekstin mövcudluğu vətəndaş və türk birliyini dünya sülhsevər qüvvələrinin birliyi xətti ilə üst-üstə qoymağa imkan verir. Bu mənada müəllif dünya siyasi liderləri, nizami ordu və könüllü xalq qruplarını təcavüzkar Ermənistanla son döyüşdə müəyyən mövqe sıralarında problemə həm global müstəvidə yanaşır, həm də qələbənin labüdlüyünü həmrəy olmaqda görür” .

Doğrudan da, yazıçının romanda uzaqgörənliklə əks etdirdiyi tarixi qələbəni Azərbaycan xalqı 8 il sonra, 2020- ci ilin noyabrında qazana bildi.

Tarixi mövzuda yazdığı "Koroğlu"(2020) romanı Vüqar Əhmədin dördüncü romanıdır. Vüqar Əhmədin “Koroğlu” dastanının motivləri əsasında qələmə aldığı romanı Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimovun əziz xatirəsinə ithaf olunub.

Professor Seyfəddin Rzasoy roman haqqında fikirlərini belə ifadə edir: “Vüqar Əhməd bu əsəri Azərbaycanın qəhrəmanlıq tarixinə adını qızıl hərflərlə yazmış Mübariz İbrahimova ithaf etmişdir. Buna da səbəb, şübhəsiz ki, ən əlçatmaz zirvələrdən biri olan şəhidlik zirvəsinə yüksəlmiş igidlər igidi Mübariz İbrahimovun milyardlarla insandan birinə nəsib olan fəvqəladə şücaəti, məhz çox zaman düşmənin üstünə təkbaşına gedən Koroğlu kimi bir həmlədə yüzlərlə düşmənin leşini leş üstünə qalmasıdır.

Həqiqətən də, Mübariz İbrahimov Koroğluya çox bənzəyir. Etiraf etmək lazımdır ki, biz bir xalq olaraq zəmanəmizin Koroğlusunu çoxdan gözləyirdik və budur, Koroğlu yeni qiyafədə, artıq Misri qılıncla yox, müasir silahlarla silahlanmış, lakin fiziki qüdrətindən, zirəkliyindən, qorxmazlığından, vətənpərvərliyindən, basılmazlığından, yenilməzliyindən, yüksək mənəvi keyfiyyətlərindən, nəcib sifətlərindən, əməlisalehliyindən, işıqlı imanından, eyni zamanda qüsuruz yaraşıqlı görkəmindən Koroğlunu bizə çox xatırladan yeni bir Koroğlu peyda oldu. Və gəlişilə hələ qiyamətə qədər də Koroğluların doğulacağını populist nitqlərlə, alovlu çıxışlarla yox, heyrətamiz ruhu, cəsurluğu və fəvqəladə hərbi bacarığı ilə bəyan etdi.”

Vüqar Əhmədin Qarabağ mövzusunda qələmə aldığı şeirləri və nəsr əsərləri gənclərimizə vətənpərvərlik hissi, yurd, vətən sevgisi aşılayan, onları mübarizəyə, qələbəyə səsləyən əsl sənət örnəkləridir.

ÇİÇEKDAĞI'NDA BAZI AŞİRET, OYMAK, CEMAAT, BOY VE SÜLALELERİN (SOY-SOP) İZLERİ

TRACES OF SOME TRIBES, CLANS, COMMUNITIES, GENERATIONS AND DYNASTIES (RELATIONS) IN ÇİÇEKDAĞI

СЛЕДЫ ПРОИСХОЖДЕНИЯ НЕКОТОРЫХ ПЛЕМЁН, ОБЩИН, КОНГРЕГАЦИЙ И ДИНАСТИЙ В ЧИЧЕКДАГИ

Hayrettin İVGİN*

ÖZ

Çiçekdağı ilçesi Kırşehir'e bağlı olup eski adı Mecidiye'dir. Kırşehir'in kuzey-doğusunda yer almaktadır. Mecidiye'nin kurulduğu asıl merkez yerin adı Boyalı köyüdür. Sultan Abdülmecid'in padişahlığının son yıllarında 1861'de nahiye olarak kurulmuş ve padişahın adına izafeden Mecidiye adını almıştır. 1930 yılında yakınında bulunan Çiçek Dağından dolayı kazanın adı Çiçekdağı olmuştur. Kırşehir iline bağlı iken 1954 yılında Kırşehir ilçe yapılıncaya, Çiçekdağı Yozgat iline bağlanmıştır. Kırşehir 1957 yılında yeniden il olunca, yeniden bu ile bağlanmıştır.

Çiçekdağı ve etrafındaki köyler, Mamalı aşiretine mensup Türkmenlerden oluşurken tarih içinde iskân politikaları sebebiyle birçok aşiret, cemaat ve boyların yerleştiği mntıka hâline gelmiştir. Bugün bile değişik aşiret, cemaat, oymak, boy ve sülâlelerin izlerine rastlanılmaktadır.

Bildirimizde Çiçekdağı ve köylerinde tarih içinde yerleşmiş ve zorla iskân ettirilmiş bu aşiret, cemaat, oymak, soy ve sülâlelerinden söz edilecektir. Osmanlı Devletinin zorla iskana tabi tuttuğu Rışvan, Avşar gibi kalabalık aşiretlerini Çiçekdağı'nın bazı köylerinde bugün bile mensuplarını bulmak mümkündür.

Günümüze intikal eden kaynaklar ile bilgi ve belgelerden yararlanarak dar bir coğrafya bile olsa çok farklı boy, cemaat, kabile, aşiret ve oymakların değişik dağılımlarının izlerinin neler olduğu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Çiçekdağı, Çiçekdağı köyleri, aşiret, cemaat ve oymaklar, sülâle ve boylar.

ABSTRACT

The town of Çiçekdağı is connected to Kırşehir and its former name was Mecidiye. It is located in the north-east of Kırşehir. The name of the main center

* (Prof. Dr.), Dünya Söz Akademisi Başkanı. Ankara/TÜRKİYE
(hayrettinivgin@gmail.com)

where Mecidiye was founded is Boyalık village. It was established as a township in 1861 in the last years of Sultan Abdülmecid's reign and took the name Mecidiye after the sultan. In 1930, the name of the town was changed to Çiçekdağı, due to the nearby Çiçek Mountain. While it was a part of Kırşehir province, when Kırşehir became a district in 1954, Çiçekdağı was connected to Yozgat province. When Kırşehir became a province again in 1957, it was connected with it again.

While Çiçekdağı and the surrounding villages were composed of Turkmens belonging to the Mamalı tribe, it has become a region where many tribes, communities and generations established in history due to the settlement policies. Even today, traces of different tribes, communities, generations, clans and dynasties can be found.

In our paper, this tribes, communities, generations, clans and dynasties, which were settled and forcibly resettled in Çiçekdağı and its villages throughout history, will be mentioned. Even today, it is possible to find members of crowded tribes in some villages of Çiçekdağı such as Rışvan and Avşar, which were forcibly resettled by the Ottoman Empire.

In the light of the sources, information and documents that have reached our day, even if it is a narrow geography, the traces of different tribes, communities, generations, clans and dynasties will be examined.

Key Words: Çiçekdağı, Çiçekdağı villages, tribe, community and generations, clan and dynasties.

ÇİÇEKDAĞI İLÇESİ:

Eski adı Mecidiye olan Çiçekdağı, Kırşehir iline bağlı olup 950 km. yüzölçümüne sahiptir. İlçenin 13842 hektarı ormanla kaplıdır. Denizden yüksekliği 1220 metredir. Toplam köylerle birlikte nüfusu 2021 yılı itibarıyla yaklaşık 13.505'dir. İlçeye bağlı 45 köyü ve 12 mahallesi bulunmaktadır.

Kırşehir'in kuzeydoğusundadır. Mecidiye'nin asıl merkezi Boyalık köyüdür. Osmanlı Padişahı Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) adına izafeten Mecidiye adıyla önce bir nahiye durumuna getirilmiştir. 1910 yılında kaza merkezi Kırdök köyüne alınmış. Ama 1912 yılında tekrar Boyalık köyüne taşınarak nahiye durumuna getirilmiştir. 1915 yılında yeniden kaza yapılmış, 1930 tarihinde Mecidiye adı, yakınında bulunan Çiçek Dağı'na izafeten Çiçekdağı'na çevrilmiştir. (Gündüz, 2006; s. 35)

ÇİÇEKDAĞI'NIN MAHALLE VE KÖYLERİ:

a. Mahalleler:

1. Bağlarbaşı Mahallesi
2. Bahçelievler Mahallesi
3. Boyalık Mahallesi

4. Cumhuriyet Mahallesi
5. Çiçek Mahallesi
6. Çiftlik Mahallesi
7. Devreceli Mahallesi
8. Fatih Mahallesi
9. Fevzi Çakmak Mahallesi
10. Osman Şevki Mahallesi
11. Yeni Mahallesi
12. Yenişehir Mahallesi

b. Köyler :

1. Acıköy Köyü
2. Akbıyıklı Köyü
3. Alahacılı Köyü
4. Alanköy Köyü
5. Alimpınar Köyü
6. Armutlu Köyü
7. Aşağıhacıahmetli Köyü
8. Bahçepınar Köyü
9. Baraklı Köyü
10. Beşikli Köyü
11. Boğazevci Köyü
12. Bozlar Köyü
13. Büyüktefleli Köyü
14. Çanakpınar Köyü
15. Çepni Köyü
16. Çiçekli Köyü
17. Çopraşık Köyü
18. Çubuktarla Köyü
19. Demirli Köyü
20. Doğancaş Köyü
21. Gölcük Köyü
22. Hacıduraklı Köyü
23. Hacıhasanlı Köyü
24. Hacıoğlu Köyü
25. Halaçlı Köyü
26. Harmanpınar Köyü
27. Haydarlı Köyü
28. İbikli Köyü
29. Kabaklı Köyü
30. Kaleevci Köyü
31. Kavaklıöz Köyü
32. Kırdök Köyü
33. Kızılcalı Köyü
34. Konurkale Köyü

- 35.Küçükteflek Köyü
- 36.Mahmutlu Köyü
- 37.Ortahacıahmetli Köyü
- 38.Pöhrenk Köyü
- 39.Safalı Köyü
- 40.Şahinoğlu Köyü
- 41.Tatbekirli Köyü
- 42.Tepecik Köyü
- 43.Topalali Köyü
- 44.Yalnız ağaç Köyü
- 45.Yukarıhacıahmetli Köyü

BAZI TANIMLAR:

Kol : Oğuz Boylarının “sağ” ve “sol” olarak “Bozok” ve “Üçok” adı verilen büyük oluşumlarına verilen addır. Bu iki ana parçalar koldur. Literatürde bunların dışında olarak farklı aşiretleri içinde barındıran büyük oluşumlara da “kol” denir. Dulkadirli, Varsak, Salmanlı gibi.

Boy: Oğuzların 24 boy olarak tesbit edilen Bozok ve Üçoklar’a bağlı kesimlerdir. Bozoklar, sağ kol olup Oğuz’un üç büyük oğluna (Günhan, Ayhan, Yıldızhan), Üçoklar ise sağ kol olup (Gökhan, Dağhan, Denizhan) üç küçük oğluna verilmiştir. Bu büyük ve küçük oğulların her birisinin dörder oğlundan ise 24 Oğuz boyu türemiştir. Günhan (Kayı, Bayat, Kara Evli, Alka Evli), Ayhan (Yazır, Döğər, Yaparlı, Dodurga), Yıldızhan (Avşar, Kızık, Beğdili, Karkın), Gökhan (Bayındır, Peçenek, Çavuldur, Çepni), Dağhan (Salur, Eymür, Alayurt, Yüreğir), Denizhan (İğdir, Bügdüz, Yıva, Kınık). Boyların herbirinin de bir hayvan ongunu vardır. Oğuz’un ongunu kurttur. Günhan’ın şahin, Ayhan’ın kartal, Yıldızhan’ın tavşancıl, Gökhan’ın sungur, Dağhan’ın uçkuşu, Denizhan’ın çakır kuşudur.

Bu 24 boyun dışında Kıpçak, Kırgız, Özbek, Kazak gibi Türk boyları da ve bunlara bağlı kollar da bulunmaktadır.

Soy: Oğuz boylarını meydana getiren Oğuz Kağan’ın oğulları Günhan, Ayhan, Yıldızhan, Gökhan, Dağhan, Denizhan soy olup, bunların dörder oğlundan devam eden sülaleler de soydur.

Cemaat: Her boy giderek çoğalmakta ve ayrı mekanlarda yaşamayı gerektirdiğinde bu parçaların liderlerinin etrafındakilere, aşiretleşen mensuplarına cemaat denir.

Aşiret: Kabile, teşkilat anlamında bir kelime olup boyların farklı isim alarak hayatlarına devam eden ailelere, parçalara, sülalelere aşiret denir. Bunlar boyun alt adını taşırlar.

Oymak: Bir boya, aşirete mensup bir atanın veya dedenin torunlarından oluşan, ayrı evlerde, obalarda, mekanlarda yaşayıp atanın, dedenin adını taşıyan soy ve sülalelerden meydana gelen geniş ailelerdir.

Taife (Tayfa-Oba) : Oymaklardan daha küçük gruplar olup ayrı çadır ve ayrı evlerde yaşayan ailelerdir.

ÇİÇEKDAĞI'NDAKİ AŞİRET, BOY, SOY VE SÜLALELER:

Alıcı Aşireti:

Elçili adıyla da anılır. Konargöçer Türkmen Yörükhanı taifesine bağlı aşiretlerdendir. (Türkey, 1979; s. 169). Bu aşiret üyeleri Alıcılı, Alıçlı, Alcılı gibi adlarla Çorum, Çankırı, Yozgat, Kırşehir gibi şehirlerin köylerinde bulunmaktadır.

Çiçekdağı'na bağlı Küçükteflek köyünde Alıcı soyadı taşıyan oymak bulunmaktadır. (Uçakcı, 2020; s. 80)

Çavuş-Çuvaş Aşireti:

Bu aşiretin Çiçekdağı'ndaki varlığını Kızıldere köyü sahası içinde bulunan Çavuşkzak adlı bir tepeden anlıyoruz. (Uçakcı, 2020; s. 93)

Ceceli (Cacalı) Aşireti:

Aşiret; Cacalı, Çeçelü, Cice, Çice, Caca adlarıyla da anılmaktadır. Kendi adlarıyla Keskin, Delice, Çiçekdağı ve Bayat ilçelerinin idari alanları içinde bazı köyler kurmuşlar ve bazıları ilçe merkezlerinde yaşamaktadırlar (Gündüz, 2006; s. 92-94), (Uçakcı, 2020; s. 95)

Aktaş Aşireti:

Kayı boyundan olan bu aşiret Çiçekdağı'nın Dikmenler, Kızıldere, Keçili köyleri arasında Aktaş adlı tepeler bulunmaktadır ki bu çevrede Aktaş aşiretinin de yaşadığı kabul edilir (Uçakcı, 2020; s.101)

Çakmak Aşireti :

Çiçekdağı ilçesi Kaleevci kasabasında yaşayan Çakmak soyadını taşıyanların olduğunu biliyoruz. Bu soyadını taşıyanların Çakmak aşiretine bağlı oymak olduğunu düşünebiliriz (Uçakcı, 2020; s. 102)

Karaevli Boyu:

Çiçekdağı yöresinde bir Karaevli mezrası bulunmaktadır. Çorum'un Ortaköy ilçesi Aştavul kasabasında bulunan ve Arkoç soyadını taşıyan Kocabekirli Aşiretine mensup olanlar yaşamaktadır. Onların ifadesine göre bu aşiretin ataları Çiçekdağı'ndan Aştavul'a ve çevresine gelmişler. Ancak , bu aşiretin izleri Çiçekdağı'nda görülüyor. Ama tarih içinde Karaevli boyuna ait bu Kocabekirli aşireti Çiçekdağı'nda bir süre yerleşmişlerdir (Uçakcı, 2020; s. 108-109)

Kara Hızırlı Aşireti:

XVI. yüzyıllardaki kaynaklarla varlığı bilinen Kara Hızırlı Aşireti, aslında Bayat boyu içinde yer almaktadır (Halaçoğlu, 2009; s. 1048). Bugün Çiçekdağı ilçesine bağlı bir Kara Hızır adlı yerleşim yeri bulunmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 131 ve s. 1171)

Karacabey Aşireti:

Dulkadirli Devletinin kurucusu Ahmet Zeyneddin Karaca Bey'e (1337-1353 tarihlerinde beylik yaptı) bağlı onun soyundan gelenler Karacabey aşiretine mensup oymakların Kırşehir ve Çiçekdağı bölgesine yerleştiği ve buralarda bulunduğu sanılıyor. Gerçi kaynaklarda bu oymakların adlarına Çiçekdağı köylerinde ve kariyerlerinde rastlanılmaktadır. Ama bazı kaynaklar buralara yerleştiğini işaret etmektedir (Yaşar, 2005; s. 3)

Kara Hasanlı Aşireti:

Bu aşiret Avşar boyu arasındadır. Kara Hasanlı bazı oymakların Çiçekdağı'nda bu adla köy kurdukları, bu köyün daha sonra Hasandere adını aldığını yine bazı kaynaklarda görüyoruz (Uçakcı, 2020; s. 174)

Çiçekoğlu Aşireti:

Çiçekli (Çiçeklü) cemaati, Türkman Yörükani taifesinden olup Bozulus aşiretindedir (Türkay, 1979; s. 298).

Çiçekdağı ilçesi alanı içinde bir Çiçekhan dağı vardır ki ilçe adını buradan almıştır. Ayrıca Çiçekdağı ilçesine bağlı bir de Çiçekli köyü bulunmaktadır. Bu taife adını Çiçekoğlu adlı bir boy beyinden almaktadır (Uçakcı, 2020; s. 176)

Kalenderi Tarikatı:

Kalenderi tarikatı, Anadolu'nun İslamlaşması sürecinde büyük görevler üstlenmiştir. Anadolu'nun pek çok yerinde vakıfları ve zaviyeleri bulunmaktadır. Çiçekdağı ilçesi Küçükteflek köyünde Kalender sülale adı alınmış oymak da bulunmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 183).

Şeyh Hasanlı Aşireti:

Akkoyunlu Devleti içinde Çemişgezek sancak beyliği yapan Şeyh Hasan'a bağlı sülalenin daha sonraları aşiretleşip Ankara, Malatya, Sivas gibi illerin alanları içine yerleşmişlerdir. Çiçekdağı sınırları içinde de bir vakıfları bulunduğu anlaşılmaktadır. (Uçakcı, 2020; s. 184)

Yağmur-Yağmurlu Aşireti :

Avşar boyuna bağlı olduğu söylenmektedir. Bu aşiretin Gazneli Mahmut döneminde 4.000 aileden oluşan bir topluluk olduğu da ifade edilmektedir. Çiçekdağı ilçesinin sahası içinde 1585 rakımlı Yağmur Dede adlı bir dağ bulunmaktadır. Kırşehir'de Armutlu, Büyükoba, Soyobası, Kale, Kurtbeli Yeni Yapan, Karahıdır gibi köyler Yağmurlu aşiretindedirler. Esasında Yağmurlu Aşiretinin ataları Uygur Türklerindedir (Dulkadiroğlu, 2002; s. 104) , (Gündüz, 2006; s. 205-206).

Abdal Cemaatlerine Bağlı Obalar :

Abdal cemaati Kırıkkale, Yozgat (Bozok), Çorum, Aksaray, Nevşehir, Kayseri, Malatya, Tokat, Çankırı, Adana illerinin sınırları içinde değişik yörelerde yerleştiler. Bu cemaatin Abdal Ata, Sarı Abdal, Hıdır Abdal, Gurbetan, Beyazıt, Yanacık, Teberrik, Elmalı, Hacılı, Kıcılı, Kır, Abdi, Mehmet Abdi, Kara Köşekler adıyla aşiretleşmiş ve bazıları da oba oluşumu içinde olmuşlardır.

Abdallar, Çiçekdağı ilçesinin Boyalık mahallesinde yer tutmuşlardır. Kalenderi Tarikatı şeyhlerinden Kara Yağmur adlı şahsı ulu ve aziz büyükleri kabul ederler (Uçakcı, 2020; s. 199)

Elmalı Aşireti :

Kazakistan'ın Almatı şehrinden geldikleri ve Abdal cemaatine bağlı olduğu söylenmektedir. Alma, Almalı, Elma adıyla da anılmaktadırlar. Çiçekdağı'nın Elmalı-viranı mezrasında izlerine rastlanmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 203)

Evcî Aşireti:

Bayat boyuna bağlı bir Evcî aşireti vardır ki XV. yüzyılda Orta Anadolu'ya yerleşmiştir. Evciler, Evices, Evcî, Evciyini, Evcî Kışla, Kaleevci gibi adlarla anılan pek çok köy adı vardır. Çiçekdağı'nın Kızılcalı (Kızılcaargı) köyünde Evcioğulları

sülale adı olarak bir oymak bulunmaktadır ki bunların Evcî aşiretine mensup olabileceklerini söyleyebiliriz (Uçakcı, 2020; s.214)

Çakal Bayat Aşireti:

Bu aşiret, Dulkadirli Türkmen tairesindedir. Çakallı Bayat Aşireti olarak da anılırlar. Öyle anlaşılıyor ki Avşar boyu arasında da Çakallı aşireti bulunmaktadır. Bu aşiretin Çiçekdağı bölgesine 1850 yıllarında Adıyaman/Besni'den geldikleri ve burada 7 yıl kaldıktan sonra Çorum civarında yurt tuttıkları söylenebilir (Uçakcı, 2020; s. 218).

Sarıcalar Aşireti :

Bu aşiretin Bayat boyu Yeniil cemaatlerinden olan Sarıcalar aşireti Çiçekdağı'nın Sarucalar, Sarukaya, Sarular köylerinde hâlen yerleşik oldukları belirlenmiştir (Dulkadiroğlu, 2002; s. 42). Sarıcalar aşireti Alışar köyünü de kurmuş ve burada yerleşik haldedirler. Yöreye Dulkadiroğulları ile birlikte gelmişlerdir.

Pîr Hüseyin Aşireti:

Geyikli Baba Aşiretine bağlı bir oymaktır. Çiçekdağı sınırları içinde Çömlektepe adlı dağa adını vermiş Çömleekli cemaati konar göçer Türkmen tairesine mensupturlar.

Ballı Yörükleri Aşireti:

Çiçekdağı ilçesi Karacaali köyü mıntıkasında bulunan Bal Tepesi adlı dağ civarında yaşadıkları araştırmalar sonunda belirlenmiştir.

Memiş Aşireti:

Dulkadirlioğlu Türkmenlerinden olan Memiş aşiretinin bulunduğunu biliyoruz. (Sarı, 2018; s. 39). Çiçekdağı merkezde Memiş soyadı taşıyan oymak mensupları bulunduğunu söyleyebiliriz (Uçakcı, 2020; s. 224).

Çökelek Aşireti:

Çölek adıyla da anılan aşiret üyeleri Bozulus Türkmenleri arasındaki konar-göçerlerdir. Çiçekdağı idari sınırları içerisinde Çökelek mevki olduğu bilinmektedir. Zaman zaman bu alanları yurt tuttıkları ortadadır (Uçakcı, 2020; s. 250).

Salmanlı Aşireti:

Bu aşiret, Dulkadiroğlu hanedan soyundan gelmekte ve adının Dulkadirli hükümdarlarından Şahbudak Bey'in kardeşi Salman Bey'den alındığı belirlenmiştir. Bu aşirete mensup olanların Süleymanlı adı ile bir süre anılmışlardır. Çiçekdağı ilçesi sınırları içerisinde kurulu bulunan Korkurlu ve Yetikli yerleşim yerleri arasında Salmandere adlı bir mevkiye adını veren aşirete mensup oymakların bulunduğu tespitler arasındadır (Uçakcı, 2020; s. 253).

Aklaevli Boyu:

Bu boyun izlerine Çiçekdağı idari alanı içinde Halkaçayı mezrasında rastlanmaktadır. Bu mezrada yaşayanların bu boya ait kalıntılar olduğunu söyleyebiliriz.

Ömerli Aşireti:

Baba İlyas'ın oğlu Ömer Paşa'dan bu aşiret adını almaktadır. Bu aşirete bağlı tairyelerden bir kısmı Çiçekdağı idari alanı içinde Ömeruşağı köyünde bulunmaktadır. Bu köyde 1540 yılında Dulkadir Türkmenlerinden olan Köçekli (Küçük) aşiretinin de yerleşik olduğu ifade edilmektedir (Gündüz, 2006; s. 148).

Balaban Baba Aşireti:

XII. Yüzyılda Anadolu'da Babaî Tarikatı içindeki Balaban Bey veya Baba adıyla bilinen birinin Sivas-Divriği'de Çengelli Dağında türbesi vardır. Bu babaya mensup olanlar zaman içinde aşiret büyüklüğüne ulaşmıştır. Çiçekdağı ilçesi içinde Yukarıkızılcalı ve Hacıoğlu köyünde Balaban soyadlı sülale bulunmaktadır. Bunlar Balaban Baba aşiretinin izleri olabilir.

Şeyh Bezenli Aşireti:

Şeyh Bizin, Şıhbizin, Şeyh Bozan adı ile de anılan bu aşiretin uzantılarına ve taifelerine Çiçekdağı'nın Mahmutlu köyünde rastlanmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 367).

Uğurlu Şeyh Aşireti:

Yörükân taifesine bağlı bu aşiretin Beğdili Boyunun uzantısı olduğu kabul ediliyor. Çiçekdağı ilçesinin İbikli köyünde Uğurlu soyadını taşıyanların bu aşiretten olduğu düşünülebilir (Uçakcı, 2020; s. 402).

Armutlu Aşireti:

Armudevli adı ile anılan ve bu adı alan aşiretin Ortaasya Türk yurtlarında yaşamış olan Aramud adlı soyun bir devamı olduğu sanılmaktadır. Çiçekdağı ilçesinin Armutlu köyünün halkının bu aşiretin izleri olduğu kabul edilebilir. A. Gündüz, Armutlu'nun Türkmen aşireti olduğunu zimnen belirtmektedir (Gündüz, 2006; s. 54).

Avşar Boyu:

Bu boy 24 boydan biridir. Afşar olarak da anılır bir Türkmen taifesidir. Çiçekdağı Demirli köyü bir Avşar köyüdür. İbikli köyündede Avşar soyadlı aileler bulunmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 427).

Hallaç Aşireti:

Bu Kalaç, Halaçlı, Halaçoğlu adlarıyla da anılan bir aşirettir. Halac (Kalaç) Türklerindedir. Çiçekdağı'nda bir köyün adı Halaçlı köyüdür. Ayrıca Çubuktarla (Eski adı Veleddi) köyünde de Hallaç taifesinden insanların yaşadığı anlaşılmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 442).

Karamanlı Keskin Aşireti:

Bu aşiret Keskin adı ile anılır. Yörükân taifesine bağlıdır. Keskin soyadının çok olduğu Çiçekdağ ilçesine bağlı Kaleevci, Ortahacıahmetli, Kabaklı, Büyüktefle, Çubuktarla köylerinde yaşayan oymaklar ve sülaleler bulunmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 493).

Aygar Aşireti:

Bozok yaylasının batı uzantısında bulunan Aygar Dağı, Sungurlu ilçe sınırları içindedir. Aygar aşireti bu dağın çevresinde yaşamış Türk halkıdır. Bunların XVIII. yüzyılda Rakka'ya iskân edildikleri ama sonraları buralardan kaçarak eski yaşadıkları yerleri yurt edindikleri bilinmektedir. Muhtemel Çiçekdağı'nın Haydarlı köyüne de yerleşmiş olabilirler. Bu köyde Aygar soyadını taşıyan oymak üyeleri bulunmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 531).

Bayındır Boyu:

Çiçekdağı ilçesine bağlı Y. Kızılcalı köyünde Bayındır soyadı almış bir oymak vardır. Acaba bu oymak Bayındır Boyuna bağlı bir grup mudur?

Çiçekdağı'nın Çanakpınar köyünde yaşayanlar arasında Bayır soyadı almış bulunanlar yaşamaktadırlar. Bunların da Bayır Bölüğü Aşiretine bağlı oldukları düşünülebilir (Uçakcı, 2020; s. 537 ve s. 552).

Mamalı Aşireti:

Mamalı ve Mamalılı adı altında anılan aşiret konargöçer Türkmen taifesindedir. Bozok sancağının mezralarına H. 1108 (M. 1864) yılında iskân edildiği Ahmet Gündüz tarafından Cevdet Türkay'ın kitabına atıfta bulunarak söylenmektedir. (Gündüz, 2006; 170-174 s.).

Bu yerleştirmelerde Aşiret-i Mamalı adındaki cemaatlerin Çiçekdağı'nın civarına da yerleştirildiğinin izlerinin olduğu Yakup Altın'ın kitabından öğreniyoruz (Altın, 2005; s. 148).

Çopur Aşireti:

Çapanoğulları beyi Ömer Ağa'nın lakabı Çapar, Çopur veya sadece Çapan Ömer idi. Bu selâleden devam eden nesillere Çopur Aşireti denmiştir. Çopur Beyin Çiçekdağı'nın Çopraşık köyünü kurduğu söylenmektedir. Alaca'ya bağlı bir Çopraşık ilçesi ve Mucur'a bağlı bir Çopraşık köyü vardır. Bu ilçede ve köyde aynı aşiret mensuplarının izleri bulunmaktadır. Kırşehir Akçakent ilçesine bağlı Çopraşık köylüleri de Türkmendirler (Gündüz, 2006; s. 143 ve s. 200).

Mamalı Aşiretine Bağlı Sülaleler:

Mamalı Aşireti; Çorum, Yozgat, Kırşehir gibi illerin sahası içinde çok dağınık bir biçimde serpilmişlerdir. Zaman içerisinde mensubiyetlerini kendilerinin bile karıştırdığı sülâlerin izlerine parça parça da olsa rastlanılmaktadır. Meselâ, Çiçekdağı'nın Akbıyıklı, Hacıoğlu, Haydarlı, Tatbekirli, Alımpınar, Küçüktefle köylerinde Mamalı Aşiretine bağlı sülâlelerin yaşadığı bilinmektedir. Çiçekdağı'nın merkezinde Dalgıç soyadı taşıyanlarının Dalgıç Aşireti ile akraba oldukları söylenebilir. Çiçekdağı'na bağlı Beşikli, İbikli, Hacıhasanlı, Ortahacıahmetli, Hacıduraklı, Yukarıhacıahmetli, Kırökö köylerinde Tülü-Tülek Aşireti mensuplarının izlerine rastlanılmaktadır (Gündüz, 2006; s. 196-197). Yörükân Aşiretine bağlı bulunan bu Tüleklielerin çok kurnaz anlamına geldiği de bilinmektedir (Dulkadiroğlu, 2002; s. 102).

Çiçekdağı ilçesine bağlı 9 Tülek köyü bulunmaktadırlar. İbikli, Beşikli (Arabıncöyü), Hacıduraklı, Hacıhasanlı, Aşağıhacıahmetli (Çayırevi), Demirli, Hüsünlü, Ortahacıahmetli, Yukarı- haciahmetli.

Tülek aşiretine bağlı beş kardeş aileleri ile birlikte gelmişler. Beş kilometre arayla birbirinden ayrılmışlar. Çoğalarak 5 köy oluşmuş. Bu beş köy İbikli, Beşikli, Hacıhasanlı, Demirli, Hüsünlü. Bu beş köy birbiriyle akrabadır.

Ulaşlı Aşireti:

Adını Bayındır boy beylerinden olan Ulaş Bey'den almış olup soy olarak Bayındırılılara bağlıdır. Bu aşiret Bayındır, Salur ve Varsaklarla birlikte bir teşekkül oluşturarak güç birliği yaratmışlardır. Dağıldıklarında yurdun çeşitli yerlerinde Tarsus'da, Sivas'da, Hatay'da, Gaziantep'te, Kırıkkale'de, Kırşehir'de Ulaşlı adıyla yerleşim yerleri kurmuşlardır. Çiçekdağı'nda da Eskiulaş adı ile bilinen yerleşim yeri bulunduğunu ve Çiçekdağı idari sahası içinde Ulaşlı adıyla bir mezra bulunduğu bilinmektedir. (Uçakcı, 2020; s. 591-592).

Cender Aşireti:

Amasya'nın Göynük ilçesi Kışlabeyi köyünde Cender Evliyası türbesi bulunmaktadır. Bu zatin Cender aşiretinin beyi olduğu sanılmaktadır. Çiçekdağı'nın İbikli köyünde bir Cender-Özü bulunuyor. Ayrıca Ortahacıahmetli köyünde de bir Cender-Özü bulunuyor. Ayrıca Ortahacıahmetli köyü civarında Cender adlı bir mevki, Aşağıahmetli köyünde de Cender adlı bir mevki bulunuyor. Demek ki buralarda Cender aireti mensupları yaşamışlardır (Uçakçı, 2020; s. 614).

Haydar-ı Sultan Aşireti:

Hoca Ahmet Yesevi'nin oğlu olduğu kabul edilen 13. yüzyıl sonlarında Horasan'dan gelen Kutbettin Haydar adlı ulu kişinin kurduğu sanılan Haydardede köyünün halkı bu aşirete mensuptur. Bu köyde Haydar Sultan Türbesi (Zaviyesi) bulunmakta ve Deliler Kuyusu denilen kuyunun suyunun ruh hastalarını iyileştirdiğine inanılmaktadır. Çiçekdağı ilçesinin idari sahası içinde Haydarkadı kışlası ve Haydarili adı verilen yerleşim yeri bulunmaktadır. Ayrıca ilçeye bağlı bir Haydarlı köyü ve ilçe sınırları içinde Haydar Çiftliği adlı bir eski yerleşim yeri bulunmaktadır. Buna göre Haydar-ı Sultan aşiretine mensup bazı ailelerin buralarda yerleştikleri anlaşılmaktadır. Kutbeddin Haydar'ın Haydarî Tarikatının da kurucusu olduğu kabul edilmektedir (İvgin, 1985; s. 73-80).

Dağ Han Soyu:

Oğuz Destanına göre Oğuz Han'ın üç büyük oğlu (Günhan, Ayhan, Yıldızhan) Bozoklor kolunu, (Dağhan, Denizhan, Yıldızhan) adlarındaki üç küçük oğlu Üçoklar kolunu oluşturur. Bunlardan Dağhan'ın işareti (ongunu) "Uç kû" kuşudur. Bu kola bağı Salur, Aymur, Alayunt, Yüreğir boylarıdır. Çiçekdağ ilçesinin Kabaklı, Kaleevci ve Tepecik köylerinde Dağhan, Dağahan, Doğaşan, Dağaşar, Dağdaş soyadını taşıyanlar, soyadlarını bağı oldukları boya izafeten mi aldılar?

Konur Kabilesi/Aşireti:

Oğuz beylerinden Bayındır Hanın güveyinin adı Konur'dur. Ayrıca Osman Gazi'nin silah arkadaşından biri de Konur Alp'tir ve ünlü komutanlardandır.

Çiçekdağı'nın köylerinden birinin adı da Konurkale'dir.

XVI. yüzyılda Anadolu'da köylüler ve oymaklar arasında aynı adı taşıyan yerler bu Konur kabilesinin ardıllarıdır. İlhanlı Hanının kardeşlerinden Kongurtay adının Konurtay olduğu söylenmektedir (Gündüz, 2006; s. 146-147).

Kavurgalı Aşireti:

Yüreğir ya da Avşarlara bağı bir aşiret olduğu söyleniyor. Çiçekdağı ilçesinin Armutlu köyünün eski adı Kavurma'dır. Bu köyü Kavurgalı aşiretine mensup olanların kurdukları söylenmektedir (Şahin, 2007; s. 287).

Kara Kütük Aşireti:

Bu aşiretin diğeri adı Menkeşer'dir. Dulkadirliilerin Salmanlı kolu arasında bulunan bir aşirettir. Kütük ve Kütükler olarak da anılmaktadır. Çiçekdağı ilçesine bağı Kaleevli, Çopraşık, Aşağıhacıahmetli köylerinde Kütük soyadı taşıyan köylülerin bu aşirete bağı olduğu söylenebilir (Uçakçı, 2020; s. 749).

Kabaklı Aşireti:

Konargöçer Türkmen taifesine bağlı bir aşirettir. Bu aşiret, Kabak Şeyh adlı bir zaviyeye bağlı olmuştur. Çiçekdağı ilçesi köylerinden birinin adı Kabaklı'dır. Bu köye adını bu aşirete mensup olanların verdikleri sanılmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 749).

Rişvan Aşireti:

Halep'ten Kastamonu'ya kadar olan sahada yazlayan ve kışlayan bir Türkmen Ekradı (Kürtleri) olarak anılmaktadır. Çiçekdağı ilçesinin Boyalık mahallesinde ve Baraklı, Şahinoğlu, Tatbekirli, Hacıoğlu köylerinde bu aşirete mensup köylüler yaşamaktadırlar (Gündüz, 2006; s. 188).

Kazan Aşireti:

Karakeçili aşireti ile aynı aşiret olduğu kabul edilir. Salur Kazan Han, Salur boyundan olduğu bilinir. Tataristan'da bulunan Kazan şehrinin kurucuların da Salur boyuna mensup olduğu bilinir. Çiçekdağı ilçesinin Kırdök ve Kaleevci köylerinde Kazan soyadı almış köylülerin olduğu bilinmektedir (Uçakcı, 2020; s. 780).

Göynük Aşireti:

Dulkadirliiler arasında böyle bir aşiretin olduğu Bozdoğan şekillenmesinin arasında teşkilatlandığı biliniyor. Bu aşiretin izlerine Çiçekdağı'nın Göynükhöyük adlı bir mezrada rastlıyoruz (Uçakcı, 2020; s. 783).

Kızılı Aşireti:

Adını XI. yüzyılda yaşamış bir Oğuz beyinden almaktadır. Kızıl Bey, Aslan Şah'ın oğludur. Kızılca Yörükleri olarak da bilinir. Çiçekdağı ilçesinin Kızılcalı köyü kurucuları bu aşiret mensuplarıdır (Uçakcı, 2020; s. 801).

Karakoyunlu Aşireti:

Konargöçer Türkmen taifesine bağlıdır. Çiçekdağı ilçesi Aşağı Hacıahmetli köyünde bulunan Karakoyunlu mevkiinde bu aşirete bağlı bir oymağın yaşadığı anlaşılmaktadır (Uçakcı, 2020; s. 817).

Baran Aşireti:

Karakoyunluların içinde Barani, Beran, Boran adıyla anılan bir aşirettir. Baranlılar, Baranlılar olarak da bilinir. Çiçekdağı ilçesinin Çubuktarla, Konurkale, Büyüktefle, Çanakpınar, Kabaklı, Halaçlı, Çepni, Boğazevci, Yalnızagaç köylerinde Baran soyadı almış oymaklar bulunmaktadır (Yaşar, 2005; s. 88).

Barak Aşireti:

Baraklar bir Türk aşiretidir. Türk tarihinde meşhur bir Barak Baba bulunmaktadır. 1265 yılında Tokat'ın köylerinin birinde doğmuştur. Sarı Saltuk'a intisab etmiştir. Barak Baba bir Şir şehididir. Osmanlılar döneminde Barak (Baraklı), Baraklar, Baraklı adlarıyla cemaatler yaşamıştır.

Çiçekdağı ilçesinin Baraklı köyünde bu aşiretin izlerine rastlanmaktadır (Gündüz, 2006; s. 74-77 s.). Ancak bu köydekiler kendilerini Sünni Kürt olarak tanımlamaktadırlar (Uçakcı, 2020; s. 944).

Sarban (Servan) Oymakları:

Çepniler, Oğuzların 24 boyundan biri olup Üçokların Gökhan kolundandır. Savran oymakları da Çepnilere mensupturlar. Çiçekdağı ile merkezinde Savran

soyadı taşıyanlar bulunmaktadır. Bunların Sarban (ya da Sarvan) oymaklarına mensup olduklarını söyleyebiliriz.

Tatarlar Cemaati:

Bu cemaat Türkiye'nin birçok yerinde yerleşiktirler. Dünyada Tatarlar, Rusya Federasyonu içinde bu federasyona bağlı Tataristan Cumhuriyetinde yaşamaktadırlar. Kırşehir'de Tatar İlyas Kışla ve Tatar İlyas Yayla adını taşıyan iki köy bulunmaktadır. Bunlar Benam Bekirli Cemaati olarak da bilinirler (Gündüz, 2006; s. 193-194).

Çiçekdağı ilçesine bağlı Baraklı köyünde yaşayanlardan Tataroğlu soyadını taşıyanların bu cemaate bağlı olduğunu söyleyebiliriz (Uçakcı, 2020; s. 971).

Boyalıca Aşireti:

Çiçekdağı'nın eski adı Boyalık'tır. Bu yerleşim yerini kuranlar Dulkadiroğulları ile birlikte bu yöreye gelenlerdir. Muhtemel Çiçekdağı'nı kuranlar bu aşirete ait sülalelerdir (Gündüz, 2006; s. 35-36).

1893 tarihli Salnamede Mecidiyeköy (Çiçekdağı) kazasına bağlı köyler arasında Boyalık-ı Sagir ve Boyalık ma'a Günbeh adında iki köy bulunmaktadır (Gündüz, 2006; s. 50).

KAYNAKLAR

1. ALTINOK, Baki Yaşa (2008), *Pehlivanlı Türkmen Aşireti*, Ankara.
2. ALTIN, Yakup (2005), *Belgelere Göre Kırıkkale*, Ankara.
3. DULKADİROĞLU, Ahmet (2002), *Kırşehir ve Yöresinin Kavmi Yapısı/Dünden Bugüne Dulkadiroğulları*, Çetin Ofset Matbaası, Ankara.
4. GÜNDÜZ, Yrd. Doç. Dr. Ahmet (2006), *Türkmen Yurdu Kırşehir/Tarihi, Aşiretleri, Cemaatleri, Boyları*, KaraM Yayınları: 15, Çorum.
5. HALAÇOĞLU, Yusuf (2009), *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar*, I.-VI. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
6. İVGİN, Hayrettin (1985), "Can Dostlar Arasında", *Halk Kültürü/Derleme, Araştırma 1984/4*, Yöneten, Basıma Hazırlayan: M. Sabri Koz, Eskin Matbaası, İstanbul.
7. SARI, Arif (2018), *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
8. ŞAHİN, Hasan (2007), *Geçmişten Bugüne Kırşehir*, Kırdar Yayını, Ankara.
9. TÜRKAY, Cevdet (1979), *Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul.
10. UÇAKCI, İsmail (2020), *Oğuz Boyları/Aşiret, Oymak, Cemaatler (Şecere Kitabı)*, Bilgeoğuz Yayın No: 1025, İstanbul.
11. YAŞAR, Sebahattin (2005), *XV. Yüzyılda Kırşehir Varsakları*, Kırşehirli Yayınları, Ankara.

ERMENİSTAN DEVLETİ'Nİ ENVER PAŞA MI KURDURDU?

DID ENVER PASHA ESTABLISH THE ARMENIAN STATE?

КТО СОЗДАЛ АРМЕНИЮ? ЭНВЕР ПАША ЛИ?

Sadi BAYRAM *

ÖZ

1917 Rus ihtilâlinden sonra Transkafkasya Hükümeti ile Osmanlı Devleti barış antlaşması için ne düşünüldüğünü Ermenilere sorulup, barış heyet göndermelerin Ermenilerden istenir. 23 Şubat- 1 Nisan arasında Trabzon'da Heyetler arası müzakere yapılır. 1910-1917 yılları arasında Tiflis Belediye Başkanı makamında olan Dr. Aleksandır Hatisyan, 1918-1921 yılları arasında Ermenilerin Başbakanı sıfatı ile Trabzon'da çeşitli müzakerelerden sonra 1 Kasım'da İstanbul'a gelir Enver Paşa ve Padişah Vahdettin ile görüşür. Tokatlıyan Otelinde kalır. Ermenistan'a döndükten sonra, Bolşevik ihtilâlcileri, ülkede kalmasını istemezler, Aleksandır Hatisyan Paris'e yerleşir, oradan da Lozan görüşmelerine müdahale etmeye gayret eder, Lozan'a gelir. 1927'de yazıp, 1931'de Hatıralarını Ermenice olarak yayınlamış ve Ermeniler sahip çıkmamıştır. O günün tarihe geçen olaylarını, Ermenilerin kaleminden anlatması bakımından ilginçtir. *Fatma Sarıkaya* tarafından tercüme edilip, *Mehmet Arif Demirer*'in editörlüğüne hazırlanan "*Hatisyan, 1930*" adlı eserin, Türkçesi 455 sayfa, İngilizcesi de 495 sayfa civarındadır. Dünya kamuoyunu aydınlatma açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Enver Paşa, Ermenistan Devleti, Aleksandır Hatisyan, Aleksandır'ın Hatıratı.

ABSTRACT

After the Russian Revolution in 1917, the Armenians were asked what the Transcaucasian Government and the Ottoman Empire were considered for the peace treaty and the peace committees were asked from the Armenians. Between 23th February and 1st April, the delegations were negotiated in Trabzon. Dr. Alexander Hatisyan, who was in his office between 1910-1917 in Tbilisi Mayor, met with

* Klasik Arkeolog, Sanat Tarihçi, Araştırmacı, Yazar. Ankara/TÜRKİYE
(sadi.bayram@gmail.com)

Enver Pasha and Sultan Vahdettin on November 1st after the various negotiations in Trabzon as the Prime Minister of the Armenians between 1918-1921. He stayed in Tokatlıyan Hotel. After returning to Armenia, the Bolshevik revolutionaries did not want him to stay in the country, Alexander Hatisian settled in Paris, and then he tried to intervene in Lausanne talked and came to Lausanne. He wrote in 1927 and published their memories in 1931 as Armenian and the Armenians did not claim. It is interesting in terms of telling the events of the day from the pen of the Armenians. Translated by *Fatma Sarıkaya* and prepared under the editor of Mehmet Arif Demirer, "*Hatisyan, 1930*", is in Turkish, 455 pages and in English around 495 pages. It is important in terms of lighting the world public opinion.

Key Words: Enver Pasha, Armenian State, Aleksandr Hatisyan, Aleksandr's Memory.

Türk milletinin şeceresi Hz. Nuh'un büyük oğlu Yafes'e dayanır¹. Hz.Nuh'un Gemisi de Kur'an-ı Kerim'e göre Güney-Doğu Anadolu Bölgesi'nde Cûdi dağında karaya oturmuştur. Dolayısıyla Türkler'in ana vatanı, üç tarafı denizlerle çevrili Anadolu'dur². M.Ö.1800 yıllarına dayanan, İkinci Dünya Savaşı öncesi Fransızlar tarafından bulunan çivi yazılı Mari Arşivi metinleri de bunu göstermektedir. Malazgirt Zaferi ile 1071'de ikinci defa Anadolu'ya büyük Türkistan'dan Selçuklular adıyla gelerek Üç kıtaya yayılmış, Anadolu Selçukluları, Osmanlı İmparatorluğu ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti adını almış, Anadolu'da 951 yıldır, dört mevsim içeren bu topraklarda yaşamaya devam ediyoruz.

Yirminci asrın başlangıcı, biz Türk milleti için iyi olmamış, Orta Avrupa, Yunanistan, Balkanlar, 12 Adalar, Bulgaristan'ı kaybetmişiz. iki yüz yıldır Balkan-

¹ Sadi Bayram, *Silsile-nâme*; Tıpkı Basım, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Vakıfbank Kültür Hizmeti, Grafik Ofset Matbaası, Ankara, Aralık 2000, 40.s; Genealogical Tree, The 1682 Silsile-nâme At The General Directorate Of Foundations, Translation and English Editing Ellen Yazar, Grafiker Ltd.Company, Presented As A Cultural Service By The General Directorate Of Foundations And The Vakıfbank, Ankara 2000, s.7-32.

² Sadi Bayram, "*Mukaddes Kitaplara Göre, Güney-Doğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri Üzerine Bir Deneme*", X.Milletlerarası Türk Tarih Kongresi, 22-26 Eylül 1986, Bildiri Özetleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s.83-86, Kongreye Sunulan Tebliğler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, C.III, s.919-940, lev.347-356.; Sadi Bayram; "*Nuh'un Gemisi, Güney-Doğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, S.20, Ekim 1986, s. 36-42; Sadi Bayram, "*Kaynaklara göre Güney-Doğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*", *Where Was The First Homeland of Turks (Trace of Noah's Ark on The South-East Anatolia Proto-Turk's)*, Türk Dünyası Araştırmaları, S.62, Ekim 1989, Pamuk Ofset Matbaası, İstanbul, s. 9-118.; Sadi Bayram, Kaynaklara Göre Proto-Türkler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1990.; .Ekrem Memiş; "*Etrüsk Kavminin Oluşumunda Troyalılar'ın ve İskitler'in (Sakalar) Rolü, Tarihten Bir Kesit Etrüskler*", Sempozyum Bildirileri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2008, s.109-111.; Ekrem Memiş, Eski Çağda Türkler, Ankara 2009.; Mustafa Engin Çoruh, Anadolu'nun Tapusu Türklerindir, Pankuş Yayinevi, Ankara , Eylül 2022.

lardan geri Trakya ve Anadolu'ya göç ederek gelen milyonlarca vatandaşlarımıza Anadolu'dan topraklar vererek çeşitli şehirlere iskân etmişizdir. 1877 Osmanlı-Rus savaşında Kafkaslar'dan, Kırım'dan gelen muhacirleri iskân etmişiz. Ruslar Yeşilköy önlerine kadar gelmiş. 03.03.1878 tarihinde Ayastefanos Andlaşmasını³ yapmışız, II. Abdulhamid zamanında. Bu münasebetle, günümüzde yok olan, Osmanlı Devleti zamanında 14.11.1914'de dinamitle yıkılmış olan Ayastefanos Abidesini⁴, bir zafer nişanesi olarak Ruslar yapmış. Balkanlardaki Ortodoks camiasına yeni haklar kazandırmış, dolayısıyla Rus nüfuzu Balkanlarda artmasına vesile olmuş.

Batı, Türk milletine karşı daima, riyakâr, iki yüzlü, alttan kuyumuzu kazan, ekonomimizi "*Duyun-u Umumiye*" vasıtasıyla elinde tutan, bizleri sömürme ideolojisinde olan bir yapıdadır. İngiltere ve Almanya Mezopotamya'da bulunan, yani Irak'daki petrol kuyularını, Sümer medeniyetinin arkeolojik⁵ kalıntılarını kapma çatışması içerisinde. Fransızlar da İngilizlerle birlikteler.

Osmanlı Devleti Hazinesi, savaşlar ve kaybedilen geniş topraklar sebebiyle boşalmış olup, borçlarla idare edilmekteydi. Erkeklerin büyük kısmı da savaşlarsa şehit olmuş, kadın ve çocuk nüfus sayısı artmıştı.

1915 Tehcir olaylarını en iyi bilen Alman makamlarıdır. Ancak onlar da diğer Batılılar gibi ikili oynamaktalar. Osmanlı Genel Kurmayında Alman Paşalar hegemonyası olduğu ve bir sürü paşanın Osmanlı Ordusundan maaş aldığını bilmeyen Alman tarihçi her halde yoktur. 1915 olayları sırasında Türk Ordularının emir ve komuta yetkisi Almanların elindeydi. Bu yetki yapılan gizli anlaşma ile Almanlara verilmişti. Bu yüzden Türkiye'de 25.000 kadar Alman ordu mensubu görev yapmıştır. Bu subaylar Osmanlı Silahlı Kuvvetlerinin kilit noktalarında ça-

³ Bu andlaşma ile :

- 1.Sırbistan, Karadağ ve Romanya tam bağımsızlığına kazanacak olup, sınırları da genişleyecek,
- 2.Bulgaristan Prenslığı kurulacak ve toprakları ,Tuna'dan Ege Denizi kıyılarına ve Arnavutluk sınırlarına dayanacak,
- 3.Bosna-Hersek iç işlerinde bağımsız olacak,
- 4.Teselya yarımadası Yunanistan'a bırakılacak,
- 5.Girit ve Ermenistan'da ıslâhat yapılacak,
- 6.Osmanlı Devleti , Çarlık Rusya'sına 2 milyar 410 milyon Ruble savaş tazminatı ödeyecek(50. milyon nakit, Nakit para yetmediğinden Kars, Ardahan, Artvin, Batum, Doğu Bayazıt, Eleşkirt Ruslar'a bırakılacak). Bütün bunlara rağmen 1914'de Türk, bunca mağlubiyetten sonra kendine gelmiş, Çanakkale'de Anafartalar'da destan yazabilmiştir.

⁴ Elif Kök, "*Rus Kaynaklarında Ayastefanos Anıtı İle İlgil Yeni Bulgular- New Findings About Ayastefanos (San Stefano) Monuments In The Russian Sources*", Tuba-Ked. S.14, 2016, s.179-190.

⁵ Dr. Yulug Tekin Kurat, Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği 1877-1880, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1968, s.9.; Sadi Bayram; "*Birinci Cihan Savaşı'nın Kritik Günlerinde Bahriye Nazırı ve 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın Talebi Üzerine Alman İhtiyat Yüzbaşı Wiegand'ın Orta Doğu Âsâr-ı Atika Genel Müfettişliğine Tayini- In The Critical Days of The First World War, Due to Navy Minister and 4. Army Commander Cemal Pasha's Request Assigment of The German Captain Wiegand Middle East Antiquity General Inseption* ", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S. 208, Şubat 2014, s.1-12, (s.277-287).

İşmişlerdir. Osmanlı Ordusunun başında bulunan bazı önemli komutanların isimleri ve unvanlarını sıralayacak olursak⁶;

Müşir *Otto Liman von Sanders* 1913-1918, tarihleri arasında Osmanlı genel Kurmayında , Alman Misyon Başkanı. 1913-1915 arasında I. Ordu Komutanı, 1915-1918 arası 5. Ordu Komutanı, 1918'de Yıldırım Orduları Komutanı.

Müşir *Eric Falkenhayn*, 1917-1918 Yıldırım Ordular Grubu Komutanı.

Müşir *Colman von der Goltz*, 1915 I. Ordu Komutanı, 1915-1916'da 6. Ordu Komutanı,

General *Firitz Bronsart von Schellendorf*, 1914-1917, Genel Kurmay I. Başkanı.

General *Friedrich Kreb von Kressenstein*, Yarbay olarak 02.08.1914-21.09.1914 Savaş Bakanlığı Ordular Dairesi Başkanı, General olarak 1914-1917 arası 8.Ordu Komutanı.

General *Hans von Seeckt*, 1917-1918, Genel Kurmay Birinci Başkanı .

General *Erich von Weber*, İstihkâm Birlikleri Başmüfettişi, 1914-1915 de Çanakkale 15. Kolordu Komutanı.

General *Posseldt*, Ağır Topçu Birlikleri Başmüfettişi, Erzurum'da Komutan.

Koramiral *Wilhelm Souchon*,1914-1917, Osmanlı Donanma Komutanı.

Koramiral *Hubert von Rebeur-Paschwitz*, Amiral Souchon'dan sonra, Osmanlı- Bulgar Donanmalar Komutanı.

Amiral *Guido von Usedom*, 1914-1915, İstanbul Boğazlar ve Boğazlar Müstahkem Mevkileri Komutanı.

Tümamiral *Johannes Merten*, Çanakkale Müstahkem mevkileri Komutanı.

Tuğamiral *Friedrich von Kuhlwetter*, 1914-1917 İstanbul Boğazı Mayınlama ve Kıyı Emniyet Komutanı,

General *Pieper* Paşa, Osmanlı Silâhlar Dairesi Başkanı.

General *Gerold von Gleisch*, Osmanlı 6. Ordu Kurmay başkanı,

General *Max Schlee* Paşa, Sahra Topçu Birlikleri Başmüfettişi.

General *Otto von Lossow*, Alman Askerî Ataşesi, ve Enver Paşa'nın Danışmanı.

Albay ve Yarbay rütbesinde daha yüzlerce kişi var, sayfalara sığmaz. Bir kısmı Sayın Mustafa EnginÇoruh'un kitabına yer alıyor.

Ekim 1917 tarihinde Osmanlı Devleti ile yapılan yeni bir anlaşma ile bu tarihten itibaren her iki İmparatorluk eşit haklara sahip olmuşlardır. Bu yüzden Ekim 1917'ye kadar bütün emirler Berlin'den gelmiştir.

Ezeli düşmanımız⁷ Rusya'da *Romanof Hanedanı*'nın Çarlık rejimi 25.10.1917'de devrilmiş, yerine Bolşevik işçi iktidarı gelmiştir. Bolşevik iktidarı

⁶ M.Engin Çoruh, İkiyüzlülüğün Almancası, Doppelmoral, Togan Yayınları, İstanbul-Zeytinburnu 2022, s.153-155. Eserde Almanya'nın Ermeni olaylarındaki bütün tutumunu Alman belgeleriyle açıkça ortaya koymaktadır.

⁷ 03.12.1917'de Sovyet Halk Komiteleri Meclisi; Doğulu Devletlerin Müslüman Halklarını hitaben yayınladığı bildiride;" *Avrupa Devletleri ile birlikte Osmanlı İmparatorluğunu ve İran'ı parçalayan gizli antlaşmasını feshettiğini*" açıklamıştır. Bundan sonra da Üçüncü Enternasyonal'in Kongresinde, Enternasyonal Reisi *Zinovyef* " *Türkler, emperyalistlerle mücadele edenler, bizim dostları-*

da Orta Asya'da hegemonyası altında bulunan Türk kavimlerini Bolşevik yapabile için bütün imkânlarını seferber etmiştir⁸. Tatarlar, Türk ve Müslüman halk taraftarıdır. Transkafkasya'da; İngiltere, Fransa ve Almanya'nın Tiflis'de bir kısmı general, bir kısmı yüksek rütbeli subaydan oluşan Yüksek Komiserleri bulunmakta ve kendi millî menfaatlerine göre onları sömürgelelere gönderilen valiler gibi yönlendirmeye çalışmaktaydılar. Irak'ta İngilizlerle Osmanlı Ordusu savaşa devam etmektedir. Almanya ise; cephede müttefikimiz olmasına rağmen Transkafkasya madenlerine göz dikerek ikili oynamaktadır. Gürcülerin manganez yataklarının işletme imtiyazı Almanlar tarafından alınmıştır.

25.10.1917'den bağımsızlıklarını kazandığı 28.05.1918 tarihine kadar geçen süre, gerek Transkafkasya, gerekse Ermeni tarihi açısından önemlidir.

Yukarıdaki hususları yaşayarak bizzat gören Osmanlı İmparatorluğunun Genel Kurmay Başkanı, damat Enver Paşa; Batıyı, yani Balkanları kaybettiğini anlayıp, Batı'nın da iki yüzlülüğünü kavrayıp; istikbâlin doğuda olduğu varsayımı ile, istikbâlde doğuya yönelmeyi düşünmekte, Çarlık Rusya'sının devrilmesiyle birlikte, serbest kalan Transkafkasya'da Gürcüler, Ermeniler, Azeriler'e küçük devletler kurdurularak, Rusya arasında tampon olmasını sağlamak istemekte, ancak, Orta Asya'daki Türk asıllı devletlerle işbirliği yapabilmesi için; Kardeş Azerbaycan Bakü'sü ile, Uluğ Türkistan gerek demir yolu gerekse karayollarının da açılmasına çabalamaktadır.

1914'de Balkan Savaşı esnasında Osmanlı Devleti'ni Çarlık Rusya'sıyla işbirliği halinde Osmanlı Devleti'ni arkadan vuran Ermeniler; *Trabzon, Erzurum, Oltu, Van* gibi Osmanlı topraklarını içerideki işbirlikçileriyle birlikte işgal etmişlerdi. 25.10.1917'de Çarlık Rusya'sı olan Romanof Hanedanı, Bolşevik devrimi ile yıkılmış, Kafkas halkları "*İstişare Heyetleri*" kurmuş, "*Kurucu Meclis*", "*Ulusal Sorunların Çözümü*", "*Osmanlı Hükümeti ile Bir An Önce Barışın Tesisi*" konuları gündeme gelmişti.

Kâzım Karabekir Paşa komutasındaki 15. Kolordu, Osmanlı'nın doğuda kaybedilen toprakları geri almak için harekate başlar, 21.11.1917'de barış görüşmeleri kararı alınır, 05.12.1917'de Erzincan'da ateşkes imzalanır. 01.01.1918'de Kafkas Cephesi Komutanı *Vehip Paşa* Transkafkasya Komiserliğine, Erkan-ı Harbiye Nazırı *Enver Paşa* tarafından yazılmış dikkat çekici bir soru gönderir. "*Bağımsız*

mızdır" diye beyanda bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) talimatıyla 24.07.1920'de Bekir Sami Bey Başkanlığındaki Türk Heyeti, Sovyet Dışişleri Komiseri *George Vasilevitch Çiçerin* ile Ermeni asıllı Yardımcısı *Karahan* ile beş saatlik bir görüşme yaparlar. Ankara'ya gönderilecek 200 kişilik elçilik mensuplarıyla 25 ton altın, ile daha sonra peyderpey Karadeniz yolu ile silâh ve cephane gönderecekleri 26.07.1920'de kararlaştırılır.

Türk askerî danışmanı Sami Bey'in 200.000 tüfek, 5 milyon fişek, 400 top, 75.000 mermi, 500 mitralyöz, 100 kamyon, 100.000 adet asker elbisesi, ayda 600 ton benzin, bir milyon altın ruble vs. Sovyetlerden talep edilir. talep Moskova'dan bir vagon fişekle 8 vagon hazırlanır.

Görülüyor ki, eski ezeli düşmanın büyük yardımlarıyla, emperyalistlere karşı Kurtuluş Savaşı kazanılmıştır. Ancak, bizim zamanımızdaki okullarda bu bilgiler verilmemiştir. Bkz. Halime Demirel, Bekir Sami Bey ve Faaliyetleri, Gazi Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara 1994, s.75-77,94.

⁸ Sadi Bayram;" *Ragıp Efendi'nin 1913-1922 Sibiryâ ve Türkistan Hatıraları*", Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi, S.203, Kasım 2003, s.41-49.

Transkafkasya Hükümeti, Türkiye ile yapılacak Barış Antlaşmasının koşulları hakkında ne düşünülmektedir ? ", ek bilgi de sunarak " *Enver Paşa Bağımsız Transkafkasya Hükümetine Barış Andlaşması imzalaması için delegeler göndermeyi düşünülmektedir.*" Kafkas Hükümeti, on beş gün sonra 15.01.1918 de Rusya Devleti'nin özerk üyelerinin düşüncesini almak için üç hafta müddet isterler . 23.02-01.04 1918 Trabzon konferansı yapılır. Türk Heyeti *Albay Rauf* (Orbay) Başkanlığında *Albay Hâmit Bey* ve Jön Türklerden *Rıza Bey* 25 Şubat akşamı ancak İstanbul'dan Trabzon'a gelebilir.

Ermeni Heyetinde Başbakan Ovannes Kaçazuni, Tiflis Belediye Başkanı Aleksandır Hatisyan⁹ bulunmaktadır.

Hatisyan'a göre " *Türkler'in ana plânı, Batum-Bakü demiryolu, Bakü petrol sahalarının ele geçirmek, askerlerini Türkistan'a geçirmek ve buradan İngiltere'yi tehdit etmektir. Aleksandropol'a (Gümrü) yaklaşmaya devam ediyorlar, buradan Bakü, Culfa ve İran'a yürümek, oradan Bağdat'taki İngilizleri tehdit etmek istiyorlar.*" Almanlar 1918 yaz aylarında Odessa'ya 15.000 kişilik askerî yığınak yaptığı da biliniyor. Almanlar karşı çıkıyor.

Ermeni Heyeti, İstanbul'a da gelir, Enver Paşa ve Talat Paşalarla yüz yüze görüşürler. hatta Enver Paşa, Selâmlıkta , camide, dinî törenden sonra (*Cuma namazı ?*) Ermeni Heyeti'ni Padişah'a takdim eder, görüştürür. *Aharonyan* Ermenistan Cumhuriyeti adına bir konuşma yapar. " *Bağımsız Ermenistan ile Türkiye'nin bundan sonra iyi komşuluk olacağına dair ümidini dile getirir*". Sultan da "

⁹ Alexander Khatisyan (17.02.1874 Tiflis-10.03.1945 Paris) orijinal ismi olup, metinde Aleksandır Hatisyan olarak kullanılacaktır. Tıp doktoru, Tiflis Belediye Başkanı.10.06.1918-04.11.1918 arasında Ermenistan Dışişleri Bakanı, Osmanlı Devleti ile yapılan *Trabzon Barış Konferansı* ve *Batum Antlaşması* görüşmelerine Başbakan *Kaçazuni* ile katıldı. 26.01.1918-27.04.1918 arasında İçişleri Bakanı, 27.04.1919-05.05.1920 Ermenistan Başbakanı ve Dışişleri Bakanlığını yürüttü. 20.11.1919 tarihinde Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Başbakanı *Nesip Bey Yusufbeyli* ile iki devlet arasındaki özel konuları görüşen bir toplantı yaptı. Toplantıya 23.11.1919 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri Ordusundan *Albay James C.Rhea* da katılarak 23.11.1919 tarihinde Tiflis'de bir antlaşma imzalandı. ABD. Başkanı *Woodrow Wilson* tarafından görevlendirilen *General James Guthrie Hatbord* ile Ermeni kırımını ve self determinasyon konularını görüştü. 1920 yaz aylarında Ermenistan'ın ekonomik ve malî gücünü kuvvetlendirmek amacıyla İstanbul, Paris, Londra, Mısır, İzmir'e seyahat ederek "*altın fonu*" kurmuş ve malî durumu iyi olanlardan para , mücevher , altın, senet alarak Ermenistan'a transfer etmiştir. Eylül 1920'de *Ankara Hükümeti*'ne bağlı Doğu Cephesi'nde taarruza geçen *Kâzım Karabekir Paşa* komutasındaki 15. Kolordu, Misak-ı Milli sınırlarımız i olan *Sarıkamış, Kars, Ardahan, Iğdır, Batum*'u geri alıp *Gümrü*'ye (Aleksandros) girince; Taşnak yönetimi barış istemek zorunda kaldı ve 22.11.1920 de görüşmeler başladı, 2-3.Aralık.1920 gecesi sabaha karşı antlaşmayı Ermenistan Taşnak Hükümeti adına Hatisyan imzalamak zorunda kaldı. bu antlaşma ile Sevr Antlaşmasının hükümsüz olduğu cihana ilân edilmiş ve Ankara Hükümeti adına *Kâzım Karabekir Paşa* antlaşmayı imzalamıştır. Bu arada Kızıl Ordu Ermenistan'ı ele geçince Ermeni Devrimci Federasyonu (*Taşnak*) yöneticileri gibi Hatisyan da ülke dışına çıkma zorunda kaldı. Paris'e yerleşti. Aktif siyasetten ayrılmadı. Ermeni Ulusal Delegasyonu içinde önce Başkan Yardımcısı, daha sonra Başkan oldu . 11.11.1922-24.07.1923 tarihleri arasındaki Lozan barış görüşmelerinde katılarak, Ermeni haklarını korumak için, yeni tavizler almak için uğraştı. "*Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti Kuruluşu ve Gelişimi*" konusunda kitap yazdı. Atina'da Ermenice olarak 1930'da yayımlandı. 1927'de hatıralarını yazdı, 368 sayfa olup 20 bölümdür, 1931 de yayımlandı. Ancak Diyaspora ve Ermeniler tarafından sahiplenmemiş, çeşitli eserler gibi İngilizce, Fransızca, Rusça gibi dillere çevrilmemiştir. Bir ara Portekiz'e yerleşti. 10.03.1945 de hayata gözlerini Paris'te yumdu.

Ermeniler ve Türler arasında " yüzlerce yıllık dostane" ilişkilerin şimdi Türkiye ve Ermenistan arasında politik dostluğa dönüşmesinden çok mutlu olacağını ifade ederek" cevap verdi. Sultan'dan sonra Sarayda velihaht huzuruna çıkarken, beklemeye odasında Osmanlıca " Kılıçların gölgesinde" ibareli bir hat levhası da görürler.

Hatisyan hatıralarında; Enver Paşa ile konuşurken, Enver Paşa Karabağ'ın işgal edilmeyeceğine dair emir verdiğine (bizi) inandırdı, fakat Bakü kırımına gelince şu açıklamayı yaptı " Siz kırım¹⁰ diyorsunuz, fakat savaş esnasında insanlar öldürülmüyor mu? Çok daha büyük kan seli olmuyor mu? Bunlar içinde halklar komutanların anıtları dikilmiyor mu? Savaşta top ve tüfekte öldürülüyor, burada da kılıçla süngülerle. Sonuç aynı, insanların öldürülmesi, neden riyâkârlık ediyorsunuz? Türkiye, Ermenilerden ölüm tehdidi alıyor, Ermenilerin ölümü de savaşta düşmanların ölümü ile aynıdır."

20 Ekim öğleden sonra saat dörtte Talat Paşa bizi ayakta karşıladı." Birkaç saat sonra iktidar bırakacağım, biz yenildik, ben sizi kıskanıyorum, siz muzaffer ordular içerisindeyiz, biz ise mağlup olanlarla beraberiz ve çok şey kaybetmekteyiz. Fakat size bir şey söyleyeyim, aslâ geleceğin belirsiz olduğunu ve hâlen kim bilir nelerle karşılaşabileceğimizi unutmayın. Ben kadere inanan bir kişiyim, siz genç diplomatlarsınız, daima son dakikayı bekleyin, aslâ sabah gidecek bir belgeyi akşamdan imzalamayın. Gece vaktinde neler olabileceğini kim bilebilir ? " dedi. Akşam Hükümet istifa etti, İzzet Paşa Vezir-i Âzam oldu. Bir sonraki gün ise Mezopotamya'da esir düşen, Heybeliada'da tutulan İngiliz General Townsherd, İzmir Valisi Rahmi Beyle, ikâmet ettiğimiz Tokatlıyan Otelinde göründüler.

Gece geç saatlerde Rauf Bey'in askerî yaveri gelerek, Ermeni Heyeti'nin Bahriye Nazırlığına gitmelerini bildirdi. Bahriye Nazırlığında Rauf Bey " Bu gece ben İngiliz Amiralinin yanına ateşkes imzalamaya gideceğim, sizi de benimle birlikte O'nun yanına gitmenizi teklif ediyorum. İngilizler bizim barıştığımızı görsünler, Konferans için artık Türkler ve Ermeniler arasında tartışma olmadığını bilinmesi çok önemli değil miydi?" Hatisyan; "Rauf Bey'in Trabzon Konferansı esnasında katı tutumunu hatırlayarak sınırların nasıl olacağı sorusunu sordum, 1914 sınırları, Eleşkirt Vadisi lehine bir düzeltme cevabını verdi". Bu teklif karşısında Ermeniler onay vermeyerek, eve döndüler, gece uyumadan, heyecanla ateşkes ilânını beklemeyi tercih ettiler.

Cihan Savaşı sonucunda Almanlarla birlikte olduğumuz için yenilmiştik, Ateşkes imzaladık ve İzzet Paşa 6 Aralık'ta Kars'ın boşaltılması emrini verdi...

1 Kasım'da Reşit Paşa gemisiyle Ermeni Heyeti İstanbul'dan ayrılır. Gemi hareket ederken son dakikada Enver Paşa'nın amcası Halil Paşa da gemiye biner. Trabzon'a geldiğimizde, İngiliz gemisi, Halil Paşa'yı aldı, daha sonra öğrendiğimize göre Malta'ya sürülecekler listesindeymiş.

¹⁰ Eserin Türkçe baskısı 116.sayfasında Hatisyan'ın ifadesinde ; " Bahaeddin Şakir ve Nazım bütün suçu, yerel Tatarlar tarafından yapılan kırımın önünü alamadıklarına neden olan Türk askerinin yorgunluğuna attilar ve 30.000 değil, sadece 300 Ermeni'nin sokak savaşları esnasında öldürüldüğünü ifade ettiler.

Aleksandır Hatisyan, Çarlık döneminde 1910-1917'de Tiflis Belediye Başkanı olup, Tiflis Ermeni Ulusal Konseyi, Ermeni Ulusal Kongresi Üyeliğinden sonra, Ermenilerin bağımsızlık çalışmalarında hep delege veya başkan olmuş, Enver Paşa'nın 48 saat süre verdiği ultimatoma neticesi, ultimatoma süresi dolmadan 24 saat evvel 28.05.1918 tarihinde, öğleyin saat 12'de Ermenistan bağımsızlık bildirisini arkadaşlarıyla birlikte, Konseyinden yetki alarak ilân etmiştir.

Bir gece önce Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti adına Kâzım Karabekir ile Barış Antlaşmasını imzalayan, aynı saatlerde Erivan'da Başbakan Vratisyan'ın istifa ettiğini ve Ermenistan'ın " *de facto*" Bolşevik yönetimine geçtiğini, Erivan'a dönerse hayafı tehlike ile karşılaşabileceğini öğrenen Hatisyan; Erivan'a dönmek için hazırlık yaparken...

"... saat 6'da¹¹ yanıma Karabekir Paşa tarafından gönderilen, Genel Karargâhından Bahaeddin Şakir¹² isimli bir subay geldi, Almanca konuştu ve bana Karabekir Paşa'nın Erivan'a gidişimdeki tehlikeyi göz önüne alarak Kars'a gitmemi, oradan da kendi irademe uygun olarak İstanbul veya Tiflis'e geçmek üzere Erzurum üzerinden Trabzon'a veya Artvin üzerinden Batum'a gitmemi teklif ettiğini bildirdi.

" Ayrıca ben ve arkadaşlarım için bütün yolculuk gereksinmelerinin temin edileceğini de ilâve etti.

" Şahsen kendi adıma teşekkür ettim ve Erivan'a gideceğimi söyledim."

Ülkemizde yetişmiş, Meclis-i Âyan üyeliği, Nafia Nazırlığı ve 1912-13 yıllarında Hariciye Nazırlığı yapan, 1912 Uşi Andlaşmalarını imza ederek 12 Adaları İtalyanlar'a bırakan Gabriel Noradunkyan, 26 Aralık 1922'de Lozan'da yapılan sulh görüşmelerinde, A. Aharonyan, Hatisyanla birlikte Ermeni Temsilcisi olarak çeşitli kulis faaliyetleri yaparak, özel oturumlara katılmışlar, Türk delegasyonu ile de özel bir görüşmede yapmışlar, Ceyhun'dan Fırat'a kadar Ermeniler'e özel yurt toprağı talep etmişler, İsmet Paşa, Ankara'ya gönderdiği mesajda, Ermeni taleplerinin ret edildiği ve kendilerine nasihat edildiği bildirilmiştir¹³. Birinci Dünya Savaşı ortasında Paris'e yerleşen Gabriyel Noradunkyan, Cumhuriyet ilânından sonra da boş durmamış, 1924'de İsmet Paşa'ya, yazdığı özel mektupla, yine Ermeni sorunlarını iletmekten geri kalmamıştır. Acı olan, Osmanlı Devleti'nde Meclis-i Âyan Üyeliği, Bayındırlık Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı yapan, bürokratik üst noktalara gelebilen bir Ermeni yurttaşımızın Devletten toprak koparmaya çalışması, Türk düşmanlığı yapması Noradunkyan'ın iki yüzlülüğünün bir göstergesidir, zannedirim. Hatisyan'nın da Türk, Osmanlı devleti yerine bol miktarda " *Tacik*" kelimesini kullanması, Batılı Devletlerin zihnini bulandırmak amacıyla, Osmanlı Devleti'nin ana vatanının Türkistan olduğunu işaret etmesi şeklinde yorumlanabilir. Elbette

¹¹ Akşam saat 18.

¹² Vratisyan'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nden, " *Gel beni bu Bolşeviklerden kurtar*" diye 18 Mart 1921 tarihli mektubu, acilen Ankara'ya ulaştırılmasını rica ettiği kişi, Gümrü Antlaşmasından sonra, TBMM. Hükûmeti'nin Erivan temsilcisi olacaktır.

¹³ Karakoç, Ercan, " *Osmanlı Hariciyesinde Bir Ermeni Nazır: Gabriyel Noradunkyan Efendi*", Uluslararası İlişkiler, Cilt 7, Sayı 25 (Bahar 2010), s. 157-177.

Tacikistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkistan, yani; Uluğ Türkistan , Orta Asya'da Türk kavimleri bulunmakta, kimse O'nu inkâr etmemektedir.

Ermenistan'ın Devleti'nin kuruluşunun, Bolşevik iktidarından önceki Dışişleri, İçişleri ve Başbakanı olan, Ermeni Devleti'nin ilânı ve bağımsızlık hadiselerinin tam göbeğinde bulunan Aleksandır Hatisyan'ın 1927'de kaleme aldığı hatıraları, her iki millet için de önemli olup, genç nesillerin Türk-Ermeni dostluğu için önem arz etmektedir. Türk dilinde yayınlandığı içinde Ermenice bilmeyenler de istifade edecektir.

Ermeniler kendi lehlerinde olan yayınları genelde, İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça olarak da yayınlarlar. Nedense bu eser 1918-1922 tarihlerine ışık tuttuğu, Başbakan Hatisyan'ın müzakerelerin tam içinde olmasına karşılık, hatırat sadece Ermenice olarak yayınlanmıştır.

2022 yılı Mayıs ayında kurulan ve Başkanlığını Sayın Mehmet Arif Demirel'in yaptığı, kısa adı TEKAR olan, " *Türk Ermeni Araştırmaları Vakfı*"nın ilk tercüme eseri olan Hatisyan'ın hatıralarını içeren Mehmet Arif Demirel'in editörlüğünde yayınlanmış olup, tarihe meraklılar için iyi okumalar dileriz...

TEKAR Vakfı'nın amacı; Osmanlı İmparatorluğu hudutları içinde yaşayan Ermeni vatandaşlarımızın bir kısmının gerek, 1877 Osmanlı-Rus savaşlarında, gerekse Sultan II. Abdülhâmid döneminde, Rusya, İngiltere, Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğunu ve İran'ı bölmek amacıyla başlattığı; Balkan Savaşları, 1914 olaylarında iç isyan çıkarıp, dış devletlerin teşvik ve yardımlarıyla Osmanlıyı arkadan vurmaya çalışan yurttaşlarımızın; Almanlar'ın da teşvik ve kontrolünde; ülke içinde yer değiştirme (*ted'ip*) esnasında, gerek asrın icaplarına göre, yorucu seyahat, gerek, hastalık, gerekse eşkıyaları tecavüzleri neticesi bazı vatandaşlarımız kırıma uğramıştır. Savaşta karşılıklı kırımlar elbette vukû bulmuştur. Ancak bugünkü tabirle jenosit, soykırım olmamıştır. Yoktur. Zaten Ermeni Başbakanı Hatisyan da o devirdeki nüfustan kendisi de bahsetmektedir. Karşılıklı kırım mevcuttur.

Vakfin amacı, "*soykırım yalanını*" tarihi gerçekleri, objektif olarak açığa çıkarmaktır. Zaten bu konular tarihçilerin işidir. Türk, Rus, Ermeni, Azerî, İngiliz, Amerikan, Alman, Fransız arşivlerindeki, nerede ne varsa, objektif belgelerin değerlendirilmesiyle ortaya çıkacaktır. Bundan Türk milletinin kuşkusu yoktur. Arşivlerimiz açıktır....

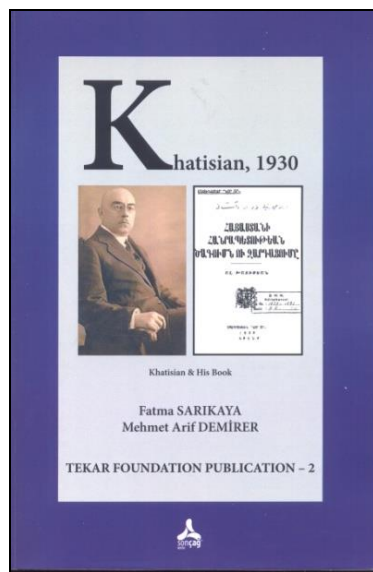
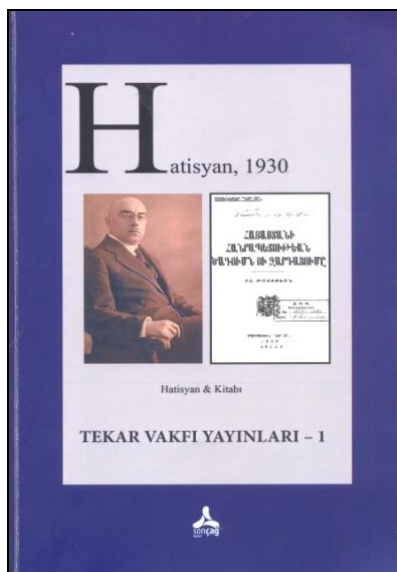
Bu çalışmaların neticesi de, elbette ki ülkemizde asırlardır devam eden Ermeni zanaatkâr ve ekonomistlerin ülke kalkınmasında, ticaret ve sanayide, dostluk ve kardeşliğin katkıları, iki taraf içinde müspet olacağı kesindir. Aslında eski yaraları kaşımak doğru değildir. Geçmişten alınacak derslerle, geleceğe bakmak, gelecek nesillerin refahı için önemlidir. Ancak, uluslararası camiada Ermeniler bu konuları sık sık gündeme getirmektedirler, Diğer ülke parlamentolarında kararlar çıkarmaya çalışmaktalar.

Paris, Ocak 1925 Bir toplantı çıkışı (ön sırada sağdan üçüncü Aleksander Hatsiyan).

Ermeni Delegasyonu Başkanı ve Avetis Aharonyan Kabinesi İstanbul'da. Oturanlar sağdan sola: Ghorg Khatisyan, General Gabriel Ghorganyan, Avetis Aharonyan, Muhtar Bey, Alexander Khatisyan, Hakob Kocharyan, Mentor Buniatyan. Ayakta olanlar: Türk bürokrasisinden Nuri ve Ahmet Beyler, Ermenilerden D. Shahbaghov, A. Aghababyan, T. Mirzoyan, Leon Lisitsyan. (Google'dan)

*Aleksandr Hatisyan 1911. (17.02.1874-1945)
498 s. 455 s.
(İnternet. Google'dan)*

20.11.1919 tarihinde Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti Başbakanı Nesip Bey Yusufbeyli ile Hatisyan Toplantısına katılanlar... (www.İnternet.Google'dan)

14.11.1914'de saat 08.30 da Teğmen Bahri Doğanay tarafından dinamitle yıkılmış ve yıkılışı filme alınmış olan Ayastefanos (San Stefano) Rus Abidesi, 1908. (Necdet İşli- www.İnternet-Google'dan)

Yeşilköy'de bulunan, 150 m. yüksekliğindeki Rus anıtın, yıkılmadan önceki resmi (Margulies 1994-Elif Kök 2016.)

TOKAT YÖRESİ HALK İNANÇLARINDA BASMAK-BASILMAK VE KUŞ YENKMESİ/YENGMESİ

BASMAK-BASILMAK AND KUŞ YENKMESİ/YENGMESİ IN TOKAT REGION FOLK BELIEFS

ЗЛЫЕ ПРОРОЧЕСТВА И НЕДОБРАЯ ВОРОЖБА ПТИЦ В НАРОДНЫХ ВЕРОВАНИЯХ ТОКАТА

Dr. Yaşar KALAFAT* -Şevket Kaan GÜNDOĞDU**

ÖZ

Basmak (basılmak), halk inançları kavramı içinde korunmak ve kurtarılmak pratikleri içindeki inanışlardır.

Kuş yenkmesi (yengmesi) ise bazı kuşların insanları basması ve basımlardan korunması inancıdır.

Eski Türk inanç sisteminde, bazı iyelerin (sahiplerin) kötü iye olarak bilinenlerin insanı olumsuz olarak hastalandırması, alil (güçsüz) hale getirmesi, çarpmasına basma ya da basılmak denir. Bu gibi kötü durumlardan korunmak ve basmayı engellemek için bazı inançlar halk arasında hâlen yaşamaktadır.

Bazı kuşların etinin yenmesi, onların insanları öngörülemez biçimde hasta yapması, kötülük ve olumsuzluk ortaya çıkmasına kuş yengmesi denir. Bu gibi durumlardan korunmak ve engel olmak için bazı inançları benimsemişlerdir.

Bu yazımızda Tokat Yöresi halk inançları çerçevesinde bu tür basmalar ile kuş yenkmesi konuları ele alınmıştır. Artvin, Çoruh Vadisi, Kars, Yusufeli, Ardahan, Orta Anadolu, Tokat, Posof gibi yer ve bölgelerdeki basmalar ve kuş yenkmeleri anlatılacak, bunlardan halkımızın nasıl korunduğu yöntemlerine ilişkin inançları dile getirilecektir.

Anahtar Kelimeler : İyeler (sahipler), basma (basılma), kuş yenkmesi (yengmesi), Tokat yöresi, halk inanışları.

* Halk Bilimi Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı. Ankara/TÜRKİYE
(yasarkalafat@gmail.com)

** Halk Bilim Araştırmacısı-Yazar. Artvin/TÜRKİYE
(kaan_gundogdu_75@hotmail.com)

ABSTRACT

Basmak (basılmak) are beliefs in the practices of protection and recovery within the concept of folk beliefs.

Kuş yenkemesi (yengmesi) is the belief that some birds attack and protecting people from these attacks.

In the ancient Turkish belief system, some owners are called to make human beings negatively, make them weak, or attack them. Some folk beliefs still live among the people to protect and prevent attacks from such bad situations.

Eating the flesh of some birds, making people sick in an unpredictable way, the emergence of evil and negativity is called “kuş yengmesi”. They have adopted some beliefs to protect and prevent such situations.

In this article, within the framework of folk beliefs of the Tokat region, such basmalar and kuş yenkemesi are discussed. “Basmalar” and “kuş yenkemesi” in some places like Artvin, Çoruh Valley, Kars, Yusufeli, Ardanuç, Orta Anadolu, Tokat, Posof will be explained, beliefs about how our people are protected will be expressed.

Key Words: Proprietors (Familiar Spirits)/İyeler (owners), basma (basılma) [a kind of folk belief in Türkiye], kuş yenkemesi (yengmesi) [a kind of folk belief in Türkiye], Tokat region, folk beliefs.

Basmak-Basılmak, halk inançlarında korunmak ve kurtarılmak kapsamındaki inançlardandır. Halk inançlarında, Eski Türk İnanç Sistemi’nden günümüze kadar devam eden İye/Sahip inanç anlayışında basmak-basılmak inancının da yeri vardır. Buna göre İnsan, bitki, hayvan ve cansız olarak bilinenlerin de sahipleri, iyeleri basabilirler. Basılmış olan hastalanır ve basılmaktan korunmak ve kurtulmak için inanç içerikli bir takım uygulamalar yapılır.¹

Kıpçak/Kuman ve Oğuz halk kültüründen de izleyebiliyoruz. Mesela, kırkı çıkmamış bebekler veya kırklı gelinler, kırk baskını yaşayabilirler. Cenazeler bilhassa kırklı bebekleri basabilir. Keza henüz kesimi yapılmış hayvanın eti de kırklı insanları basabilir. Kırklı bebeğin kırkı ile kırklı herhangi bir hayvanın kırkları karışabilir.

Kuş Yengmesi/Yenkmesi ise bazı kuşların bazı kuşları basması veya insanların bazı kuşlar tarafından basılması ve korunması inanç konularını içerir. Kuş Yengmesi inancı Tokat’ın kuzey bölgesinde, daha ziyade Doğu Karadeniz ve Artvin bölgesinde görünen bir inandır.

¹ Hayrettin Tokdemir, Artvin Yöresi Folkloru, 1993, s. 261

Biz bu bildirimizde basmak-basılmak ile ilgili inançları Kuş Yengmesi inancı ile birlikte ele alıp, mitolojik anlamlandırmalar yapmaya çalışıyoruz.

Kuş Yenilmesi ile ilk tespitleri bizim takip edebildiğimiz kadarı ile halk kültürü araştırmacısı Hayrettin Tokdemir Artvin bölgesinden yapmıştır. Halk arasında halen yaşamakta olan inanca göre kuşlara yenilmiş kişiler ve aileler yenen kuşun tesiri sonucu hastalanırlar yıl boyunca işleri olumsuz etkilenir.

Her kuşun yenme yöntemi ve tezühürü farklı olduğu gibi yenilmeden korunmak ve kurtulmak da farklılık arzeder. Bizi göre bu izahdaki yenme Türk kültürlü halkların genelinde görülen Tokat halk inançları kültüründen de tanıdığımız iyelerin basmalarıdır. Bu bildirimizde kuşların da basabileceklerini kuş basmasından da korunma yollarının olduğu irdelemeye çalışıyoruz. Böylece Türk halk inançlarının mitolojik dönemden gelen iye/sahip inancını kuşlardan hareketle Artvin Tokat hattında da örneklemiş olacağız.

Çoruh Vadisinde **Çoo-Ço kuşu** olarak bilinen kuş ismini öterken bu sesi çıkarışından alır. Daha ziyade havadar kıyı şeritlerinde yaşar. Bu kuşun da diğer bazı kuşlar gibi insanları basabileceğine inanılır. Kuşun ötüşünü duyan kimsesinin basılabileceği inancı vardır. Kuşun basmasından korunabilmek için evvelce bazı yörelerde bulama olarak da bilinen ağız yemişi olması gerekir **bulama/ağızlar** içerisinde ilk danasını doğuran düğünkü daha makbul daha etkili kabul edilir.

Bu tespitteki ağız/bulama tespiti basma inancının mahiyeti itibarıyla özel önem arzeder. Doğumdan sonra ilk süt olarak da tanımlanabilecek olan bu süt hayvanın kırkı içerisindeki süttür. Yani hayvanın ve yavrusunun henüz kırkı çıkmamıştır. Bilindiği gibi yeni doğum yapan annelerin ve bebeklerinin birirlerini basabilecekleri inancı vardır ve bundan korunmak ve kurtulmak için çeşitli uygulamalar yapılır. Böyle hallerde kırklılar bir araya gelmemeğe çalışırlar. Üzerlerinde iğne türü nesnelere bulundururlar. Baskına uğrayan bebeğin iştahsız olacağı gelişemeyeceğine inanılır. Kırk baskınından kurtulmak için hoca tarafından okunmak gibi çeşitli çarelere baş vurulur.

Kırkların karışmaması ve kırk baskınından korunmak için insanat ile hayvanat da ilişkilendirilmiştir. Anadolu kırsalında, Orta Anadolu'da, Tokat ve çevresinde bebeğinin kırkını döken anne yaptığı Türkçe duada Allah'a yalvarırken bildiği bütün hayvanların ismini sayarak onların kırkı ile bebeğinin kırkınının karışmamasını diler. Bu tür dualar aynı amaçla Doğu Anadolu aşiretlerinde Kürtçe de yapılır².

Kars'da olduğu gibi Tokat ve çevresinde kırklı bebek sürekli ağlıyor ise, ağlarken tamamen kendinden geçip ve farklı farklı hayvan seslerine benzer sesler de çıkarıyor ise, kırkının bazı hayvanların kırkı ile karışmış olabileceği üzerinde durulur.

² Yaşar Kalafat, **Azerbaycan-İran-Anadolu-İrak Halk İnançları Hattı**, Ankara, 2012, Berikan, s.388-392

Kuk-ku/Guguk Kuşu

Kuk-ku/Guguk Kuşu :Bu kuş çoğunlukla yüksek yerlerde yaşamaktadır. Bu kuşun da insanları yendiğine, bastığına inanılır. Bu kuşun basması, yenmesinden korunmak için sabahleğin erken bu kuş ötmeğe başlamadan önce kalkılmalı, birşey yiyebilmiş olmalı mümkün ise eve su getirip namaz kılmış olmak aranır³. Bu inanç Trabzon Şalpazarı yöresinde de yaşamaktadır.⁴

Bu tespitin güneş ve su kültü ile ilişkilendirilmesi ve zamanla İslami bir renkte edinmiş olduğu üzerinde durulabilir. İnsanın aç olduğu saatlerde yenilebilmesi de doğal karşılanabilir.

Bölge halkı bu iki kuşun kardeş olduklarına aralarında geçen bir olaydan sonra ayrı düşüklerine bu sesleri çıkararak bir birlerini aradıklarına dair efsaneler anlatırlar.⁵

Guguk Kuşu'nun kuyruğuna çift sürme zamanı **Al** bir kurdela bağlanmalıdır bu inanca icabet edilmez ise Guguk Kuşu çiftteki **öküzleri** basababilir ve basılan öküzler halsiz olurlar⁶.

Çit-Çut Kuşu : Bu kuş, ilk baharın gelişini müjdeleyen kuşlardan birisi olarak bilinir. Genellikle çift-çubuk zamanı gelir. Her defasında üç defa üst üste öter. Öterken çıkardığı çit-tut sesi, bir uyarı, bir mesaj olarak algılanır. Bu kuşa yenilmemek, bu kuş tarafından basılmamak için ötüşünden önce birşeylerin yenilmiş olması gerektiğine inanılır.⁷

³ Hayrettin Tokdemir, **Artvin Yöresi Folkloru**, Ankara, 1993, s.261

⁴ Şevket Kaan Gündoğdu, "Kuş Yenkmesi (Yenmesi) İnancı", <www.yasarkalafat.info>

⁵ Hayrettin Tokdemir, **Artvin Yöresi Folkloru**, Ankara, 1993, s.261

⁶ Şevket Kaan Gündoğdu, "Kuş Yenkmesi (Yenmesi) İnancı", <www.yasarkalafat.info>

⁷ Hayrettin Tokdemir, **Artvin Yöresi Folkloru**, Ankara, 1993, s.262

Gir-Gurr Kuşu : Bu kuşlar ilkbaharda güllerin açma zamanında gelirler. Öterlerken « gir-gurr » şeklinde sesler çıkarırlar. Dişili erkekli çift gezen kül renkli kuşlardandır. Bu kuşa yenilmemek, basılmamak için sabahları onlardan evvel kalkmış ve gül koklamış olmak gerekir, şeklinde inançlar vardır. Güllerin açma zamanı nebatın kırkının çıkma zamanı olabilir mi, nebatadın da kırkı olabileceğine dair görüşler vardır. Kırklı anne ve babağinin yanına taze meyve götürülmez.⁸

Taraklı Kuş

Akdoğan

Hopop Kuşu : Bu kuşun yaygın ismi **Taraklı Kuş**'tur. Bu kuş **Hüt-hüt Kuşu** olarak da bilinir. Bu kuş öterken « Hopop » şeklinde ses çıkarır. Bu kuş tarafından da basılmamak için sabahları bu kuştan evvel kalkılmalı, el-yüz yıkanmalı durumu uygun olanlarca abdest alınması gerektiğine inanılır⁹.

Mahala Kuşu : Bu kuş daha ziyade yaylalarda ve yaz aylarında görülür. Bu kuş tarafından yenilmemiş, basılmamış olmak için, kuşu havada uçar halde görmeden evvel taze peynir yenilmiş olması gerektiğine inanılır¹⁰.

Bizim Kuş Yenmesi/Basmaşı ile Yusufeli'nden yaptığımız tespitlerde **Gürüt Kuşu, Hophop Kuşu, Kuku Kuşu, Malaka/Akdoğan Kuşu ve Tuttur Kuşu**'nun insanı basabileceği inancının yaygın olduğu görmüştük. Böylece Mahala veya Makala'nın **Akdoğan** olduğu söyleyebiliyoruz. O yörede kuş yenmesi basmasından korunmak için ;

Safa gelindi
Büyük kuş
Karnım doymun
Gönlüm boş,

⁸ Hayrettin Tokdemir, **Artvin Yöresi Folkloru**, Ankara, 1993, s.261

⁹ Hayrettin Tokdemir, **Artvin Yöresi Folkloru**, Ankara, 1993, s.261

¹⁰ Hayrettin Tokdemir, **Artvin Yöresi Folkloru**, Ankara, 1993, s.261

Türünden şeyler söylenilmektedir. Aç olmadığını söyleyen kimse bu açıklaması ile basılmayı önlemiş olmaktadır.¹¹

Ardanuç'ta **Ço-çoo Kuşu** diye bilinen kuşla ilgili inançlarda onun basmasından korunmak için ağız yenilmesinin yanı sıra taze çağala yenilmesi de vardır. Keza bu bölgede Kuku kuşunun basmasından korunmak için bu kuş sabahleğin ötmeden evvel namaz kılınmalı, buğday ekmeği yenilmelidir. Kuşa yenik düşen, kuş tarafından basılan kimse halsizleşir, inancı vardır. Anneler sabahları çocukların yataklarından çıkmaları için « Kalkın ki Ku-ku kuşu sizi yenmesin » derlerler.

Kuş yenmesine uğramış, kuşlar tarafından basılmış kimsenin tedavisinde basılmış kimse terletilir. Şifalı otların buhrında hastanın şifa bulmasına çalışır. Bu tedavide yenilmiş veya basılmış kimsenin cinnet türü rahatsızlıklarda olduğu gibi taşkınlıklarda gösterdiği anlatılır¹².

İshak Kuşu

Tavşancıl

Kuş yenmesi konulu çalışmalardan en geliştirilmiş ve tasniflisi Öksüz ve Demiryürek'in yaptıkları çalışmadır.¹³ Bu çalışmadan **Gürüt Kuşu** olarak bilinen

¹¹ Yaşar Kalafat, "Karşılaştırmalı Yusufeli Türk Halk İnançları", **Geçmişten Geleceğe Yusufeli Sempozyumu Bildirileri**, Editörler M.Demrel, M.Akıllı, Erzurum, 2010, s. 371–381

¹² Ülkü Önal, "Ardanuç-Sagara Köyü Folkloru", **Bizim Ahıska**, 2010, S.17, s. 46–48

¹³ G.Demiryürek-M.Öksüz, "Yusufeli Halk İnanmaları ve Efsaneler", **Geçmişten Geleceğe Yusufeli Sempozyumu Bildirileri**, Editörler M.Demrel, M.Akıllı, Erzurum, 2010, s. 361-371

kuşun **Giriti Kuşu, Cocola** olarak bilinen kuşun **İshak Kuşu, Gukku Kuşu** olarak bilinen kuşun **Guguk Kuşu, Hop-Hop** olarak bilinen kuşun **İbibik Kuşu, Turtur** olarak bilinen kuşun **Turna , Mekela** olarak bilinen kuşun da **Tavşancıl** olduğunu öğreniyoruz. Bu araştırmada kuş yenmesi, bazı kuşların sesinin duyulmasından evvel bazı güzel alışkanlıkların yerine getirilmesine inanılır, şeklinde tanımlanmaktadır. Araştırmada yenme ve yenilme inancı ile ilgili bulguların alanı geliştirilip **Yılana** yenilmemek için **molozon** diye bilinen mantarın yenilmesi, **Gökkuşağına** yenilmemek için dişlere **sedef düğme** sürülmesi, **göye** yenilmemek için **taze pancar** yenilmesi gerektiği inançlarına da yer verilmektedir.

Hava bulutlandıktan sonra göğün gürleyeceğini hissedenler, gök gürlemeden önce yerden bir yeşil ot alarak yerse, göğe yenilmemiş olur. Ayrıca gök gürledikten sonra, kişi sırtını bir kayaya veya duvara yasarsa, o seneyi sağlıklı geçirmiş¹⁴.

Bazı kuşların ongun olabilecekleri Oğuz boylarının kuş ongunlarından bilinmektedir. Bunların arasında Tavşancıl da vardır. İyelerin ak ve kara iyeler olduğu bilinirken her iki tür iye kapsamına giren çeşitli iyelerden sakınmak ve korumalarından yararlanmak üzere onlara çeşitli saçların yapıldıkları da bilinmektedir.¹⁵ Bu noktada Türk mitolojisinin yaşayan halk inançlarında izlerinin aranması adına ongun olan hayvanlarla ilgili inançlarla Kuş yenmesi inancının ilişkilendirilmesi üzerinde durulabilir mi ?

Diğer taraftan kırklı anne ve bebeğini basmaması için buldukları yere yeni kesilmiş hayvanın eti getirilecek olursa bazı tetbirlerin alındığı bilinmektedir. Buradan hareketle hayvanatın insanatı basabildiği söylebileceği gibi, böyle hallerde yani kırklı anne ve bebeğini henüz ölmüş insanın cenezesinden de koruma çareleri aranması gerektiği inancın olduğu da biliyoruz. Özetle insanatın ölmesine rağmen kırkı çıkmamış ise kırklı insanı basabileceği inancı vardır. İnsanat ve hayvanat arasındaki bu basma/yenme inancının nebatat boyutu var mıdır. Mısır ekmeği yerine buğday ekmeğinin yenilmek istenilmesi, taze pancar ve molozon gibi özel mantarlarda hikmetin aranması nebatatın da ağız/bulama da olduğu gibi basma ve basılmada fonksiyonunun olduğunu düşündürmektedir.

Gökkuşağı ve Gök genel tasnifte cemadattan yani cansız bilinenlerden kabul edilir. Biz gök¹⁶ ve gök kuşağı¹⁷ ile ilgili inançları incelemeye çalışmış her ikisinin de birer iye olabilecekleri inacına vurgu yapmıştık. Yeni bulgulardan sonra her ikisinin de yenebileceği, basabileceği bulgusundan sonra cemadat kapsamına giren varlıkların da inanç sistemindeki yerleri daha netneşebilmektedir.

¹⁴ Şevket Kaan Gündoğdu, “Kuş Yenkmesi (Yenmesi) İnancı”, <www.yasarkalafat.info>

¹⁵ Yaşar Kalafat, “Çorum ve Çevresi Merkezli Türk Kültürlü Halklarda Saçı”, **Osmanlı’dan Cumhuriyete Çorum Sempozyumu, 23–25 Kasım 2007**, Çorum 2008, s. 1139–1149

¹⁶ Yaşar Kalafat, “Halk İnançlarımızda Göğe Kaldırma Dini Pratiği, Damadın Göğe Kaldırılması” **3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri**, Ankara 1997 sh. 133–140

¹⁷ Yaşar Kalafat-Nagehan Çetin, “Bodrum ve Çevresi Örnekleri İle Halk İnançlarında Gök Kuşağının Mitolojik Boyutu”, **3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, 30 Ekim-1 Kasım 2013, Bodrum**

Artvin ve çevresinde «**Kurbağa Yenkmesi**» ve «**Kelebek Yenkme**» si inançları da vardır. İlkbaharda kurbağa sesini duyan kişi, ayaktaysa kurbağayı yenmiş, oturuyor ise ona yenilmiş olur. İlkbaharda ilk görülen kelebek eğer **ak** renkli ise, onu gören kişi onu yenmiş olur ve bir yıl boyunca hiçbir hastalığa yakalanmaz. Eğer, ilk görülen kelebek kahverengi, **kara** ise, ona yenilmiş ve bir yılı hastalıkla geçireceğine inanılır.¹⁸

Orta Anadolu ve Tokat çevresindeki halk inançları arasında Kurbağa ile ilgili olanlar da vardır. Kurbağanın çok ötmesi yağışa yorumlanır.

Balkın

Turtur/Üveyik ise, **Strptopelia kuşu** olup onu yenmiş olmak için **taze dut** yenilmiş olmalı.¹⁹ Bu tespitte de nebadattan olan dut, yenilmeğe, basılmaya karşı koruyucu konumdadır. Gukku kuşuna yenilememek için buğday ekmeği yemek şarttır. **Mısır ekmeği** yenilmiş olması basılmaktan kurtulma için yetmemektedir²⁰.

Oğuz Ongun Kuşları Şahin, Kartal, Tavşancıl, Sungur, Çakır ve Uç kuştur.

Kartal

Sıvırcık Kuşu/Sığırcık Kuşu da insanları yenebilir/basabilir. Bu inanç Posof yöresinde de yaşamaktadır. Bu yörede bu kuşa **Şoşiya** da denilir. Korunmak için sabahleyin onun sesini duymadan evvel bir parçacık da olsa eklemek yenilmelidir. Aksi halde bu kuş tarafından yenilen kimsenin hayat boyu rızkının bölüneceğine mutsuz olacağına inanılır.²¹

¹⁸ Şevket Kaan Gündoğdu, “Kuş Yenkmesi (Yenmesi) İnanç”, <www.yasarkalafat.info>

¹⁹ Taner Artvinli, **Yusufeli Külliyyatı**, İstanbul, 2013, C.2, s. 112–119

²⁰ Şevket Kaan Gündoğdu, “Kuş Yenkmesi (Yenmesi) İnanç”, <www.yasarkalafat.info>

²¹ Şevket Kaan Gündoğdu, “Kuş Yenkmesi (Yenmesi) İnanç”, <www.yasarkalafat.info>

Karakuş'a 9 Mart'ta yenilmemek için sabah namazı kılındıktan sonra dışarı çıkılmalıdır. **Karakuşlar** bölgeye geldiği zaman, erken kalkan çocuklara onlar dışarıya çıkmadan evvel azda olsa bir şeyler yedilir. Böylece kuşu yenmiş olurlar. Eğer yemeden çıkarsa, kuşa yenilerek ömrü boyunca şansızlığa uğrayacağına inanılır. Bu inanç Posof yöresinde de yaşamaktadır. Karakuşu Mart ayında görmüş kimseler basılmamak/yenilmemek için "Ben tok sen aç" demesi gerektiğine inanılır²².

Yenme ve yenilme inancı, korunma ve kurtulma boyutları ile ele alırken daha ziyade kuşlardan yola çıkmış olduk. Yenilme/yenme olarak bilinen inanç, daha ziyade Anadolu Türk Kıpçak coğrafyası olarak tanımlanabilecek olan Doğu Karadeniz sahil şeridi ve onun Posof gibi iç kısımlara doğru olan uzantısında görülmektedir.

Halk inançlarından hareketle Anadolu mitolojisini irdelemek ve bulguları genel Türk mitolojisi burada Kuman/Kıpçak ile ilişkilendirebilmek çalışmaları henüz başlangıç dönemindedir. Sürdürülen alan çalışmalarına konu henüz bu boyutu ile yansımamıştır. "Oğuz Ongun Kuşları (Şahin, Kartal, Tavşancıl, Sungur, Çakır ve Uç) Etrafında Oluşmuş Halk İnançları"

²² Şevket Kaan Gündoğdu, "Kuş Yenilmesi (Yenmesi) İnancı",
<www.yasarkalafat.info>

**DEUTSCH ALS FREMDSPRACHE DER PÄDAGOGISCHEN
FAKULTÄT AN DER ANADOLU UNIVERSITÄT***

**ANADOLU ÜNİVERSİTESİ FAKÜLTESİ ALMANCA
ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI ÖĞRENCİLERİNİN
KÜLTÜRLERARASI DUYARLILIKLARI**

**INTERKULTURELLE SENSIBILITÄT
DER STUDIERENDEN AN DER ABTEILUNG**

**МЕЖКУЛЬТУРНАЯ ЧУВСТВИТЕЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОВ
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА (СПЕЦИАЛЬНОСТЬ
ПРЕПОДАВАНИЕ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА) АНАТОЛИЙСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА**

Dr. Fatma Şükran KÜRKÇÜOĞLU
Prof. Dr. Ayhan BAYRAK*****

ÖZ

Bu çalışmada Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Almanca Öğretmenliği'nde öğrenim gören birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinin kültürlerarası duyarlılıklarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda 2018/2019 öğretim yılının bahar döneminde nitel yöntem kullanılarak analizler yapılmıştır. Nitel yöntemde veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Görüşme her sınıftan beş, toplamda yirmi öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma için hazırlanan görüşme soruları Chen ve Starosta'nın kültürlerarası duyarlılık ölçeğine ve bu ölçeğin beş boyutuna dayandırılarak hazırlanmıştır. Nitel araştırma sonucunda öğrencilerin çoğu farklılıklara saygılı, açık ve duyarlı olduklarını, etkileşimden hoşlandıklarını, kültürel farklılıklara özenle yaklaştıklarını farklı kültürden kişilerin bulunduğu ortamlara katılmak istediklerini ama dil düzeylerinin yetersiz kalacağından endişe duyduklarını dile getirmişlerdir.

* Interkulturelle Sensibilität der Studierenden an der Abteilung Deutsch als Fremdsprache der Pädagogischen Fakultät an der Anadolu Universität" başlıklı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

** Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü. Alman Dili ve Eğitimi Bölümü Öğretim Görevlisi. Eskişehir/TÜRKİYE
(fskurku@anadolu.edu.tr)

*** Anadolu Üniversitesi Eğitim fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Alman Dili ve Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi (Danışman) Eskişehir/TÜRKİYE
(abayrak@anadolu@gedu.tr)

Anahtar Kelimeler: Kültürlerarası yeterlilik, kültürlerarası duyarlılık, yabancı dil öğretimi.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the intercultural sensitivity of the first, second, third and fourth grade students studying at Anadolu University Education Faculty of German teaching. In this context, analyzes were made using qualitative methods in the spring of 2018/2019 academic year. In the qualitative method, semi-structured interview questions were used as a data collection tool. The interview was held with five and twenty students from each class. The interview questions prepared for the research were prepared based on Chen and Starosta's intercultural sensitivity scale and five dimensions of this scale. As a result of qualitative research they expressed respect for differences, opening and sensitivness, enjoying interaction, carefully approached cultural differences and they want to participate in environments where people from different cultures are concerned, but they are worried that their language levels will be insufficient.

Key Words: Intercultural competence, intercultural sensitivity, teaching foreign language.

EINLEITUNG

In unserer immer mehr ineinanderfließenden Welt kommen neben Kommunikationsschwierigkeiten binnen der gleichen Sprach- und Kulturgemeinschaft geradewegs die Verständigungsprobleme mit Gemeinschaften aus anderen Nationen und Kulturen. Verständigung basiert nur zu einem Teil auf der Fähigkeit, miteinander sprachlich zu kommunizieren. Für eine erfolgreiche Interaktion ist wichtig, gegenseitiges Wissen, Verständnis und Akzeptanz für die Unterschiedlichkeit der anderen, ihrer Kultur und Lebensweise, aufzubringen. Nur so können Mißverständnisse vermieden, Vorurteile abgebaut und ein friedliches Zusammenleben ermöglicht werden. Und gerade in unserer Zeit, wo ein Zusammentreffen verschiedener Kulturen zur Alltäglichkeit geworden ist, hat der Fremdsprachenunterricht auch die Aufgabe neuen Generationen Kenntnisse über die Sprache hinaus zu vermitteln, sodass sie sprachlich und interkulturell angemessen handeln können. So hat es sich der Deutsch als Fremdsprache-Unterricht zur Aufgabe gemacht, dieses hohe Ziel der erfolgreichen Verständigung über Grenzen hinweg anzustreben (vgl. MEB, 2018). Diesbezüglich trägt der Fremdsprachenunterricht zur interkulturellen Kompetenz und zur Entwicklung der Sensibilität gegenüber

dem „Fremden“ bei und ist ein nicht zu umgehendes Erfordernis an den Fremdsprachenunterricht.

Damit ist es ein wesentliches Ziel des Fremdsprachenunterrichts eine erfolgreiche Verständigung über Grenzen anzustreben. Nach Kaikkonen, bemüht sich der Fremdsprachenunterricht, „den Lernenden über die Grenzen seiner eigenen Kultur und Muttersprache hinauswachsen zu lassen“ (1995, S.161). Somit ist der Fremdsprachenunterricht nicht nur als reiner Sprachunterricht zu verstehen, sondern dient zugleich als ein Mittel um für die andere Kultur zu sensibilisieren und den Lernern neben Informationen, „Fähigkeiten, Strategien und Fertigkeiten“ (ABCD - Thesen 1990, S. 16.), welche für eine zielführende Interaktion bedeutend ist mit auf den Weg zu geben. Auf diese Weise wird dem Lerner ermöglicht Toleranz zu entwickeln. Toleranz ist ein wesentlicher Bestandteil für ein harmonisches Zusammenleben und Mitmenschlichkeit in einer Gesellschaft.

Dies verdeutlicht einmal mehr die innerhalb der Fremdsprachendidaktik zu beobachtende Tendenz als Lehrziel und Lehrprinzip nicht mehr allein die rein sprachliche Kommunikation, sondern auch die interkulturelle Spracherziehung und somit die Aneignung von interkultureller Kompetenz anzustreben. Folglich ist unter diesem Gesichtspunkt das Sprachenlernen nicht nur als eine Aneignung von Ausdrucksformen zu sehen, sondern es sollte auch eine Aneignung von Inhalten mit einbeziehen, die dazu verhelfen, Verständnis, Toleranz und Sensibilität gegenüber Menschen mit unterschiedlichen Kulturen zu entwickeln. Denn das Erlernen einer Fremdsprache ist auch eine Begegnung mit der Fremdkultur.

Das Fremde ist Voraussetzung für die Erkenntnis des Eigenen (Löffler, 1996, S. 33). Aufgrund dessen ist es erfreulich, dass die Begegnung mit einer fremden Kultur in der heutigen Zeit keine Seltenheit mehr ist. Jedoch hat dieser Kontakt auch ihre Kehrseite. Denn durch jede interkulturelle Begegnung kann man auf sich selbst zurückblicken und dann kommt eine Auswahl als eine Stringenz, Akzeptanz oder Ablehnung. In diesem Punkt steht das Fremde im Kontrast zum Eigenen. Hier liegt die Gefahr des Missverständnisses, Vorurteils und der Fremdenfeindlichkeit; besonders, wenn man nicht über eine Sammlung an Kenntnissen und Fähigkeiten in Bezug auf interkulturelle Kompetenz und Sensibilität verfügt.

Ergo hat der Fremdsprachenunterricht die Aufgabe die Lerner nicht nur auf Kommunikationssituationen, sondern sie auch auf interkulturelle Kontakte vorzubereiten. Pauli Kaikkonen erklärt, das nicht ausreichen, die Lerner nur auf Kommunikationssituationen vorzubereiten wie folgt:

„Wir wissen, daß es nicht genug ist, dem Lernenden das System einer fremden Sprache beizubringen. Auch wissen wir, daß es nicht genug ist, daß der Lernende mit Hilfe eines systemorientierten Fremdsprachenunterrichts in gewissen Kommunikationssituationen geschult wird. Aber auch der rein kommunikative Ansatz ist nicht genug, weil er sich allzu sehr auf allgemeine, oft recht künstliche und nüchterne Kommunikationsmodelle und –Situationen einschränkt, die einer persönlichen Kommunikation mit anderen Menschen fremd bleiben und selten einem echten Kommunikationsvorgang entsprechen“ (Kaikkonen, 1995, S. 160).

Das Erlernen einer Fremdsprache besteht nicht nur aus dem Lernen eines Zeichensystems und es ist mehr als das Erlernen von oberflächlichen Sprachfunktionen. Durch die Fremdsprache erlernt man die Kultur und den Geist der jeweiligen Gesellschaft. Der kulturbedingte Fremdsprachenunterricht ist umfassender und übermittelt dem Lernenden umfangreicheres Verstehen. Bodmer beschreibt, dass der Bestimmung des Sprachenlernens nicht nur eine persönliche Angelegenheit zugrunde liegt, sondern die sprachlichen Erkenntnisse auch zum Weltfrieden beitragen (Bodmer, 1997, S.3).

Die Aneignung von interkultureller Sensibilität ist im schulischen Umfeld, und im Fremdsprachenunterricht eine entscheidende Qualifikation für angehende Fremdsprachenlehrer. Zum einen sind die Wahrnehmungen und Empfindlichkeiten der Lehrer gegenüber kulturellen Unterschieden wichtig, um Gerechtigkeit in der Bildung zu gewährleisten, kulturelle Konflikte zu verhindern und die Effizienz der interkulturellen Kompetenz zu steigern. Zum anderen werden die Studierenden als Lehrer sich an den Deutsch-Lehrplan des Bildungsministeriums halten müssen. Im Lehrplan für Deutsch an den Gymnasien in der Türkei wird auf den kulturellen Aspekt und die Zielsetzungen in Bezug auf die Befähigung zur interkulturellen Sensibilisierung und ein Verständnis für den Wert aller Menschen eingegangen. Dies wird wie folgt beschrieben:

Fremdsprachenerwerb macht den Lerner offener und toleranter. Eine fremde Sprache hilft, andere Menschen besser zu verstehen und die Welt mit anderen Augen zu sehen. Alle Menschen werden durch die Kultur, in der sie leben, geprägt und verhalten sich dementsprechend. Der Lerner wird sein Verhalten möglicherweise hinterfragen und mit anderen vergleichen. Zudem kann der Lernende sich besser mit dem, was in anderen Ländern als Richtig und Falsch angesehen wird, auseinandersetzen. Der Lerner kann schnell merken, dass die Denk- und Handlungsweisen, die er/sie kennt, vielleicht nicht immer die besten sind und sich toleranter und offener anderen gegenüber zeigen (MEB, 2018, S. 12).

Ausgehend der oben beschriebenen Tatsachen wird in dieser Arbeit bestrebt auf folgende untersuchungsleitende Frage eine Antwort zu finden.

Verfügen die angehenden DaF-Lehrer über ausreichende interkulturelle Sensibilität, um im Berufsleben interkulturelle Kompetenz in Form von Erziehung zum Frieden, zur Verständigung und Toleranz an ihre Schüler weiter zu vermitteln?

Um eine Antwort auf die untersuchungsleitende Frage zu erhalten wurden in dieser Forschung zwei unterschiedliche Datenerfassungsinstrumente angewandt. Diese bestanden aus einer quantitativen und einer qualitativen Forschungstechnik. Die Wiedergabe beider Forschungstechniken würde den Rahmen der vorliegenden Arbeit überschreiten. Daher wird in dieser Arbeit nur die quantitative Forschung geschildert.

Für die qualitative Untersuchung wurde ein Leitfadeninterview angewendet. Die Fragen des Leitfadeninterviews wurden in Anlehnung an Chen und Starosta's Modell zur Messung der interkulturellen Sensibilität in Bezug auf die 5 Faktoren (Respekt vor kulturellen Unterschieden, Interaktionsfreude, Interaktionsauf-

merksamkeit Interaktionsengagement und Selbstvertrauen) aufgebaut (Chen u. Starosta, 2000, S. 12).

METHODE

Der Forschungsumfang dieser Arbeit beschäftigt sich mit der Frage: Verfügen die angehenden DaF-Lehrer über ausreichende interkulturelle Sensibilität, um im Berufsleben interkulturelle Kompetenz in Form von Erziehung zum Frieden, zur Verständigung und Toleranz an ihre Schüler weiter zu vermitteln? Hierzu wurden die Ansichten von 20 angehenden DaF-Lehrern, welche an der Pädagogischen Fakultät der Anadolu Universität studieren, gesammelt.

Arbeitsmethode und Arbeitsdesign

In dieser Arbeit wurde eine qualitative Forschungsmethode angewandt. Das Interview ist eines der am häufigsten verwendeten Techniken zur Datenerfassung in der qualitativen Forschung (vgl. Tekin u. Tekin, 2006, S. 102). Die als Methode zur Datenerfassung im Rahmen der Forschung gewählte Technik ist das Leitfadenterview.

Begrenztheiten

Diese Arbeit beschränkt sich auf Studierende an der Pädagogischen Fakultät an der Abteilung für Fremdsprachen im Programm "Lehramt Deutsch als Fremdsprache an der Anadolu Universität.

Eine weitere Beschränkung sind die Interviewfragen zur interkulturellen Sensibilität.

ERGEBNISSE

Zum Zweck der vorliegenden Arbeit hat sich das Leitfadenterview als geeignet erwiesen. In einem Leitfadenterview können die Fragen offener verfasst werden als in einem standardisierten Interview und es können Erzählaufforderungen gestellt werden. Sie können bestimmte Problembereiche oder spezifisch einzelne Aspekte eines Problems beleuchten. Wodurch aber keine Antworten erwartet werden, welche einem kategorialen Typ eingeordnet werden und es das Ziel ist, zusammenhängende Darstellungen und Argumentationen der Befragten anzuregen (Weischer, 2007, S. 273).

Um eine lockere und vertraute Atmosphäre zu schaffen, aussagekräftige Antworten zu erhalten und um Sprachschwierigkeiten vorzubeugen erfolgte das Interview auf Türkisch. Die Daten wurden von der Verfasserin ins Deutsche übersetzt. Um keine Rückschlüsse auf die befragten Studierenden zu ermöglichen, erfolgt die Anonymisierung der Namen. Daher wird anstelle der Namen die Bezeichnung S1, S2 usw. gebraucht.

Qualitative Untersuchung

Den Studierenden wurden offene Fragen zu ihrer interkulturellen Sensibilität gestellt. In der Literatur wird der Grad der Sensibilität für interkulturelle Interaktion in fünf Faktoren zusammengefasst (Chen u. Starosota, 2000, S.12). Die Fragen im Interview wurden in Anlehnung an diese fünf Dimensionen erstellt und klassifiziert.

- Welche Meinung haben die Studierenden in Bezug auf Respekt vor kulturellen Unterschieden?

- Haben die Studierenden Freude an interkulturellen Interaktionen?
- Welches Engagement haben die Studierenden in interkulturellen

Interaktionen?

- Wie Aufmerksam sind die Studierenden in interkulturellen Interaktionen?
- Wie Selbstsicher sind die Studierenden in interkulturellen Interaktionen?

In diesem Abschnitt sind die Daten mit Hilfe der Inhaltsanalyse untersucht und folgende Ergebnisse erhalten worden.

Ergebnisse zur Dimension “Respekt vor kulturellen Unterschieden”

Um die Dimension „Respekt in Bezug auf unterschiedliche Kulturen“ zu untersuchen wurden drei Fragen gestellt. Ziel ist es die Einstellungen der Studierenden in Bezug auf Toleranz, Empathiefähigkeit und Respekt vor anderen Kulturen zu erhalten. Die Ergebnisse zu den Ansichten der Studierenden ist im Folgenden dargestellt.

1. Was denken Sie über Personen, die in unserem Land leben und kulturelle Unterschiede haben?

Mit der ersten Frage des Leitfadenterviews wurde beabsichtigt die Haltung der Studierenden gegenüber Menschen aus anderen Kulturen zu ermitteln.

Die Analyse der Antworten der Studierenden in Bezug auf Personen mit fremdkulturellem Hintergrund, die in unserem Land leben, hat ergeben, daß die Studierenden diesbezüglich überwiegend über eine offene und tolerante Haltung verfügen. Sie äußerten, dass jede Kultur zu schätzen ist, daß aus jeder Kultur etwas zu lernen ist und sehen das Zusammenleben mit unterschiedlichen Kulturen als Bereicherung. Auch wurde betont, dass es wichtig ist, den kulturellen Reichtum und die kulturelle Vielfalt zu bewahren. Aber es wurden auch Akzeptanzbedingungen, wie das beachten der gesellschaftlichen Regeln und Normen formuliert. Individuen, welche die Regeln und Normen nicht akzeptieren, werden als nicht willkommen gesehen. Die wichtigsten in diesem Zusammenhang erzielten Ergebnisse sind nachstehend aufgeführt.

Daß das Zusammenleben mit Personen aus unterschiedlichen Kulturen eine Gelegenheit und eine Bereicherung ist, wird von S2 wie folgt zur Sprache gebracht:

S2: „... ich betrachte kulturelle Unterschiede als Bereicherung der Gesellschaft und als eine Gelegenheit voneinander zu lernen.“

Die Studierenden argumentierten auch, daß es in der heutigen globalisierten Welt gar nicht mehr möglich ist, sich anderen Kulturen zu verschließen. Und sehen ein Zusammentreffen der Kulturen als eine Gelegenheit neue Perspektiven und Anschauungen zu gewinnen und Vorurteile abzubauen. Beispiel:

S17: „Mit unterschiedlichen Kulturen zusammen zu leben, ist eine Bereicherung und wir sind zusammen die Farben dieses Landes. Wir müssen zusammenleben können. (...) Es trägt dazu bei gegenseitiges Verständnis zu entwickeln und Vorurteile abzubauen.“

Im Zusammenhang mit gegenseitiger Aufbringung von Einfühlungsvermögen wird auch das akzeptieren von Unterschieden betont. Diesbezüglich ist eine der Aussagen wie folgt:

S19: „Ich bin an der Präsenz von unterschiedlichen Kulturen in unserem Land erfreut. Wir sollten respektvoll miteinander umgehen und uns ineinander hineinversetzen. Was mir auch sehr wichtig erscheint ist die Bereitschaft Unterschiede zu akzeptieren und diese nicht als Bedrohung zu sehen. Dann klappt auch das Zusammenleben.“

Einige der Studierenden äußerten, dass sie keine Abneigung gegenüber Personen aus anderen Kulturen haben aber drückten Akzeptanzbedingungen aus. Beispiel:

S1: „(...) Ich habe nichts gegen Personen, die aus einer anderen Kultur sind. Aber sie müssen sich an die Normen unserer Gesellschaft halten.“

Die Mehrheit der Studierenden verstehen die Vielfalt als Bereicherung. Nehmen Personen mit ihren Gemeinsamkeiten und Differenzen wahr, schätzen diese wert und sind tolerant und respektvoll gegenüber Personen mit unterschiedlichen kulturellen Merkmalen. Einige wenige der Studierenden gaben jedoch an, dass sie erwarten, daß Personen aus einer anderen Kultur, welche im Land leben, mit der Gesellschaft Schritt halten und störende Verhaltensweisen meiden sollten. Bei diesen Studierenden besteht keine Ablehnung gegenüber Personen aus anderen Kulturen aber es wird ein harmonisches Verhalten erwartet. Eine weitere Frage lautete wie folgt:

2. Ist es möglich, dass Menschen mit unterschiedlichen kulturellen Merkmalen in Frieden zusammenleben?

Bei der Frage, ob es Personen mit unterschiedlichen kulturellen Merkmalen möglich ist in Frieden zusammenzuleben, gaben fast alle Befragten an, dass es Menschen mit unterschiedlichen kulturellen Merkmalen möglich ist, in Frieden zusammenzuleben. Betonten auch, daß jede Kultur in ihrem eigenen Kontext bewertet werden sollte, daß gegenseitiger Respekt aufgebracht und keine Ausgrenzungen stattfinden dürfen. Ein Beispiel dazu:

S15: „Nichts ist so natürlich wie das Zusammenleben von Menschen mit unterschiedlichen Kulturen. Die Betrachtungsweise mit veralteten Kriterien, wie Rasse, Hautfarbe und Religion führt zu Konflikten. Die Ausgrenzung von Mitgliedern unterschiedlicher Kulturen kann zu Spannungen führen, deshalb sollte dies unbedingt vermieden werden. Ich denke der Reichtum eines Landes besteht darin, mit Menschen aus unterschiedlichen Kulturen in Frieden zusammenzuleben.“

Nur wenige der Studierenden glauben, dass es schwierig ist mit Menschen aus unterschiedlichen Kulturen, friedlich zusammenzuleben. Betont wird, dass zu große kulturelle Unterschiede, Anschauungen und nicht Schritt halten können mit der Zeit diesbezüglich ein Hindernis darstellt. Demzufolge;

S20: „Ein Zusammenleben ist nicht unmöglich, wenn auch nicht so einfach wie zu erwarten wäre. Das hängt auch damit zusammen wie zivilisiert die Kulturen sind. Es ist nicht einfach, mit Kulturen zusammen zu leben, die sich der Zeit nicht anpassen. Das hat zur Folge das unterschiedliche Anschauungen und Lebensstile oft zu Konflikten führen.“

Aus denn Antworten ist zu entnehmen, dass ein Großteil der Studierenden der Meinung sind, dass auch unter den Bedingungen von Vielfalt in der Gesellschaft

ein friedvolles Leben möglich ist. Sie sehen die Herausforderungen und die Chancen die mit Vielfalt einhergehen und äußern nachhaltige Ansichten in Bezug auf Personen aus anderen Kulturen. Nur eine geringe Anzahl der Studierenden sind der Ansicht, dass zu große kulturelle Unterschiede zu Konflikten in der Gesellschaft führen können. Eine weitere Frage zu der Dimension „Respekt vor kulturellen Unterschieden“ lautete wie folgt:

3. Wie beurteilen Sie den Gedanken, dass jede Kultur wertvoll ist?

Die Mehrzahl der Studierenden war bezüglich dieser Frage der Meinung, dass jede Kultur wertvoll ist, von jeder Kultur etwas zu lernen ist und der Reichtum und die Vielfalt der Kulturen bewahrt werden sollte.

Aus den Aussagen der Studierenden ist zu entnehmen, dass die Mehrheit gegenüber anderen Kulturen eine unvoreingenommene Haltung zeigt und kulturellen Unterschieden und Werten mit Toleranz und Respekt begegnet. Betont wird auch, dass jede Kultur einen einzigartigen Wert hat. Beispiel dazu:

S14: "Jede Kultur ist wertvoll. Weil Kultur besteht aus Werten die sich in der Geschichte der einzelnen Gesellschaften entwickelt hat und bis in die heutige Zeit getragen wurden. Aber natürlich gibt es Kulturen die einander gleichen und solche die wesentlichen Unterschiede aufweisen. Kultur kann eigentlich nicht gut oder schlecht sein. Das ist eine Ansichtssache, weil man bewertet im eigenkulturellen Rahmen. Wichtig ist eine einfühlsame Betrachtung."

S5 betont die Wertschätzung der unterschiedlichen Kulturen und spricht für den Erhalt der kulturellen Vielfalt.

S5: „Ich denke, alle Kulturen sind wertvoll und sollten erhalten bleiben. Wenn nicht, verschwinden die kulturellen Unterschiede und es entsteht eine einzige universelle Kultur. Dies wäre das Ende des kulturellen Reichtums und der Vielfalt. Es ist wichtig jede Kultur zu bewahren und wertzuschätzen."

Auch thematisierten einige der Studierende, daß sie der Meinung sind, Kulturen die sich strikt an Sitten halten und unkonventionelle Praktiken ausüben nicht anzuerkennen und zu respektieren. Es besteht eine Ablehnung gegenüber Kulturellenpraktiken, die nicht mit dem eigenen kulturellen Rahmen vereinbar sind. Beispiel dafür:

S7: „Ich bin mit dieser Ansicht nicht einverstanden. Es ist nicht angebracht, illegitime kulturelle Praktiken damit zu rechtfertigen, dass es sich um Kultur handelt. Ich denke also nicht, dass jeder Aspekt einer Kultur als eine gute oder natürliche Sache angesehen werden darf. Ich denke, dass jede Kultur in der Lage sein sollte, mit der Zeit Schritt zu halten, indem sie ihre Grundzüge bewahrt."

Einer der Studierenden, der an dem Interview teilgenommen hat, bewertete dies aus einer anderen Perspektive und ist der Meinung, daß der Begriff "Kultur" keiner Bewertung unterzogen werden darf und definiert dies wie folgt:

S 8: „Sowie meine Sprache, mein Land und seine historischen Strukturen, meine Flagge usw. für mich wertvoll sind, sind diese auch für Menschen anderer Kulturen wertvoll. Abgesehen davon halte ich es für falsch, das Phänomen Kultur als modern/primitiv oder wertvoll zu bezeichnen. Kultur ist Kultur."

Die Studierenden betonten die Anerkennung unterschiedlicher Kulturen. Sie unterstreichen, dass Respekt und Wertschätzung gegenüber andersartigen Kulturen entgegengebracht werden muss und sind der Meinung kulturelle Vielfalt muss bewahrt werden. Aber auch wurde von einigen Studierenden akzentuiert, dass Kulturen ihre Praktiken der Zeit anpassen sollten und falls dies nicht der Fall ist, sie diese Kultur nicht Wertschätzen. Ein Studierender war der Meinung, dass Kultur keiner Bewertung unterzogen werden darf.

Ergebnisse zur Dimension “Freude an interkultureller Interaktion”

In diesem Abschnitt geht es um die Forschungsfrage der Arbeit “Haben die Studierenden Freude an interkultureller Interaktion?” Das Ziel ist, durch zwei Fragen festzustellen, ob die Studierenden gefallen an einer Interaktion mit Personen aus anderen Kulturen haben und wie wohl sie sich in solch einer Situation fühlen.

1. Möchten Sie Personen aus unterschiedlichen Kulturen kennenlernen und mit ihnen interagieren?

Eine große Anzahl der Studierenden hoben heraus, dass sie gerne Menschen aus unterschiedlichen Kulturen kennenlernen und mit ihnen interagieren würden. Die meisten Studierenden glauben, dass die Begegnung mit unterschiedlichen Kulturen eine breit gefächerte Perspektive und die Möglichkeit gegenseitig voneinander zu lernen bietet. Eine der Ansichten zu dieser Frage lautet wie folgt:

S20: „Wenn ich einen Menschen mit einer anderen Kultur treffe, möchte ich ihn kennenlernen und wenn möglich Freundschaft schließen. Das Gute an dieser Situation ist, verschiedene Kulturen, Bräuche und Traditionen, Sichtweisen kennenzulernen. Das ist ein Plus für mich. Es bereichert mich, trägt mir bei.“

Nur wenige der Studierenden gaben an, dass sie nicht bereit sind, Personen mit unterschiedlichen Kulturen zu treffen und mit ihnen in Interaktion zu treten. Einer betonte, nur dann Kontakt aufzunehmen, wenn diesbezüglich eine Notwendigkeit besteht. Zwei der Studierenden betonten, dass es ihnen diesbezüglich an Mut fehlt und sie befürchten, dass ihre sprachlichen Kenntnisse nicht ausreichend sind. Sie drückten ihre Gedanken wie folgt aus. Beispiel dazu:

S3: „Ich fände es schon sehr interessant mit jemandem aus einer fremden Kultur zu sprechen, Informationen und Ansichten zu teilen, Argumente auszutauschen. Was mich davon abhalten würde, wären meine sprachlichen Kenntnisse, denn ich glaube das dies für eine gelingende Interaktion nicht ausreichen wird.“

Auch äußerten einige der Studierenden, dass sie befürchten, dass kulturelle Unterschiede zu Missverständnissen führen können. Die Studierenden betonen, dass dieser Situation durch gegenseitiges kulturelles Wissen vorzubeugen ist. Beispiel dafür:

S8: (...) „Ich denke, auch wenn es gegenseitig keine Sprachprobleme gibt, besteht die Möglichkeit, dass durch kulturelle Unterschiede Missverständnisse entstehen können. Daher ist es wichtig, dass beide Seiten über kulturelle Eigenschaften informiert sind“. (...)

Im Allgemeinen wurde beobachtet, dass die Studierenden offen für interkulturelle Interaktionen und an interkulturellen Austauschsituationen interessiert sind. Die Neugier sich auszutauschen und neues kulturelles Wissen anzueignen ist ein

wesentlicher Punkt ihrer Motivation. In Begegnungssituationen befürchten jedoch einige der Studierenden, dass ihre Sprachkenntnisse nicht ausreichen und andere wiederum, dass wesentliche kulturspezifische Eigenschaften zu Missverständnissen führen können. Eine weitere Frage war:

2. Wie stehen Sie zur Kommunikation und Freundschaft mit Menschen aus verschiedenen Kulturen in Sozialen Medien?

Aus der Tatsache, dass Soziale Medien praktisch jeden Moment der Jugendlichen prägt und die Möglichkeit bietet mit Menschen einer fernen und anderen Kultur einen Austausch zu pflegen, wurde diese Frage gestellt. Im Allgemeinen wurde festgestellt, dass die Studierenden eine positive Einstellung in Bezug auf Kommunikation und Freundschaft mit Personen aus unterschiedlichen Kulturen in den Sozialen Medien haben. Ein großer Teil der Studierenden nutzen die Sozialen Medien, um ihre Fremdsprachen zu verbessern, mit unterschiedlichen Kulturen in Kontakt zu treten, Kommunikation und Freundschaften aufzubauen und Spaß zu haben. Beispiel dazu:

S3: „In Sozialen Medien habe ich regelmäßig Kontakt zu Personen aus anderen Kulturen. Ich nutze es um meine Fremdsprachenkenntnisse zu verbessern und unterschiedliche Kulturen kennenzulernen. Es ermöglicht mir Bekanntschaften mit Menschen aus der ganzen Welt zu schließen. (...)“

Einige der Studierenden waren der Ansicht, dass die Sozialen Medien keine positive Funktion haben. Diesbezügliche Ansichten der Studierenden waren, dass, sie kein Interesse an sozialen Medien haben, diese nicht zuverlässig sind, die Beziehungen unaufrichtig sind und zu Missverständnissen führen. Beispiel dazu:

S2: „Ich versuche den Sozialen Medien zu folgen und sie zu gebrauchen, aber die Kommunikation von dort aus erscheint mir nicht aufrichtig und zuverlässig. Auch denke ich, dass der Austausch mit Personen aus anderen Kulturen sehr eingeschränkt ist, weil wir keine gemeinsame Vergangenheit haben.“

Die Studierenden sind der Ansicht, dass die Sozialen Medien Gelegenheit bieten unterschiedliche Welten-Kulturen kennenzulernen und die Kommunikation mit Personen aus unterschiedlichen Kulturen als Beitrag zum Sprachlernprozess sehen. Hier ist anzunehmen, dass die Studierenden die Anwendung ihrer Fremdsprache(n) in einer hemmungsfreien Umgebung als Vorteil sehen und das Interesse an der Fremdsprache als nützliches Kommunikationsmittel erkennen. Einige der Studierenden empfinden die Sozialen Medien als unzuverlässig und unaufrichtig und haben dadurch eine ablehnende Haltung in sozialen Netzwerken Kontakt zu Personen aus anderen Kulturen zu pflegen.

Ergebnisse zur Dimension “Aufmerksamkeit in interkulturellen Interaktionen“

In diesem Abschnitt ist es das Ziel die Meinungen der Studierenden in Bezug auf ihre Aufmerksamkeit in der interkulturellen Interaktion einzuholen. Hierbei soll die Tendenz der Studierenden bestimmt werden, ob sie Kommunikationsverhalten zeigen, welche Kompromisse in der interkulturellen Kommunikationssituation bietet. Diesbezüglich wurden den Studierenden zwei Fragen gestellt. Hier wird

nach der Fähigkeit sich in interkulturellen Interaktionen aufmerksam und sensibel zu verhalten geforscht.

1. Was sollte Ihrer Meinung nach getan werden, um Missverständnissen bei der Kommunikation mit Personen mit kulturellen Unterschieden vorzubeugen?

Mit dieser Frage soll die Meinung der Studierenden eingeholt werden, ob sie bei der Interaktion mit Personen mit fremdkulturellem Hintergrund aufmerksam vorgehen, um Missverständnisse vorzubeugen. Die Studierenden betonten grundlegend, daß in dieser Angelegenheit die kulturellen Unterschiede, die Werte und Normen der entgegengesetzten Kultur bekannt sein müssen damit keine Missverständnisse entstehen, wie die folgende Antwort verdeutlicht:

S1: „Ich denke, dass bei einer interkulturellen Kommunikation Probleme dann entstehen, wenn beide Seiten die Grundlagen der jeweiligen Kultur nicht kennen. Um ein Verhalten einzuordnen muss man wissen welcher kultureller Grund dahinter liegt. Nur so können gegenseitige Missverständnisse und der Abbruch der Interaktion vermieden werden. Daher bin ich der Meinung, dass das Sprachenlernen auch das Erlernen der Kultur des Zielsprachenlandes miteinbeziehen sollte.“

Die Studierenden sind sich bewusst, dass Personen mit kulturellen Unterschieden die Welt unterschiedlich wahrnehmen und unterschiedliche Werte haben. Betonen, dass das Verfügen über Informationen der fremden Kultur dazu verhelfen kann Missverständnisse vorzubeugen.

Darüber hinaus sind die Studierenden der Ansicht, daß gute Sprachkenntnisse zur Vermeidung von Missverständnissen einen wichtigen Beitrag leisten. Wie die folgende Äußerung verdeutlicht:

S16: „(...) es wäre hilfreich, die Werte, Normen, Einstellungen und Mentalitäten der anderen Person zu kennen. Aber ein weiterer wichtiger Bestandteil ist die Sprache. Gute Sprachkenntnisse tragen dazu bei, eine adäquate Interaktion zu führen.“

Ein weiteres Thema, dass die Studierenden zu dieser Frage hervorheben ist, dass Einfühlen in Personen mit fremdkulturellem Hintergrund. Sie sind gewillt das Kommunikationsverhalten der anderen Partei zu interpretieren und Sensibilität zu zeigen wie der folgenden Aussage zu entnehmen ist:

S10: „Diesbezüglich denke ich das eine gewisse positive Einstellung gegenüber Fremden bestehen muss. Ansonsten ist man schnell dazu geneigt jedes Verhalten als Angriff oder Beleidigung wahrzunehmen. Die Auseinandersetzung mit der jeweiligen uns fremden Kultur und Einfühlungsvermögen kann dazu beitragen Vorurteile abzubauen. Das ist für ein treffen mit fremden Kulturen ein sehr wichtiger Faktor.“

Aus den Aussagen der Studierenden ist zu entnehmen, dass sie der Ansicht sind, dass Missverständnissen durch die Auseinandersetzung mit der jeweiligen Kultur entgegengetreten werden kann. Auch wurde oft betont, dass Missverständnisse durch gute Fremdsprachenkenntnisse und Einfühlungsvermögen verhindert werden können. Eine weitere Frage lautete wie folgt:

2. Wie würden Sie sich jemandem gegenüber verhalten, der sich anders verhält als Sie es sich in Ihrer Kultur gewohnt sind?

Mit dieser Frage ist es das Ziel die Einstellungen der Studierenden gegenüber kulturell bedingten Verhaltensmustern festzuhalten. Aus den Aussagen der Studierenden hat sich ergeben, dass sie sich bewusst sind, dass es schwierig sein kann, das Verhalten von Menschen aus verschiedenen Kulturen zu verstehen, und drücken aus, dass sie bei der Interpretation dieser Verhaltensweisen nicht zu voreilig handeln. Die Studierenden betonten auch, dass sie ein derartiges Verhalten nicht aburteilen würden, und annehmen, dass solch ein Verhalten durch ein „nicht Wissen“ zustande kommt und Verständnis gezeigt werden muss. Auch nehmen die Studierenden diesbezüglich an, dass die eigenkulturelle Prägung das Verhalten lenkt und Toleranz entgegengebracht werden sollte. Beispiel dazu:

S10: „Ich würde versuchen das Verhalten zu verstehen und keine Vorurteile bilden. Unterschiedliche Kulturen bringen unterschiedliche Verhaltensweisen mit sich. Nichts ist natürlicher als das.“

Auch wurde betont das Gegenüber, wenn Nötig auf dessen Verhalten anzusprechen um die missverständliche Verhaltensweise und die Situation zu klären. Diese Einstellung zeigt, dass die Studierenden gewillt sind eine Lösung für auftretende Probleme zu suchen. Beispiel dazu:

S2: „Das Worte und Handlungen beim Zusammentreffen von Personen mit unterschiedlichen Kulturen auch mal als unangebracht bewertet werden können hängt glaube ich damit zusammen, dass man nicht ausreichend über den kulturellen Rahmen informiert ist. Daher ist es nicht richtig jemanden wegen einem falsch Verhalten zu verurteilen. Besser ist es, wenn man meint, dass das Verhalten der Person nicht angemessen ist, die Situation klärt.“

Wieder andere waren der Meinung, dass sie ein ihrer Kultur unangebrachtes Verhalten nicht tolerieren können und dem zufolge den Kontakt zu dieser Person einschränken oder unterbrechen würden. Beispiel dazu:

S18: „Kommt auf die Situation an. Ist es ein Verhalten das mich oder meine Kultur verletzt würde ich mit Zurückhaltung reagieren. Für mich ist es wichtig, dass allgemeine ethische Normen eingehalten werden. Empfinde ich das Verhalten als Unangenehm so würde ich den Umgang mit dieser Person nicht weiterführen. (...).“

Einige der Studierenden formulierten auch, dass sie zuerst abwägen würden, ob das Verhalten von kulturellen Unterschieden abhängt und falls dies der Fall ist, sie Toleranz und Einfühlung zeigen. Es ist zu entnehmen, dass die Studierenden bereit sind der Situation mit Verständnis entgegenzutreten und in der Beurteilung nicht zu voreilig handeln. Beispiel dazu:

S11: Ich weiß, dass sich Personen so verhalten wie sie es in ihrer eigenen Kultur gelernt haben. Daher würde ich zuerst den Grund für dieses Verhalten hinterfragen. Basiert dieses auf nicht Wissen, oder ist es eine Absicht? Ist es keine Absicht, kann ich dies tolerieren. Auch ich könnte mich in einer Kultur unwissend falsch verhalten. Ich glaube, wenn man guten Willens ist und bereit ist sich in die Person hineinzusetzen sind solche Situationen nicht weiter von Belang.“

Es wurde festgestellt, dass es für manche wichtig ist, dass ethische Normen in Bezug auf ungewöhnliche Verhaltensweisen eingehalten werden. Auch eine negative Haltung der eigenen Kultur gegenüber wurde als unangebracht beschrieben. Beispiel dazu:

S6: "Zuerst würde ich abwägen, ob es den ethischen Regeln entspricht. (...)." Auch ist mir wichtig, dass dieses Verhalten meine Kultur nicht abwärtet. So etwas könnte ich nicht akzeptieren. (...)

Ein Großteil der Studierenden ist in Bezug auf diese Frage der Meinung, dass in solch einer Situation Einfühlungsvermögen, Respekt und Toleranz aufgebracht werden sollte. Sie verdeutlichen, dass sie annehmen würden, dass solch ein Verhalten mit einem unzureichenden Wissen in Verbindung steht. Diese Studierenden zeigen, dass sie dazu geneigt sind, Konflikte zu vermeiden und einen für beide Seiten zufriedenstellenden Umgang mit Personen aus anderen Kulturen anzustreben und drücken ihren Willen zur Fortsetzung der Interaktion aus. Auch ist in den angeführten Interviewauszügen deutlich, dass die Art und Weise eines Verhaltens, an das die Studierenden in ihrer eigenen Kultur nicht gewohnt sind, bestimmt, wie sie sich Angesichts einer solchen Situation verhalten. Aber generell ist zu entnehmen, dass die Studierenden eine positive Haltung aufweisen und dem Verhalten ihres Gegenübers mit Aufmerksamkeit und sensibel entgegenzutreten.

Ergebnisse zur Dimension "Engagement in interkulturellen Interaktionen"

Es wurden zwei Fragen gestellt, um die Ansichten der Studierenden nach ihrem Interaktionsengagement mit Personen aus anderen Kulturen aufzuzeichnen. Menschen, die auf ein Interaktionsengagement achten, neigen dazu, für Menschen mit unterschiedlichen kulturellen Merkmalen sensibel zu sein und das Wesen ihrer kulturellen Unterschiede zu verstehen. Sie sind Aufgeschlossen, nehmen aktiv Teil und haben eine positive Einstellung in Bezug auf interkulturelle Interaktionen.

1. Würden Sie sich mit Personen, die aus einer anderen Kultur sind treffen und mit ihnen in Interaktion treten?

Über die Hälfte der Studierenden, die an dem Interview teilgenommen haben, betonten, dass sie sich bemühen würden sich mit Personen aus unterschiedlichen Kulturen zu treffen und mit ihnen in Interaktion zu treten. Die Studierenden sind der Ansicht, daß sie durch solch einen Kontakt eine neue Perspektive gewinnen können. Gleichzeitig kann gesagt werden, dass die Studierenden die Neugier haben, etwas über andere Kulturen zu lernen. Sie drückten aus, offen für neue Gedanken zu sein, neue Perspektiven zu gewinnen und lernbereit zu sein. Ein Beispiel dazu ist nachstehend aufgeführt:

S4: „Dazu habe ich eine positive Einstellung. Ich möchte gerne Menschen aus einer anderen Kultur kennenlernen und mit ihnen in Kommunikation treten. Ich denke solch ein Zusammentreffen wird mir dazu beitragen meine Perspektive zu erweitern und einen neuen Blickwinkel zu gewinnen. (...)"

Zusätzlich zu den oben genannten Ansichten waren einige Studenten der Überzeugung, dass ein Zusammentreffen mit Personen aus einer fremden Kultur ihrer persönlichen Entwicklung beiträgt. Beispiel dazu:

S18: "... Ich hatte schon oft die Gelegenheit, Menschen aus vielen unterschiedlichen Kulturen kennenzulernen, mich zu unterhalten und neue Dinge zu lernen. Es fällt mir nicht schwer, mit Personen aus einer anderen Kulturen zusammenzukommen und mich ihnen anzuschließen. Dieser soziale Austausch hat dazu beigetragen neue Erkenntnisse neu einzuordnen und somit meinen Horizont zu erweitern und auch meine Persönlichkeit im positiven Sinne verändert."

Auch wurde von den Studierenden betont, dass sie ein persönliches Defizit verspüren, die Sprache nicht ausreichend zu beherrschen. Die Angst nicht über ausreichende Sprachkenntnisse zu verfügen wird als Grund angegeben anderen Kulturen gegenüber schüchtern und zurückhaltend zu sein. Es besteht zwar eine positive Haltung gegenüber anderen Kulturen, aber es fehlt ihnen an Mut in Kommunikation zu treten. Eine der Antworten lautet wie folgt:

S19: „Ich fühle mich in einer Umgebung deren Kultur und Sprache ich nicht einwandfrei beherrsche ziemlich befangen. Es ist die Unsicherheit mich sprachlich nicht anschließen zu können, die mich vor so einer Situation zurückhält. Aber wünschen würde ich es mir schon, denn ich habe großes Interesse daran, andere Kulturen und ihre Art zu Leben kennenzulernen. Ich muss mich diesbezüglich noch Überwinden.“

Einige der Befragten, die es ablehnten betonten persönliche Eigenschaften, welche sie davon abhalten mit Personen aus unterschiedlichen Kulturen in Kontakt zu treten. Beispiel dazu:

S6: „Ich kann mich nicht sehr wohl fühlen, wenn ich Umgebungen betrete, deren Kultur ich nicht kenne. Der Grund dafür ist, dass ich Angst habe mich falsch zu verhalten und nicht zu wissen, wie ich reagieren soll, und dass ich mich dadurch unwohl fühle.“

Die Schüchternheit, sich mit Menschen aus unterschiedlichen Kulturen zu treffen und in Interaktion zu treten, kommt bei einigen Studierenden deutlich zum Ausdruck. Es kann jedoch gesagt werden, dass die Teilnahme am Erasmus-Programmen die Schüchternheit in dieser Hinsicht wirksam bricht. Die beiden Befragten gaben die positiven Aspekte der Erasmus-Programme zu diesem Thema wie folgt an.

S11: „Während ich vor dem Erasmus-Programm mich nicht traute mit Personen aus mir fremden Kulturen zusammenzukommen, ist meine Befangenheit nach dem ich am Erasmus Programm teilgenommen habe verschwunden. Heute kann ich sehr leicht mit Menschen aus unterschiedlichen Kulturen zusammenkommen und unsere Unterschiede können auch Gegenstand von Gesprächen sein. (...)“

S18: „.... Ich bin als Erasmus-Student nach Deutschland gegangen. Im Allgemeinen habe ich gesehen, dass die Deutschen sehr diszipliniert und pünktlich sind. Aber ich hatte auch die Gelegenheit zu sehen, dass die Züge und Büsse Verspätung haben können. Dies hat mir gezeigt, dass einige Dinge nicht nur in unserem Land nicht so laufen wie es sein sollte. Ich hatte die Gelegenheit, viele

Themen zu vergleichen und mit Menschen aus unterschiedlichen Kulturen Freundschaften zu schließen. Daher hat diese Erfahrung sehr dazu beigetragen auf Personen aus anderen Kulturen zuzugehen und Bekanntschaft zu schließen.“

Es wurde festgestellt, dass es unter den Befragten zu diesem Thema unterschiedliche Ansichten gibt. Die Großzahl der Studierenden sind offen, neugierig und haben eine positive Einstellung. Sehen den Kontakt mit anderen Kulturen als eine Gelegenheit neues zu lernen und sich auszutauschen. Im Weiteren kann gesagt werden, dass Themen wie Angst vor unzureichenden Sprachkenntnissen und Schüchternheit ein wichtiges Hindernis für die Studierenden sind mit Personen aus anderen Kulturen in Interaktion zu treten. Eine weitere Frage lautete:

2. Wie würden Sie einen Kommilitonen aus einer anderen Kultur in ihrer Klasse aufnehmen?

Die Studierenden äußerten in der Mehrzahl positive Meinungen gegenüber Kommilitonen mit fremdkulturellen Hintergrund. In diesem Zusammenhang sind Themen wie Ideenaustausch, Kulturaustausch, eine andere Perspektive gewinnen und Horizonterweiterung herausgetreten. Beispiel dazu:

S9: „Ein Kommilitone mit fremdkulturellem Hintergrund hat mich schon immer begeistert. Ich empfinde es als sehr aufregend etwas Neues zu lernen und kennen zu lernen. Es ist eine Gelegenheit sich besser kennen zu lernen und somit unsere Kulturen auszutauschen. Ich möchte hier auch sagen, dass die Türkei an sich auch über eine sehr reiche Kultur verfügt und ich mich auch mit Kommilitonen, welche aus unterschiedlichen Regionen kommen, sehr gerne austausche. Man kann gegenseitig das Blickfeld erweitern, aufeinander zugehen und voneinander lernen.“

Darüber hinaus sind die Studierenden der Ansicht, dass Kommilitonen aus fremden Kulturen respektiert, toleriert und ihnen mit Empathie entgegengetreten werden soll. Zum Beispiel:

S5: „Wäre dies der Fall würde ich diesen nicht ausschließen, sondern im Gegenteil ich würde mich bemühen diesen Kommilitonen in unsere Studentengruppe zu integrieren. Ich denke der Schlüssel zum guten Gelingen der Begegnungen zwischen Personen aus unterschiedlichen Kulturen ist, dass man Respekt und Einfühlungsvermögen aufbringt und versucht diesem Kommilitonen in ihm einer fremden Umgebung behilflich zu sein. Wichtig ist auch, dass man sich freundschaftlich entgegentritt und gegenseitige Toleranz zeigt.“

Die Studierenden betonten auch, dass durch einen Kommilitonen mit fremdkulturellem Hintergrund neue Erfahrungen gesammelt werden können und gegenseitige Vorurteile abgebaut werden können. Zum Beispiel:

S17: „... Indem wir im Klassenzimmer dieselbe Umgebung teilen, können Verallgemeinerungen die unser Denken und Handeln beeinflussen und zu Vorurteilen oder Klischees führen abgebaut werden. Es ist schön, sich auszutauschen, und sich kennenzulernen. Dadurch kann man Ähnlichkeiten und Unterschiede vergleichen. Somit ermöglicht sich das Verstehen und die Wahrnehmung der Kultur der man fremd ist. Ich denke, dadurch entwickelt man einen anderen Blickwinkel.“

Einige wenige der Studierenden äußerten, daß sie keine Ablehnung aber auch kein besonderes Interesse an einem Mitkommilitonen aus einer ihnen fremden Kultur hätten. Auch wurde ausgedrückt, den Kontakt nur unter der Voraussetzung zu suchen, wenn die Person aus einer westlichen Kultur ist. Demzufolge;

S2: „Ehrlich gesagt hängt es davon ab, woher die Person kommt. Ich bin vielleicht ein wenig voreingenommen gegenüber fremden Kulturen, aber ich fühle mich der westlichen Kultur näher. Aus diesem Grund bemühe ich mich nicht, Menschen aus östlichen Ländern zu treffen und mit ihnen in Kommunikation zu treten. Denn ich denke, dass unsere Sicht auf das Leben und die universellen Werte anders ist.“

Die Gedanken der Studierenden ist in Bezug auf die Teilnahme mit Personen aus unterschiedlichen Kulturen in Kontakt zu treten und mit diesen zu interagieren zum großen Teil positiv ausgefallen. Es kann gesagt werden, dass die Studierenden positiv über das Kennenlernen und Interagieren mit Menschen aus unterschiedlichen Kulturen denken, und dies als gegenseitige Gelegenheit bewerten. Wenige der Studierenden betonten diesbezüglich kein besonderes Interesse zu haben oder betonten, dass sie nur an einem Austausch mit Personen aus dem Westen interessiert sind.

Ergebnisse zur Dimension “Selbstvertrauen in interkulturellen Interaktionen”

Zwei Fragen wurden gestellt, um die Selbstsicherheit in der interkulturellen Interaktion, der am Interview teilnehmenden Studierenden zu bestimmen.

1. Glauben Sie, dass Sie erfolgreich mit Menschen mit kulturellen Unterschieden interagieren können?

Fast die Hälfte der Studierenden, die an dem Interview teilgenommen haben, glaubt, dass sie erfolgreich mit Menschen mit kulturellen Unterschieden interagieren können. Ziel war es, Informationen über das Selbstvertrauen der Studierenden in der Kommunikation mit Menschen aus unterschiedlichen Kulturen zu erhalten und Erkenntnisse in diese Richtung zu gewinnen. Beispiel dazu:

S9: „Ich denke, weil ich daran interessiert bin und kulturelle Unterschiede exotisch finde gut und mit Erfolg an einem Gespräch teilnehmen kann. Es ist wichtig für neues offen zu sein und zu lernen, sich auf andere einzulassen. Ich denke dies hilft Dinge aus einer anderen Sicht zu sehen, verschiedene Kulturen kennen- und schätzen zu lernen“

Einige der Studierenden erwähnten auch, daß Austauschprogramme wie „Erasmus“ einen großen Beitrag dazu leisten, andere Kulturen kennenzulernen und dies dazu beiträgt Befangenheit abzubauen. Beispiel dazu:

S11: „Nachdem ich am Studentenaustauschprogramm teilgenommen habe, habe ich jetzt überhaupt keine Hemmungen mich mit Personen aus anderen Kulturen zu unterhalten. Ich bin der Meinung, daß ich in der Interaktion erfolgreich bin.“

Auch Studierende, welche eine gewisse Zeitspanne im Ausland gelebt haben waren der Ansicht, daß sie in der Interaktion mit Personen aus unterschiedlichen

Kulturen erfolgreich sein können und ein Maß an Selbstvertrauen entwickelt haben. Beispiel dazu:

S10: "... Ich habe 17 Jahre lang zwischen zwei verschiedenen Kulturen gelebt und in beiden Kulturen gelernt mich entsprechend zu Verhalten. Ich denke durch diese Erfahrung bin ich offen für kulturelle Unterschiede. Mir fällt es nicht schwer mit Personen einer anderen Kultur in Kontakt zu treten und Bekanntschaften zu schließen."

Einer der Studierenden betonte, dass er es nicht bevorzuge mit Personen aus dem Mittelosten in Kontakt zu treten. In den letzten Jahren stieg die Zahl der Flüchtlinge aus dem Mittelosten in die Türkei. Diese Situation mit Personen aus einer anderen Kultur in Berührung zu kommen schürte Vorurteile aufgrund von Unkenntnis und Ängsten. Der Studierende betont ausdrücklich, dass er bevorzugt, nur mit Personen aus einer westlichen Kultur in Interaktion zu treten. Diese Begründung formuliert er wie folgt:

S13: „Es hängt von der Kultur ab. Ich sehe und empfinde zu Personen aus dem Mittelosten keine Nähe und Gemeinsamkeiten. Ich bin Personen aus der westlichen Kultur aufgeschlossener. Da hätte ich auch keine Probleme, im Austausch zu stehen. Das hat mit meiner Weltanschicht, den Normen und Werten meiner Kultur zu tun. Ich bin der Meinung das dies mich mit der westlichen Kultur verbindet.“

Die Mehrzahl der Studierenden im 1. Studienjahr betonten, dass sie Bedenken hinsichtlich des erfolgreichen Umgangs mit Menschen mit kulturellen Unterschieden haben. Demnach;

S3: „Ich bin zwar kein verschlossener Mensch, aber ich kann nicht sagen, daß ich ohne Bedenken in Kommunikation treten kann und in der Interaktion, dann auch erfolgreich bin. Ich glaube, ich bin etwas zurückhaltend und unsicher (...).“

Bezüglich dieser Frage waren es nur fast die Hälfte der Studierenden, die der Meinung sind, dass sie erfolgreich mit Menschen aus unterschiedlichen Kulturen kommunizieren können. Studierende aus dem ersten Studienjahr betonten öfter Zurückhaltung und Unsicherheit während Studierende aus dem dritten und vierten Studienjahr bezüglich dieser Frage eine selbstsichere Haltung zur Sprache brachten. Eine weitere Frage lautete:

2. Würden Sie nach dem Abschluss Ihres Studiums im Ausland leben, arbeiten oder ihr Studium fortsetzen wollen?

Ziel dieser Frage ist es, daß Selbstbewusstsein der Studierenden in Bezug auf eine ihnen fremde kulturelle Umgebungen einzutreten festzustellen.

Es wurde festgestellt, dass ein Großteil der Studierenden, die an dem Interview teilnahmen, nach dem Abschluss bestrebt sind, im Ausland zu leben, zu arbeiten oder ihr Studium fortzusetzen. Viele der Studierenden sehen den Beitrag eines Auslandsaufenthalts als eine Gelegenheit ihre Fremdsprache zu verbessern. Und einige von ihnen haben das Ziel ein Master Studium anzutreten. Zum Beispiel sind die Meinungen derer, die diesbezüglich keine Bedenken haben und dies als Gelegenheit sehen ihre Fremdsprache aufzubessern wie folgt:

S9: „Wenn so etwas möglich ist, würde ich gerne im Ausland leben. Ich möchte sowohl meine Sprache entwickeln als auch verschiedene Gesellschaften, Kulturen kennenlernen und sehen.“

S11: „Ich war als Erasmus-Student im Ausland. Dies hat sehr zur Verbesserung meiner Deutsch und Englisch Kenntnisse beigetragen. Den Vorteil eines Auslandsaufenthalts sehe ich darin, daß dies es ermöglicht im Land der erlernten Fremdsprache die Sprache im Alltagsleben anzuwenden, was ja hier nicht möglich ist. Ich denke, jeder sollte solch eine Erfahrung im Ausland machen.“

Die Studierenden benennen in ihren Antworten auch das Ziel nach ihrem Studienabschluss ein Masterstudium antreten zu wollen. Beispiel dazu:

S12: „Ja, da habe ich absolut keine Bedenken. Ich habe vor, nach meinem Abschluss in Deutschland weiter zu studieren. Zuerst das Masterstudium und dann eventuell noch meine Promotion zu machen sind meine Ziele für die Zukunft.“

Es wurde beobachtet, dass einige der Studierenden, die an dem Interview teilnahmen, Vorbehalte und verschiedene Bedenken hinsichtlich des Lebens, Arbeitens oder Studierens im Ausland hatten. Zum Beispiel:

S3: „Ich denke definitiv nicht im Ausland zu leben. Weil ich mich der Türkei zugehörig fühle. Ich fühle mich hier wohl. Auch wenn man sich im Ausland anpasst, ist man trotzdem Ausländer. Ehrlich gesagt, das möchte ich mir nicht antun.“

Die Studierenden äußern in ihren Aussagen, dass sie denken sich im Ausland fremd zu fühlen, und formulierten Bedenken bezüglich der Anpassung. Bemerkenswert ist, dass die Mehrheit der Befragten Studierenden welche sich Enthalten im ersten Studienjahr sind. Die Bereitschaft ins Ausland zu gehen ist bei den Studierenden die im 3. und 4. Studienjahr sind, erheblich höher.

Einige der Befragten gaben an, nach dem Abschluss nicht sicher zu sein, ob sie im Ausland leben, arbeiten oder studieren wollen. Zum Beispiel:

S10: „Ich bin unentschlossen. Manchmal denke ich darüber nach. Aber nach dem Abschluss möchte ich meinen Master in der Türkei machen. Ob ich danach den Schritt ins Ausland gehe, daß weiß ich ehrlich gesagt noch nicht. (...)“

Bei der Frage, ob sich die Studierenden nach dem Abschluss vorstellen könnten im Ausland zu leben, arbeiten oder ihr Studium fortzusetzen, wurde festgestellt, dass sie eine positive Einstellung dazu haben und zwar aufgrund von Gründen, wie der Wunsch, das Zielsprachenland und die Kultur kennenzulernen, die Fremdsprache zu verbessern, eine weitere Hochschulausbildung zu absolvieren, eine gewisse Zeit im Ausland leben usw. Auch wurden durch die Aussagen der Studierenden entnommen, dass sie aus folgenden Gründen Schwierigkeiten mit dem Gedanken haben; Konfrontation mit Ausländerfeindlichkeit, Integrationschwierigkeiten, die Angst das gewohnte Lebensumfeld zu verlassen, das Fehlen der Sicherheit in der eigenen Kultur und Gesellschaft, das Aufkommen von Sehnsucht nach der Heimat.: Wenn die Antworten auf die beiden Fragen zu diesem Thema bewertet werden, ist festzustellen, dass das Selbstvertrauen der Studierenden in der interkulturellen Interaktion relativ hoch ist und dieses Selbstvertrauen mit steigendem Studienjahr zunimmt

ZUSAMMENFASSUNG und VORSCHLÄGE

In Hinblick der aktuellen politischen und wirtschaftlichen Veränderungen, ist es Tatsache, dass sich unsere Gesellschaft verändert. Vielfalt ist auch durch die Immensen Migrationsbewegungen aus dem Alltag nicht mehr wegzudenken. Manigfaltige soziale, kulturelle, ökonomische und religiöse Hintergründe wirken aufeinander ein wie nie zuvor. Auch durch die Möglichkeit der Vernetzung kommt man heutzutage mit Personen aus einer anderen Kultur in kommunikative Reichweite. Alles dies bietet neue Kontakte, Erfahrungen und Entfaltungsmöglichkeiten. Doch die Schwierigkeit dieser Tatsachen besteht darin, diese wachsende Vielfalt zukunftsfähig zu gestalten. Aus diesen Überlegungen entstand der Leitgedanke, zu untersuchen, ob angehende Deutschlehrer, welche im Berufsleben für die Umsetzung der interkulturellen Kompetenz zuständig sind, selbst über einen interkulturell Sensiblen Standpunkt verfügen festzuhalten. Denn sie sind es, die den Schülern zwischen ihren eigenen Vorverständnissen und dem für sie als fremd empfundenen als Vermittler hervortreten. „Nur wer selbst gelernt hat Grenzgänger zu sein, kann anderen zum Grenzgängertum, zum Fremdverstehen, verhelfen (Legutke, 2000, S. 40). Daher ist die interkulturelle Sensibilität des Fremdsprachenlehrers eine entscheidende Voraussetzung, um Schülerinnen und Schüler auf eine globalisierte Welt vorzubereiten und ihnen die Fähigkeit sich auf das ihnen Fremde einzulassen, ihren Horizont zu erweitern und das Bestreben ein friedliches Zusammenleben mit auf den Weg zu geben.

Die Zusammenfassung der Ansichten von den Studierenden zu der Dimension “Respekt vor kulturellen Unterschieden” ist wie folgt zusammenzufassen. Es stach heraus, dass die Studierenden überwiegend über eine offene und tolerante Haltung verfügen. Ein Großteil ist der Ansicht, dass jede Kultur geschätzt werden soll und aus jeder Kultur etwas Neues gelernt werden kann. Auch wird das Zusammenleben mit Personen aus einer anderen Kultur als Bereicherung angesehen. Einige der Studierenden äußerten auch, dass sie erwarten, dass diese Personen sich den gesellschaftlichen Regeln und Normen anpassen. Falls dies nicht der Fall ist, diese Personen nicht als willkommen gesehen werden. Die Mehrheit der Studierenden haben akzentuiert, dass sie der Ansicht sind, dass ein friedvolles Zusammenleben von unterschiedlichen Kulturen möglich ist. Auch betonten sie, dass jede Kultur in ihrem eigenen Kontext bewertet werden sollte. Respekt aufgebracht und keine Ausgrenzung stattfinden dürfe. Nur einige der Studierenden betonten, dass sie Bedenken haben, falls zu große kulturelle Unterschiede bestehen. Sie bringen zur Sprache, bei Kulturen, welche “mit der Zeit nicht Schritt halten” und zu unterschiedliche Anschauungen z.B. in Bezug auf Kinder und Frauen haben dies in der Gesellschaft zu Konflikten führen kann. Aus den Aussagen der Studierenden ist auch zu entnehmen, dass die Mehrheit gegenüber anderen Kulturen eine unvoreingenommene Haltung zeigt und kulturellen Unterschieden gegenüber mit Toleranz, Einfühlung und Respekt entgegentritt. Einige betonten, Kulturen, welche nicht zeitgemäße Praktiken ausüben nicht anzuerkennen und zu respektieren. Einer

der Studierenden äußerte, dass eine Kultur keiner Bewertung unterzogen werden dürfe.

Um die Ansichten der Studierenden zur Dimension "Freude an interkulturellen Interaktionen" zu erhalten wurden zwei Fragen gestellt. Es ging in dieser Frage darum, die Bereitschaft der Studierenden mit anderen Kulturen in Kontakt zu treten zu bestimmen. Es stellte sich heraus, dass die Mehrheit der Studierenden offen für interkulturelle Interaktion und an interkulturellen Austauschsituationen interessiert sind. Neues Wissen anzueignen ist ein wesentlicher Punkt ihrer Motivation. Betont wurde hauptsächlich, der Glaube, dass solch eine Begegnung eine breitgefächerte Perspektive und die Möglichkeit voneinander zu lernen bietet. Einige der Studierenden gaben jedoch an, den Kontakt zu Personen aus einer anderen Kultur nur dann aufzunehmen, wenn eine Notwendigkeit diesbezüglich besteht. Als Begründung definierten die Studierenden fehlenden Mut und unzureichende Sprachkenntnisse. Andere wiederum befürchteten, dass kulturelle Unterschiede zu Missverständnissen führen könnten. Sind sich aber auch bewusst, dass diesem durch gegenseitiges Wissen über die entgegengesetzte Kultur vorzubeugen ist.

Im Weiteren wurden Fragen zur Dimension Aufmerksamkeit in interkulturellen Interaktionen gestellt. Personen, die auf interkulturelle Interaktion achten, versuchen, Personen mit unterschiedlichen kulturellen Merkmalen zu verstehen und eine aufmerksame Haltung gegenüber ihrem Verhalten einzunehmen. Sie neigen auch dazu, die notwendige Sensibilität zu zeigen, um Informationen über Personen mit unterschiedlichen kulturellen Merkmalen zu sammeln. Hier betonten die Studierenden, dass in dieser Angelegenheit die kulturellen Unterschiede, die Werte und Normen der entgegengesetzten Kultur bekannt sein müssen, damit keine Missverständnisse entstehen. Auch sind sie sich dessen bewusst, dass Menschen mit kulturellen Unterschieden die Welt unterschiedlich wahrnehmen und, dass diese Personen unterschiedliche Werte haben und sind der Meinung, dass man diese akzeptieren und mit Respekt aufnehmen soll. Weiter hoben die Studierenden hervor, dass gute Sprachkenntnisse zur Vermeidung von Missverständnissen beiträgt, Kenntnisse über die nonverbale Kommunikation nötig ist und das Einfühlen in das andersartige Kommunikationsverhalten wesentlich ist um Missverständnisse vorzubeugen. Auch hat sich aus den Aussagen der Studierenden hat ergeben, dass sie sich bewusst sind, dass es schwierig sein kann, das Verhalten von Personen aus einer anderen Kultur zu verstehen und drückten aus, dass bei der Interpretation dieser Verhaltensweisen nicht zu voreilig zu handeln ist. Auch wurde betont, dass sie ein derartiges Verhalten nicht aburteilen würden, und annehmen, dass solch ein Verhalten durch ein „nicht Wissen“ zustande kommt und Verständnis aufgebracht werden muss. Die Studierenden unterstrichen auch, dass sie annehmen, dass die eigenkulturelle Prägung das Verhalten lenkt und Toleranz entgegengebracht werden sollte. Auch wurde thematisiert, wenn nötig das Gegenüber auf ihr Verhalten anzusprechen und die Situation zu klären. Einige erläuterten ein ihrer Kultur unangemessenes Verhalten nur dann akzeptieren zu können, wenn es den ethischen Normen entspricht, nicht verletzend und geringachtend ist. Diese Einstel-

lungen zeigen, dass die Studierenden gewillt sind eine Lösung für auftretende Probleme zu suchen.

Anschließend wurden Fragen zur Dimension Engagement in interkulturellen Interaktionen gestellt. Personen, die eine hohe interkulturelle Sensibilität haben, sind interessiert mit Personen aus einer anderen Kultur in Interaktion zu treten und versuchen verbal oder nonverbal in Kommunikation zu treten. Auch treffen sie in ihren Bewertungen des Gegenübers keine voreiligen Entscheidungen. Es wurde festgestellt, dass es unter den Studierenden zu diesem Thema unterschiedliche Aussagen gibt. Ein Grossteil der Studierenden ist offen, neugierig und haben eine offene und positive Einstellung. Sehen den Kontakt zu anderen Kulturen als eine Gelegenheit neues zu lernen und somit ihrer persönlichen Entwicklung beizutragen. Aber auch wurde von den Studierenden öfters erwähnt, dass sie Angst haben über nicht ausreichende Sprachkenntnisse zu verfügen. Auch die Schüchternheit kommt zum Ausdruck. Dies zeigt zwar, dass diese Studierenden kein Engagement einbringen, aber die Begründungen basieren nicht auf eine Ablehnung gegenüber ihnen fremden Kulturen, sondern auf Persönlichkeitsmerkmalen. Im Weiteren konnte festgestellt werden, dass Studierende, die am Erasmus-Austauschprogramm teilgenommen haben diesbezüglich keine Bedenken haben und betonen, dass sie durch diese Erfahrung offen sind mit Personen aus anderen Kulturen in Interaktion treten.

Im Weiteren sind Fragen zur Dimension Selbstvertrauen in interkulturellen Interaktionen gestellt worden. Das Selbstvertrauen in interkulturellen Interaktionen beinhaltet eine Einstellung zum Grad des Selbstvertrauens gegenüber unterschiedlichen kulturellen Situationen und Personen. Die Studierenden, die in dieser Hinsicht zuversichtlich sind äußerten häufig, dass sie interessiert an kulturellen Unterschieden sind, diese exotisch finden und es wichtig ist Unterschieden gegenüber offen zu sein. Zum anderen wurde auch betont, dass es in unserem Zeitalter wichtig ist mit anderen Kulturen in Kommunikationsbereitschaft zu stehen. Aus den Aussagen war aber auch hier zu entnehmen, dass eine Abneigung gegenüber Kulturen aus dem Mittelosten besteht. Im Weiteren wurde auch angesprochen, dass eine Gelingende Interaktion von zwischenmenschlichen Eigenschaften abhängt und der Erfolg eines interkulturellen Austausches davon bestimmt wird. Hauptsächlich die Studierenden im ersten Studienjahr zeigen Zurückhaltung. Sie drücken Angst vor Missverständnissen, ungewollten Reaktionen, Zweifel und fehlenden Mut aus. Aus den Aussagen ist zu schließen, dass die Studierenden im ersten Studienjahr Zurückhaltung zeigen. Die Bereitschaft und das Selbstvertrauen der Studierenden im dritten und vierten Studienjahr ist erheblich höher.

Aufgrund der Ergebnisse aus den Analysen der angewandten Datenerhebungsmittel kann die Schlussfolgerung gezogen werden, dass die angehenden DaF-Lehrer sich überwiegend auf das ihnen Fremde einlassen, reflektieren, respektieren und Einfühlungsvermögen zeigen. Studierende die Bedenken zu Sprache brachten, begründeten diese mit unzureichender Sprachkenntnis, Persönlichen Eigenschaften, nicht einhalten von ethischen Normen, keine Zeitgerechten kulturellen Sitten und unterschiedliche Weltanschauungen. Neben den Studierenden, die ihre Bedenken

und Ängste aussprechen ist die Mehrzahl der Studierenden bereit Angehörigen aus anderen Kulturen mit Achtung zu begegnen und das Verhalten anderer Kulturen aus deren Perspektive zu sehen. Auch zeigen sie sich gewillt Konflikte zu bewältigen, Gemeinsamkeiten zu entdecken und Trennendes besser zu verstehen. Schlussfolgernd kann festgehalten werden, dass die Studierenden über eine hohe interkulturelle Sensibilität verfügen. Dies ist aufgrund des Einflusses der Globalisierung, wodurch wiederum die Anzahl der interkulturellen Begegnungssituationen wächst, eine unumgängliche Klafifikation für Fremdsprachenlehrer.

Aus den Ergebnissen dieser Arbeit können folgende Vorschläge abgeleitet werden:

Die Abteilungen für die Ausbildung von Fremdsprachenlehrern sind für die Ausrüstung und Vorbereitung der Studierenden verantwortlich. Das Curriculum für die Ausbildung von Fremdsprachenlehrern sollte gezielte Lehrveranstaltungen zur Förderung von interkultureller Kompetenz bzw. Sensibilisierung anbieten. Dabei sollten neben theoretischen Fächern auch Praxisbezogene Lehrveranstaltungen angeboten werden, in denen die Studierenden befähigt werden ihr Wissen und ihre Haltung im Berufsleben umzusetzen, damit sie ihre Schüler für kulturelle Unterschiede sensibilisieren können.

Im Lehrplan des Türkischen Bildungsministeriums für Deutsch als Fremdsprache werden Aspekte und Zielsetzungen in Bezug auf die Befähigung zur interkulturellen Sensibilisierung und ein Verständnis für den Wert aller Menschen eingegangen. Aber im Lehrplan fehlen konkrete Vorschläge und Anweisungen wie dieses Ziel durch die Lehrer in der Praxis umzusetzen ist. Die Umsetzung hängt gegenwärtig überwiegend von der Einsatzfreude und dem Interesse einzelner Lehrer ab. Daher ist es empfehlenswert den Lehrern diesbezüglich Fortbildungsseminare und ein Handbuch mit didaktischen Vorschlägen zur Verfügung zu stellen.

Auch wäre es zu empfehlen, dass das Türkische Ministerium für Bildung mit den Fremdsprachenlehrausbildenden Universitäten in Zukunft enger zusammenarbeitet um die Möglichkeiten zu diskutieren in welcher Form die im Lehrplan Deutsch als Fremdsprache beschriebenen Ziele und Empfehlungen in Bezug auf die interkulturelle Sensibilisierung effektiv in der Lehrerausbildung realisiert werden können.

LITERATURVERZEICHNIS

ABCD-Thesen zur Rolle der Landeskunde im Deutschunterricht. In: ÖDaF-Mitteilungen,

2/1990, 26-29.

Bodmer, F. (1997). *Die Sprachen der Welt*. Köln: Parkland.

Chen, G. M., & Starosta, W. J. (2000). The Development and Validation of the Intercultural Sensitivity Scale. *Human Communication*, vol. (3), 1-22, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED447525.pdf> (Zuletzt abgerufen am 20. 03. 2021).

Kaikkonen, P. (1995). Entwicklung des Kulturbildes der Fremdsprachenlernenden. In: Bredella, L. (Hrsg.) *Verstehen und Verständigung durch Sprachenlernen?* (S. 159-167) Bochum: Brockmeyer.

Legutke, M.K. (2000). Lehrer als Lerner. Fremdverstehen durch entdeckende und erlebte Landeskunde“ in der Lehrerfortbildung. In: Bredella L., Meißner, F.J., Nünning, A., Rösler, D. (Hrsg.) *Wie ist Fremdverstehen lehr- und lernbar?* (S. 18-42) Tübingen: Gunter Narr Verlag.

MEB. (2018). Ortaöğretim Almanca dersi (hazırlık, 9. 10.11. ve 12. sınıflar) öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=333> (Zuletzt abgerufen am 20.12.2020)

Tekin, H. H., und Tekin, H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (13), 101-116.

Weischer, C. (2007). *Sozialforschung*. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft

1840’LI YILLARDA TEMETTUAT DEFTERLERİNE GÖRE GEREDE’NİN MAHALLELERİ VE MUHTARLARI

THE NEIGHBORHOODS AND MUHTARS OF GEREDE ACCORDING TO THE TEMETTUAT BOOKS IN THE 1840S

ДОМКОМЫ И РАЙОНЫ ГЕРЕДЕ В ДИВИДЕНДНЫХ КНИГАХ 1840-Х ГОДОВ

Ramazan KAŞMER*

ÖZ

Mahalle; bir yer adı olarak bir kasaba veya kentin en küçük fizikî parçasıdır. Mahalleli ise sosyal olarak bir yerde oturan ve aralarında örgütsel ilişkiler bulunan topluluktur. İnsana ve hayata mekân olduğu için vazgeçilmez bir konuma sahip olan mahallelerin; yönetime dâhil bir kurum olmasıyla mahalle yöneticiliği kavramı da ortaya çıkmıştır. Mahalle yönetimi denilince de akla öncelikle “muhtar” gelmektedir. Onların görevlerine benzer görevleri ise geçmişte reis, şeyh, iğdiş ve imamlar yerine getirmiştir. Yapılan bu çalışmanın amacı 1844 yılı Gerede’inde muhtarların sosyal ve iktisadî durumlarını göz önüne sermektir. Böylelikle muhtarların; mahalle ve köylerde nasıl söz sahibi oldukları gerçeği ortaya çıkarılmakta, onların etki alanları ve sorumlulukları gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bolu Gerede İlçesi, 1844 yılı, mahalle, muhtar.

ABSTRACT

Neighborhood is the smallest physical unit of a town or a city. Residents of a neighborhood, on the other hand, are communities that live in one place socially and have organizational relations among them. Neighborhoods have a vital position as they are areas for people and life, and when they become institutions getting involved in administration, the concept of neighborhood management has emerged. When it comes to neighborhood management, the first thing that comes to mind is the headman. In the past, chiefs, sheikhs, iğdiş and imams fulfilled duties similar to theirs. The aim of this study is to discuss the social and economic situation of the headmen in Gerede in 1844. Thus, the fact that headmen have a say in neighborhoods and

* Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Em. Öğretmeni. Kadıköy-İstanbul/TÜRKİYE
(rkasmer@yahoo.com)

villages is revealed, and their spheres of influence and responsibilities have been demonstrated.

Key Words: Bolu Gerede province, year 1844, neighborhood, headman.

GİRİŞ

1. Mahalle Kavramı

Mahalle kavramı; ortaya çıkışından itibaren günümüze kadar farklı evreler geçirmiş ve farklı anlamlar kazanmıştır. Bu anlamlardan bazıları şu şekilde sıralayabiliriz. Mahalle belli bir mekânda iskân eden, birbirini tanıyıp birbirlerinin davranışlarından sorumlu ve ayrıca sosyal dayanışma içinde olan kişilerin oluşturduğu topluluğun yaşam alanıdır. Mahalleler idarî açıdan da en alt birimdir. Sosyal yerleşmenin olduğu, gelişmiş bütün toplumların çekirdeğini meydana getiren şehir; siyasi, ekonomik, kültürel ve dini açıdan en yoğun faaliyetlerin meydana geldiği merkezdir (Ergenç, 1976: 1266). Ayrıca mahalle belirli bir kültür, inanç, değer, gelenek ve ritüel çerçevesinde örülen gerçek bir yaşam alanıdır. Öyle ki mahalle, her türlü insanı ve hayatı barındırır. Mahallede bireylerin sorumluluk bilincine ve sosyal dayanışmaya büyük önem verilmektedir.

Mahallenin temelini mekân ve insan oluşturur. Mahallenin en önemli mekânı ise mescittir. Mescitler, mahallelerde hayatın şekillendiği en önemli unsurlardandır. Mescit, sadece dinî görevlerin yerine getirildiği bir yer olmayıp ayrıca toplumsal, kültürel, politik, entelektüel, hukuki bir merkez olarak da değerlendirilmiştir. Mescit dışında diğer önemli mekânlar kahvehane ve çeşmedir. Ancak bilinmelidir ki mahalleye belli bir biçim ve ruh veren ev ve evler arasındaki ilişkilerdir.

Osman Nuri Ergin, “Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı” adlı eserinde mahalleyi, “ferdiyetten cemiyete geçişin ilk ve asıl basamağı” olarak tanımladığı gibi, Osmanlı yönetiminde de kamusal, kentsel, yargısal yapıların ilk basamağında da mahalleyi işaret etmektedir.

Celâl Esad Arseven, Sanat Ansiklopedisi’ne koyduğu kısa “Mahalle” maddesinde: “Şehir ve kasabaların müteaddit parçalara ayrılmış olan kısımlarından her biri ki birçok evler, binalar, sokaklar ve bahçelerden ibarettir. Eski zamanlarda İstanbul mahallelerinden her birinde birer mahalle camisi, çarşısı ve hamam bulunurdu. Bu mahalleler imam ve muhtarlar tarafından idare olunurdu. Mahallelerin birkaçını ihtiva eden kısımlara semt denir” ifadeleri yer alır. (Sakaoğlu, 2011: 12)

Özellikle Türk romanında, 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, mahalle gündelik yaşantısı çok güzel anlatılmıştır. Bu romanlarda; komşuluk ilişkileri, gelenek ve görenekler, dayanışmalar, sevinçler ve hüznler gibi yaşamın tüm çizgilerini bulmak mümkündür. 1960’lı ve 1970’li yıllarda beyaz perde; 1980’li ve 1990’lı yıllarda ise televizyonlarda özellikle İstanbul mahallelerinin

hareketliliği, mahalle halkının kaynaşması ve dayanışması en güzel şekilde işlenmiştir.

2. Osmanlı'da Mahalle

Osmanlı dönemi şehirlerinin fizikî yapılarını belirleyecek en önemli etkenlerden biri, eski bir Türk geleneği olarak yeni mahallelerin oluşturulmasıdır. Bunun sonucunda da yeni mahallelerde, yeni konut alanlarının geliştirilmesi ve yeni bir şehir niteliği kazandırılması ön plana çıkmıştır.

Osmanlı'da mahalle, aynı cami veya mescitte ibadetlerini yapan kimselerin aileleri ile birlikte yaşadıkları mekândır. Bu açıdan bakıldığında “Osmanlı Mahallesi” için komşuluk ve sorumluluk kavramlarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Mahallelerin cami veya mescit merkezli kurulması da bu mekânların mahalle için önemini göstermektedir. Bu durum mahallelerin isimlerine de yansımıştır. Nitekim Osmanlı döneminde İstanbul'da ve Anadolu'da mahallelerin isimlerine bakıldığında büyük çoğunluğunun merkezinde yer alan cami veya mescidin ismini aldığı görülmektedir (Eyice, 1965: 200). Mahalle camisi sadece ibadet edilen bir yer olmakla kalmamış aynı zamanda toplumsal, entelektüel, hukuki ve siyasi bir merkez olarak değerlendirilmiştir.

Osmanlı kentlerinin temel fiziki bileşenleri cami, çarşı ve mahallelerdi. Osmanlı kent peyzajının odak noktasını “Ulu Cami” teşkil ederdi. Fethedilen ya da yeni kurulan kentlerde, vakıflar veya kentin ileri gelenleri tarafından ihtiyaç oranında cami ve mescitler yaptırılırdı. Bu anlamda cami, sadece ibadetin yerine getirildiği bir mekân değil, aynı zamanda Müslüman toplumun buluşma noktasıydı. Mahalleler, genellikle dini bir yapı etrafında yerleşerek oluşturulduğu gibi aynı zamanda meslekleri bir olan kimselerin ve aynı din, mezhep ve ırktan kişilerin bir arada yaşama isteklerinden ortaya çıkmıştır (Özdemir, 1998: 75). Osmanlı kentlerinin mahallelerinde sadece Müslüman nüfus yer almaz. Gayrimüslim olan Yahudi, Ermeni, Rum vb. unsurlar da aynı kentin bir parçası olarak yaşantısını yüzlerce yıl sürdürmüştür.

Mahalle birçok benzerlik, yakınlık, komşuluk ve cemaat gibi kavramları çağrıştırmaktadır. Ancak mahalle, homojenleşmiş bir örnek hayatı var edecek yapıda değildir. Osmanlı mahallesinde “homojenliğin ipuçlarını aramak boşunadır. Çünkü mahallede keskin bir zengin-fakir ayrımı olmamıştır” (Behar, 1998: 89).

Osmanlı'da mahalle bir yönetsel ve fiziksel birim olduğu kadar (Alada 2008: 68), her şeyden önce, sosyal ve kültürel yönleri olan, içerisinde insani değerleri ve çeşitli sosyal ilişkileri barındıran bir alandır. Osmanlı'da mahalle içe açık diğer taraftan dışa kapalı yerleşim alanıdır. Osmanlı'da mahalle ve köyün en mühim benzerliği cemaat tipi kapalı bir topluluk oluşturmalarıdır. Mahallelerin fiziksel yapılanması düzensiz ve karmaşık gibi görünse de aslında kendi içinde tutarlı ve toplumun gereksinimlerine uyan bir biçimleniş vardı (Üstündağ, 2005: 158).

Mahalle bilincine sahip olma anlayışında olan mahalleli, kendi mahallesinin çeşitli sorunlarına duyarlıdır. Kişinin sosyalleşmesi, mahalle ile gerçekleşir. Mahalle, bize dayanışma ve aidiyet gibi kavramları da hatırlatmaktadır. Mahalleyi diri tutan ve onu bir hayat sahnesine çeviren insandır. Eğer insan mahalleden elini çekerse mahallenin kısa bir zaman içinde çözüldüğü görülür. Mahalle, tek tipliliğe ve

standart bir profilin oluşmasına izin vermez. Aksine, bütün bir insan çeşitliliğini sergiler.

Osmanlı Mahalleleri Atlas'ında "Mahallenin Toplumsal Kültürümüzdeki Yeri" başlıklı yazısında Bedri Mermutlu:

"Geleneksel şehir hayatıyla modern kent hayatını birbirinden ayıran en önemli öğenin şüphesiz mahalle olduğu söylenebilir... Şehirde cemaat hayatını taşıyan ve yaşatan en önemli mekânsal ve toplumsal unsur mahalle olurken bireylerin mekânı olan kentte mahallesiz bir hayat yaşanır. Medine'de oluşan şehrin ardından Müslüman fetihlerin alanına giren eski şehirlerden devralınan miras ve yeni baştan şehirler inşa etmek Müslümanlara hatırı sayılır bir şehircilik tecrübesi kazandırmıştı. Bu tecrübeler sonunda prototip bir İslâm şehrinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu protitip şehir; merkezde yer alan büyük cami, bunun çevresindeki çarşı ve ticari birimler ile birbirinden ayrı mahallelerden oluşan yerleşim alanlarıyla işlevsel olarak üçlü bir mekânsal ve kurumsal yapı arz eder" (2011: 14) der.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat öncesinde yönetim; eyaletlerde beylerbeyleri, sancaklarda sancakbeyleri, kazalarda kadılar, subaşılıklarda subaşılar, nahiyelerde naibler ve mahallelerde imamlar tarafından üstlenilmiştir. Osmanlı kentlerinde yargılama, idare, beledi hizmet yetkileri kadılara verilmiştir (Ergin, 1936: 77). Kadılar Osmanlı kentinin temel unsurlarını oluşturan vakıfları, loncaları ve mahalleleri çeşitli devlet görevlileri aracılığıyla denetlemişlerdir. Miri subaşı, kentlerde kadının maliye ve güvenlik konularındaki yardımcısıydı. Şehir kethüdası ve mahalle kethüdarları kent ve mahalle hizmetlerinden sorumlu idiler. Kadılar vakıflar üzerindeki kontrolünü, vakıf sorumluları üzerinden sağlardı.

Sultan II. Mahmut, 1834 yılında şehir ve kasabaların mahallelerinde seçimle örgütlenme yapılanmasını istemiştir. 1839 yılında çıkartılan Tanzimat Fermanı'yla kentin ve dolayısıyla geleneksel mahallenin birçok yapısı değişime uğramıştır. "Söz konusu değişimin sonucunda kenti ve mahalle yapısını değiştirecek iki önemli gelişme kendisini göstermiştir. Bunlardan birisi Batılı tacirlerin Osmanlı pazarını kullanmaya başlaması ile liman kentlerinin öneminin artması, ikincisi ise ilk durumla alakalı olarak bu gelişen liman kentlerine işsiz kesimin yoğun bir şekilde göç etmesidir." (Aydoğdu-Tuncer, 2018: 87-112)

İstanbul ve birçok Osmanlı şehrinde Müslüman ahalile Müslüman olmayan ahalinin beraber yaşadığı pek çok mahalle vardır. Osmanlı mahallelerinin yüzde 90'ı, hane sayısı 10 ila 50 arasında değişen mahallelerdir. Şayet hane sayısı belli bir miktarın üstünde olduğunda mahallenin bölünmesi söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte tahrir kayıtları mahalle biriminin belirli bir nüfus ölçüsü içerisine konabilecek derece kategorileştirmeye müsait olmadığını gösterir. XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu şekilde devam ettiği halde 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi'nde en az 50 hane bir mahalle olarak kabul edilmek suretiyle mahalle büyüklüğünün alt sınırı çizilmiştir.

Yer değiştirme olayı prensipte serbest olmakla birlikte genelde mahalle sakinleri arasında yer değiştirmenin pek görülmediği söylenebilir. Ancak hane reisinin başka bir bölge ya da şehre göreve atanması, bir yangın ve yeniden inşa gibi

sebeplerle mahalle değişimi olurdu. Mahalleye yerleşmek isteyen bir kişinin mahalle sakinlerinden birinin ve imamın kefaletini alması şarttı. Bu kefalet sistemi mahallede herkesin birbirini tanımasını ve asayişini tesis ediyordu (Vural, 2004: 185). Herhangi bir olayda komşuların ve mahalle imamının tanıklığı büyük önem kazanırdı. Bu nedenle çoğu kez, mahkemede kanıtlar ve görgü tanıklarının görüşleri değerlendirilirken sanığın mahallede nasıl tanındığı da araştırılırdı (Lowry, 1984: 74). Mahalle halkı birbirlerinin haklarına saygı gösterebilmekteydi. Suçluların bulunup cezalandırılması, alınacak vergilerin tespiti, bu alanda görev yapacak kişilerin kontrolleri, görevden alınmaları ve gereksinimi duyulan hizmetlerin yerine getirilmesinde büyük rolleri bulunmaktaydı. Osmanlı şehirlerindeki mahallelerde statü ve sınıf farkına rastlanmazdı. Osmanlı mahallesinde otokontrol sistemi ile mahalle halkı kendi kaderini tayin edebilmekteydi. Gerektiğinde de olayların seyri- ne müdahale refleksine sahipti. Osmanlı mahallelerinde gayri ahlaki yaklaşımlar adeta imkânsız hale getirilmişti. Mahallelerde bekâr nüfusun bulundurulmasına karşı çıkmış, iş bölgelerine çalışmaya gelen bekârlar için bekâr hanları oluşturulmuştu.

3. Osmanlı'da Muhtarlar

Kuruluşundan itibaren bir hayli zaman geçmiş olmasına rağmen gerçekte hiç değişmemiş olan muhtarlık teşkilâtı hakkında ne yazık ki fazla bilgiye sahip değiliz. Muhtarlık teşkilâtının kurulmasından önce köy ve mahallelerde halk ile hükümet ilişkilerinde aracılık yapan kimselerin bulunduğu, bunların “kethüda”, “ihtiyâr” gibi adlarla anıldıkları bilinmektedir (Çadircı 1993: 4). Ancak günümüzdeki nitelik ve anlamıyla kurumun “idari bir birim” olarak ortaya çıkması, II. Mahmut'tan önce İstanbul'da, sonra taşrada teşkilâtın oluşturulmasıyla mümkün olmuştur (Çadircı 1970: 409–420).

Osmanlı'da muhtarlık teşkilâtının kurulmasının en önemli sebeplerinden biri olarak göç olgusu gösterilmektedir. Köylerde yaşamanın zorlaşması sebebiyle çiftçilikle uğraşan bu kesimin şehirlere göç etmeye başlaması sonucunda şehirlerin nüfusu artarken kırsal nüfus ise azalmaya başlamıştır. Şehre yapılan göçler sonucunda güvenlik sorunu baş göstermiştir. İşte bu güvenlik sorunun halli için yeni bir kamu görevlisine ihtiyaç duyulmuştur. Ekonomik ve idari olarak Osmanlı Devleti böyle bir durum ile karşı karşıya kalmıştır. Bu gibi sebeplerle muhtarlık teşkilâtının kurulması düşünülmüştür (Şahin-Asarkaya, 2019: 26).

Osmanlı şehirlerinde temel yönetim yapı ve bağlantısını sağlayan mahalle görevlilerinin başında mahalle imamı gelmektedir. Ancak 1829 yılına gelindiğinde imamlar bu görev için yeterli görülmemiş ve mahalle yöneticiliği için yeni bir kurum oluşturulmuştur (Şahin-Asarkaya, 2019: 26). Sultan II. Mahmut döneminden itibaren resmî işler, imamlardan yavaş yavaş muhtarlık kurumuna geçmiştir. İmamların görevleri muhtarlara devredilmiş olsa dahi kefil sistemiyle onların mahalle içinde itibarları korunmaya çalışılmıştır (Alada, 2012b: 3).

Ali Akyıldız, muhtarlık teşkilâtı kurulurken, seçimden çok atanmanın geçerli olduğunu “muhtarların halkın seçimiyle iş başına getirildiği iddiası, muhtemelen ilgili metinlerde geçen ‘bi’l-intihâb’ ibaresinin yanlış yorumlanmasından kaynak-

lanmaktadır” sözleriyle ifade etmekte (2006: 16), ancak muhtarların tayininde veya görevden alınmalarında mahalle veya köy halkının tercih ve yönelimlerinin de göz önünde bulundurulduğunu belirtmektedir (2006: 17).

Tanzimat’tan öncesi muhtarlar için şu bilgilere yer verilmiştir: “Muhtarlık kurumunun faaliyete geçmesinden Tanzimat’ın ilânına kadar geçen süre, sistemin yerleşmesi evresi niteliğini taşımakla birlikte daha çok yörenin ileri gelen ailelerinden kimselerin bu görevi fahri olarak üstlendikleri anlaşılmaktadır.” (Ercoşkun, 2012: 149).

1840-1842 yıllarında tüm devlet memurlarına maaş bağlanmış, muhtarlara da maaş verilmek istense de bu gerçekleştirilememiştir. Bunun sebebi, çok sayıda muhtara maaş ödenmesinin hazine için yük olarak görülmesidir. 27 Eylül 1841 tarihli bir belgede “Tanzimat’ın ilanından hemen sonrasına kadar muhtar ve koca-başlıların vergiden muaf tutulduğu anlaşılmaktadır.” denilmiştir (Akyıldız, 2006: 51). Muhtar ve kâhyalar yaptıkları işin karşılığı bazı vergilerden muaf tutulmuşlardır. Ancak Tanzimat’tan sonra vergi muafiyetinin kaldırılması üzerine muhtarlara maaş bağlanmıştır.

“Tanzimata doğru imamların... istişare ile iş gördürmek için yanlarına birer ikişer muhtar verildi ve muhtarlar da yalnız bırakılmadı, biraz sonra bunların yanına üç, beş kişilik ihtiyar heyetleri katıldı. Muhtar ve ihtiyar heyetlerini ahali seçerdi.” (Ergin, 1936: 121).

Anadolu’da muhtarlık teşkilatı 1833 yılları itibarıyla ihdas edilmeye başlanmıştır (Çadırcı, 1970: 412). İstanbul’dan sonra Kastamonu’da her mahallede halkın takdirini kazanmış, sevilen sayılan, iş beceren ve söz söyleyen kimselerden seçim yoluyla iki muhtar seçtirilmiştir. (Çadırcı, 1970: 410) Gerede’de ilk muhtarlık seçimlerinin Haziran 1834’te yapıldığı bilinmektedir (Süme, 2015: 15).

Mahallenin kayıt işlerini yürüten muhtar, sahip olduğu yetki ve mühürle mahalle işlerinden sorumludur. O, mahallenin bilgisine vakıftır. Her işe koşar ve herkesle ilgilenir (Alver, 2010:125).

Yeni kurulan muhtarlıkların görevleri ise şunlardır:

- İlmühaber belgesi vermek,
- Mahalleye yerleşenlerin kimliklerini saptamak ve kefil olan mahalleli ile beraber deftere kaydetmek,
- Vergilerin toplanmasında aktif olarak görev almak,
- Evlenme ve askerlik işlerini halletmek,
- Doğan, ölen, kaybolan ve göçenlerin kayıtlarını tutmak,
- Mahalleli ile merkezi hükümet arasındaki ilişkileri sağlamak,
- Mahalleye sakinçali kimselerin yerleşmelerini önlemek (Ortaylı, 2011: s. 109).

Muhtarlar mahallenin gelir ve giderlerini gösteren hesap defterini tutmakla da görevlendirilmişlerdir. Zamanla muhtarlık ülkenin her tarafına yayılmıştır. Mehmet Güneş’in bulduğu belgelere göre ahalinin katılımıyla muhtar seçimlerinin yapıldığı ilk yer de Bolu olmuştur (Atam, 2013: 4).

Tanzimat’ın ilanı ile birlikte muhtarlık teşkilatının yaygınlaştığı görülmüştür. İlk kurulduğu yıllarda muhtarların görev süresi hakkında bir açıklık getirilme-

miştir. Eğer haklarında bir şikâyet olmazsa muhtarlar görevlerinde kalmışlardır. Sonraları 1864 Vilayet Nizamnamesi ile muhtarların görev süresi bir yıl olarak takdir edilmiştir.

Muhtar ve ihtiyar heyeti olabilmek için; Osmanlı uyruğunda olmak, en az 30 yaşında olmak ve devlete doğrudan doğruya yılda en az 100 kuruş vergi vermek şarttı. Seçmen olabilmek için ise, Osmanlı uyruğunda olmak, mahalle ile ilgisi bulunmak, 18 yaşını bitirmiş olmak ve devlete doğrudan doğruya yılda en az 50 kuruş vergi vermek şarttı (Güneş, 2009:118).

Her mahalleden güvenilir bir ya da iki kişi oy birliğiyle seçilerek birine “muhtar-ı evvel” diğerine de “muhtar-ı sâni” denmiştir. Muhtar seçilenlere imam-lar, mahalle halkına da muhtarlar kefil olmaktadır. Ayrıca yerleşim biriminin ileri gelenleri de birbirlerine kefil edilerek mahkeme defterlerine kaydedilmekteydi. Kefil gösterme sistemi ile amaçlanan; mahallede güvenliğin sağlanması ve kamu hizmetlerinin yerine getirilmesiydi. Mahalle halkının karşılıklı kefil olmalarında diğer bir amaç, işlenmiş suçların failleri bulunamadığında o zaman tüm mahalle halkının cezalandırılması söz konusu olmaktadır. Kefil bulamayan kişi istediği yerde kalamazdı. Aynı yöntem dışarıdan bölgeye gelen işçi, yolcu ve öğrencileri de kapsamaktaydı.

Muhtar, mahalleden ya da köyden bir başka köye veya şehre gitmek isteyenlere “mühürlü pusula” verir, mürur tezkeresi alması için “defter nazırı”na gönderirdi. Mürur tezkeresi, bir memleketten başka bir memlekete seyahat ederken, sınırlardan serbestçe geçmek üzere hükümetten alınan geçiş belgesidir. (Tuğlacı, 1983: 2060) Ayrıca muhtar, mahalle veya köye gelen yabancıların mürur tezkeresi olup olmadığını inceler, nereden, niçin ve kaç gün için geldiğini sorarak uygun gördüğü takdirde burada kalması için defter nazırından izin isterdi ve gelen kişiye de kefil olurdu. Uygun görmezse geri gönderilmesi için defter nazırı, mütesellim ve kadiya haber verirdi. 1831 yılında eyalet ve sancak merkezlerinde nüfus ve istatistik işle-rine bakmak için defter nazırlığı oluşturulmuştu. Defter nazırlığında bu iş için asıl sorumlu olarak defter nazırı ve bölgenin büyüklüğüne göre mukayyid (kayıt memuru) ve kâtipler görevlendirildiler.

Defter nazırlarının başlıca görevleri; şehirlerinde ve bağlı kasaba ve köylerde doğanları, başka yerden gelip yerleşenleri günü gününe nüfus defterine kaydetmek, ölen ve göç edenleri silmekti (Yüksel, 2011.)

Tanzimat ile beraber muhtarın görevleri devam etmiş, hatta köylünün öde-mekle yükümlü olduğu vergilerin toplanması ve ilgililere teslim edilmesi işi de muhtarlara devredilmiştir.

4. 1840 Yılında Gerede Muhtarları

1840 yılında Gerede’de 5 mahallede 6 ve köylerde 25 mahalle muhtarı kaydedilmiştir. (Süme, 2015: 16-18) Orta Mahalle’de ikinci muhtar da kaydedilmiş ve böylece o mahallede iki muhtar yer almıştır. Nüfus defterinde 5 mahallede 6 muhtarın yaş ortalaması 55.6, köylerde 25 muhtarın yaş ortalaması da 54.4 olmuştur. Tüm Gerede’de 45 yaş altı sadece 3 muhtar yer almıştır.

1840 yılında Gerede’de görev yapan muhtarların görev yerleri (mahalle-köy), fizikî özellikleri, hangi hanede ikamet ettiği ve kaç yaşında olduğu Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: 1840 Gerede Nüfus Defteri’nde Yer Alan Mahalle, Divan ve Köy Muhtarları (Gerede Nüfus Defteri, 2015)

Mahalle/Divan/Köy	Muhtar	Hane No	Yaş
Kabiller Mahallesi	Orta boylu aksakallı Mehmed Ağa bin Hüseyin	2	67
Demirciler Mahallesi	Orta boylu kır sakallı Salih Ağa bin Halil	3	57
Orta Mahalle	Orta boylu kır sakallı Abdurrahman bin el-Hâcc Ali	2	55
Orta Mahalle	Orta boylu kumral sakallı İsmail bin Mustafa (İkinci Muhtar)	3	35
Seviller Mahallesi	Uzun boylu aksakallı İbrahim Ağa bin Ebûbekir	3	60
Kitirler Mahallesi	Orta boylu kırca sakallı Ekmekçi Osman bin Abdullah	2	60
Şehr-i Viran	Kurduoğlu uzun boylu kır sakallı Mustafa bin Hüseyin	2	75
Yelkenler	Anaçoğlu orta boylu kır sakallı Süleyman bin Mehmed	2	60
Çağış Divanı	Orta boylu köse sakallı Ali	1	50
Örencik Divanı	Orta boylu kumral sakallı Hasan Efendi bin Mustafa	2	45
Afşar Tarakçı Divanı	Orta boylu kara sakallı Tarakçı Ali(İkinci Muhtar)	2	45
Ulaşlar	Uzun boylu kumral sakallı Veli oğlu Mehmed bin Ahmed	2	46
Gökçeler Divanı	Orta boylu kır sakallı Hasan bin Ali	1	52
Çayviran Divanı	Orta boylu kır sakallı Halil bin Mehmed	2	70
Demirciler	Orta boylu kara sakallı Molla Ahmed bin Mustafa(İkinci Muhtar)	1	30
Kürkçüler	Seferoğlu orta boylu kır sakallı Salih bin Hüseyin	1	70
Yazı	Deli Velioğlu orta boylu aksakallı (İkinci Muhtar)	2	70
Çoğullu	Orta boylu kara sakallı Mehmed bin Ali	4	30
Çoğullu	Orta boylu kısa sakallı Ahmed bin Esad (ikinci Muhtar)	5	48
Geçüdlü	Çorakoğlu uzun boylu kumral sakallı Hacı Hasan bin Mahmud	2	50

	(ikinci Muhtar)		
Dağkara	Uzun boylu aksakallı Hacı Halil Efendi bin Ali	2	70
Bütünş	Topal İmamoğlu orta boylu kara sakallı Mustafa bin Ali (ikinci Muhtar)	1	50
Murad Fakihler	Uzun boylu aksakallı Mehmed bin Salih	2	61
Ovacık Divanı	Uzun boylu aksakallı Mehmed Memiş bin Ali	1	80
Çepni Divanı	Orta boylu kır sakallı Ağzı kara oğlu Mehmed bin Süleyman	18	55
Afşar-ı Şerif Divanı	Orta boylu kır sakallı Mehmed bin İbrahim	2	49
Mürdekler	Uzun boylu kır sakallı Hacı Osman bin Ali	1	55
Kalaç	Orta boylu kumral sakallı Ahmed	1	50
Haşat Divanı	Sarioğlu Orta boylu kır sakallı İbrahim bin Hasan	37	40
Viranbaşı Divanı	Uzunca boylu kır sakallı Murad bin Kadri	1	60
Demirciler	Orta boylu kır sakallı Ali bin Ali	1	50

Tablo 1'deki verilere göre yaş ortalaması 54,7 ve standart sapma değeri 12,4 civarındadır.

5. 1844 Yılında Gerede Muhtarları

1844'de temettuat kayıtlarında 2 mahalle muhtarı kaydedilmiştir. Aşağıda yer alan tabloda temettuat defterine göre bölgedeki muhtarların isimleri, hane numaraları, vergileri ve gelirleri gösterilmiştir.

Tablo 2. 1844 Yılında Gerede Kaza ve Köylerinde Görevli Muhtarların Tablosu

Yerleşim adı	İdari birim	Hane no	Muhtarın adı	Vergisi (Kuruş)	Yıllık gelir (Kuruş)
Demirciler	Mahalle	3	İhtiyaroğlu el-Hac Ahmed bin Hüseyin	60	250
Kabiller	Mahalle	2	Hasan Ağa bin Osman	100	319
Kabaklar	Divan	1	Hacı Maksudoğlu Mustafa bin Ali	130 Öşrü 73 Âdet-i ağnam11	930

Ortaca sani	Köy	2	Akkadioğlu Durmuş bin Osman	80 Öşrü 27	353
Ulaşlar	Köy	2	Ercivanoğlu Hüseyin bin Abdullah	200 Öşrü 87 Adet-i ağnam 10	1320
Çukurca	Divan	1	Köse Ket-hüdaoğlu Mustafa bin Mehmed	62 Aşarı: 26	394
Nuhviran	Köy	Orta Mahalle'de Hane 116'da	Tiryakioğlu Mehmed bin Mehmed	135 Aşarı 35	525
Havullu	Divan	3	Bekçioğlu Mehmed bin Hüseyin	139	652
Çalışlar	Köy	2	Halil Beşeoğlu İbrahim bin Ahmed	Vergisi 230 Öşrü 31	604
Çoğullu	Divan	8	Molla Osmanoğlu Abdurrahman	Vergisi 370 Öşrü <u>188.5</u> 558.5	3105
Mankallar	Divan	1	Hacı Maksudoğlu Osman	Vergisi 100 Öşrü 176	2030
Kürekçiler	Divan	Orta Mahalle'de hane 110'da	Hatiboğlu Receb	135	445
Cebni	Divan	9	Hazinedaroğlu Hüseyin bin Mehmed	Vergisi 53 Öşrü 32	418
Afşar-ı Şerif	Divan	2	Mirahürzade Ahmed Ağa ibn Ahmed	Vergisi 275 Öşrü 98 Adet-i ağnam 23	1478
Ovacık	Divan	1	Bıyıklıoğlu Mehmed bin Mehmed	Vergisi 125 Öşrü 11 Âdet-i ağnam rüsumu 7.5	410

Gerede kazasında kazanın bütününi yöneten kaza müdüründen başka kasabanın idaresini üstlenen muhtarlar vardır. Kazada sadece Demirciler ve Kabiller mahallelerinin muhtarları kayıtlıdır. Fakat Seviller, Orta ve Kitirler Mahallesi'nin

muhtarları kayıtlarda yoktur. Ancak Seviller ve Orta Mahalle temettuat defterlerinin sonunda muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sâninin mühürleri görülmektedir. Yukarıdaki tabloda verildiği gibi Kürekçiler ve Nuhviran karyelerinin muhtarları kazanın Orta Mahallesi'nde ikamet etmektedir. İmamlar muhtarlara yardımcı bir statüdedir. Yine anlaşılmaktadır ki mahalle ve köylerden 50 hane civarında veya üstünde olanların büyük bir kısmında iki tane muhtar (muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sâni) bulunmaktadır. Ne var ki bazı defter sonlarındaki mühürlerde “muhtar” ve “imam” kelimeleri geçiyorsa da kimin muhtar olduğu belirtilmemiştir. (Kaşmer, 2015: 29)

Yerleşim kayıtlarında adı belirtilen muhtarlara bakıldığında, muhtar olmada en azından yıllık gelir ve vergi oranı şartına uyulduğu, bölge kayıtlarıyla doğrulanmaktadır. Gerede merkez ve köylerinde görev yapan muhtarlardan hiçbiri devletten muhtarlık maaşı almamaktadır. Bu kişilerin çoğunlukla ikinci bir meslekleri vardır ve bu meslekler onların asıl geçim kaynağını teşkil etmektedir (Kaşmer, 2015: 29).

Gerede Nüfus Defterlerinde her divan ve köyün muhtarına yer verilmemiştir. Bunun sebepleri Gerede Nüfus Defteri'de şöyle açıklanmıştır: “Birincisi, bazı divan ve köylerin muhtarları yazılmamış olabilir. İkincisi ise bazı köylerin nüfusunun az olmasıdır. Kuvvetle muhtemel bu köylerin idari işleri bağlı buldukları divan muhtarlığınca yürütülüyordu.” (Süme, 2015: 17). Gerede Temettuat Defterlerinde birçok köyün muhtarı yazılmamıştır. Gerede Temettuat Defterlerinde köylerdeki muhtar sayısı 13 olarak görülmektedir. Bunun sebebi muhtarların, en az 3 en çok 7 köyün birleştirilmesi ile oluşan divanlarda görev yapmış olmalarıdır. Nüfusu kalabalık köylerde genellikle muhtar bulunmaktadır. Meselâ, 85 hanelik Çoğullu köyünde muhtar, hatip ve imam olmak üzere 3 kişi görev yapmaktadır (Kaşmer, 2015: 29). İmamlar ya 1. ya da 2. hane olarak yazılmış oysa muhtarlar için bu özen gösterilmemiştir.

Demirciler Mahallesi ile ilgili temettuat defterinin son tahrir ifadeleri şöyledir:

Mahalle-i mezbûrda mukim âhâlînin emlâk ve arâzileri ve temettu'âtı ketm ve ihfâdan âri gadr ve berî olarak ber-vech-i hakkâniyettahrîr ve terkîm

Himâyeden olunduğunu mübeyyin işbu mahalle şerh ve temhîr olundu.

Bende

Tosunoğlu Salih İhtiyâr

Parmak İzi

Bende

İmâm, Der-Mahalle-i Demirciler

(Mühür)

Bende

Muhtâr-ı Sâni-Mahalle-i Demirciler

(Mühür)

Bu bilgilere dayanarak Demirciler Mahallesi'nde bir muhtar ve bir imam mührü ile bende yazısı altında Tosunoğlu Salih İhtiyâr ifadesi ve parmak izi bulunduğu söylenebilir.

6. Temettuat Defterlerinde Gerede Muhtarlarının Mal Varlıkları

6.1. Demirciler Mahallesi

17 dönüm tarlası olan muhtarın hem 1260'da hem de 1261 yılında tarlası işlenmemiştir. Sağman kara sığırından 30 kuruş geliri vardır. Bir düvesi bir de dişi buzağı vardır. Kirada olan dükkânından 120 kuruş elde etmektedir.

6.2. Kabiller Mahallesi

Belgede "mahalle-i mezbur muhtârı olup bilâ- san'at olduğu" bilgisiyle bir sanatının olmadığına vurgu yapılmaktadır. Muhtarın 15 dönüm tarlasının ziraatı 1260'da gerçekleşmiş ve 259 kuruş hasılat elde edilmiştir. Ayrıca Çağa kazasının İbricak Divanı Göçekler köyünde 30 dönüm tarlasını Yakakaya ahalisinden Araboğlu Mustafa işlemiştir. İneğinden 60kuruş geliri vardır. Diğer hayvanları şu şekildedir: Düğe buzağı, erkek buzağı, erkek camus malağı, sağılmayan inek ve beygir.

6.3. Kabaklar Muhtarı

Toplam tarlası 30 dönüm, 1260 'da 15 dönüm tarla işlenmiştir. Hasılatı 656 kuruştur. Hayvan geliri 830, zuhuratı 100 kuruştur.

6.4. Ortaca Sani Muhtarı

Toplam tarlası 12 dönüm, 1260'ta geliri 243 kuruştur. Ayrıca hayvandan geliri 60 kuruş, zuhuratı 50 kuruş toplam geliri 353 kuruştur.

6.5. Ulaşlar Muhtarı

Mezru ve gayri mezru tarlası 25 dönüm olup 1260'da 10 dönüm işlenmiş buradan 784 kuruş gelir elde etmiştir. Köyde oldukça fazla hayvan beslemektedir. 3 ineği (geliri 90 kuruş), 2 düğe buzağı, 2 camus öküzü, 3 sağılan koyun (geliri 15 kuruş), 7 sağılan keçi (35 kuruş), sağılmayan keçi 5 (gelir 15 kuruş), erkek kuzu 2, oğlak 8, merkep 1, beygir 1, kısrak 1(gelir 100 kuruş), erkek tay 1'dir. Böylece hayvanlarından 255 kuruş, zuhuratından 281 kuruş toplamda da 1320 kuruş elde etmiştir.

6.6. Çukurca Muhtarı

Toplam tarlası 15 dönüm olup 5 dönümü 1844 yılında işlenmiştir. Bu dönem 234 kuruş hasılatı bulunmaktadır. Hayvan geliri 60 kuruş, zuhuratı 100 kuruş, toplam gelir 394 kuruştur.

6.7. Nuhviran Muhtarı

Orta Mahalle 116 hanesinde ikamet eden muhtarın toplam 60 dönüm tarlası vardır. 1260'da 20 dönüm tarlasının ziraatini yapmış ve 315 kuruş gelir yazılmıştır. 2 sağılan mandasından 80 kuruş, ineğinden 30 kuruş elde etmiştir. Ayrıca 2 erkek malağı bulunmaktadır.

6.8. Havullu Muhtarı

Muhtarın 36 dönüm tarlası olup 351 kuruş hasılat elde etmiştir. 3 ineği (geliri 90 kuruş), 3 erkek buzağı, 1 düğe buzağı, 6 sağman keçi (geliri 30 kuruş), gayri sağman keçi 4 (gelir 12 kuruş), oğlak 5, beygir 1, 5 kıt'a âsiyab (harap), 2 dönüm çayır 40 kuruş olmak üzere hayvanlarından 132 kuruş gelirdir. Zuhuratı da 130 kuruştur.

6.9. Çalışlar Muhtarı

Çalışlar divanı muhtarı hane 2’de ikamet etmektedir.1 ineği (geliri 30 kuruş), 1 erkek buzağı,1 düğe buzağı, düğe malak, 10 sağman keçi (geliri 30 kuruş), gayrı sağman keçi 7 (gelir 15 kuruş), 2 camus öküzü, 1 merkep olmak üzere hayvanatından 75 kuruş geliri vardır. Zuhuratu 250 kuruştur.

6.10. Çoğullu Muhtarı

Çoğullu muhtarı 75 dönüm tarlaya sahiptir. 1260 yılında ziraatinden geliri 1224 kuruştur. Kendisine hizmet eden ve numara 3’de mukim Gulâm zenci Mehmed’in mesleğinin “erbab-ı zırâ’at”ten olduğu belirtilmiştir. Hayvan sayısı; 2 sağman camus, 3 düğe malak, 1 erkek malak, 2 adet arı kovanı, 3 sağman karasığır, 2 düğe buzağı, 2 erkek buzağı, 2 camus öküzü, 2 karasığır öküzü, 15 koyun, 3 sağılmayan koyun, 50 sağılan keçi, 13 sağılmayan keçi, 20 dişi oğlak, 22 erkek oğlak. Muhtemelen kuzu sayısının yazılması unutulmuştur. Hayvanlarından geliri 391 kuruş, 4 dönüm çayır geliri 40 kuruş, zuhuratu 700 kuruştur. Muhtarın kardeşi Ali duhancı esnafından olup 750 kuruş duhancılıktan temettüsü vardır. Bir kıt’adükkanı vardır. Toplam gelir 3105 kuruştur. Muhtar Gerede’de en fazla vergi ve aşar vermekte olup aynı zamanda en fazla gelire sahip konumdadır.

6.11. Mankallar Muhtarı

Gerede muhtarları içinde en fazla gelirden 2030 kuruşla ikinci sıradadır. 35 dönüm tarlası 1260 yılında işlenmiş ve buradan 820 kuruş gelir kaydedilmiştir. Diğer 45 dönüm tarlası da 1261’de işlenecektir. Hayvan varlığı ve gelirleri şu şekilde sayılabilir: 3 sağman camus (120 kuruş),3 düğe, 1 erkek malak, 5 buzağı,2 camus öküzü, 3 sağman karasığır (30 kuruş), 4 karasığır öküzü, 20 sağman ağnam, 20 sağman keçi, 20 gayrı sağman keçi, 10 dişi kuzu, 20 dişi oğlak, 25 erkek oğlak, 1 bargir. 1 dönüm çayır ve 1 kıt’a kahve dükkânının yarım hissesinden senelik kira geliri de 60 kuruştur. Ayrıca 2 kıt’a kirada dükkânından geliri 120 kuruştur. Zuhuratu 600 kuruştur.

6.11. Kürekçiler Muhtarı

Muhtar Hatiboğlu Receb Kürekçiler divanı muhtarı olmakla beraber Orta Mahalle hane 110’da ikamet etmektedir. Toplam 15 dönüm tarlasından 7 dönümü 1260’da işlenmiş ve 270 kuruş gelir elde etmiştir. Ayrıca Urgancılar köyünde 20 dönüm tarlasını Dörtdivan ahalisinden Abdullah oğlu Halil kullanmaktadır. 1 sağman karasığır, 2 erkek buzağı,2 karasığır öküzü, 1 bargiri yazılmıştır. 1 kıt’a dükkânından rub’ hissesi (4/1 hisse) senelik kira 15 kuruş gelire sahiptir. 1 kıt’a asiyabın rub’ hissesi (4/1) senelik kira geliri 60 kuruştur.

6.12. Cebni Muhtarı

Toplam 30 dönüm tarlasından 10 dönümünün 1260’ta ziraatinden elde edilen senelik gelir 288 kuruştur. 100 kuruş zuhurat geliri olan muhtar ayrıca 1 sağman karasığır, 1 erkek buzağı, 1 düğe buzağı, 2 karasığır öküzü ve 1 beygire sahiptir.

6.13. Afşar-ı Şerif Muhtarı

Köyde 2. hanede kaydolunan muhtar toplam 70 dönüm tarlasının 35 dönümünün ziraatini 1260 yılında yapmış ve 882 kuruş hasılat kaydedilmiştir. Mal varlığı şu şekildedir: 1 baş sağman camûs (geliri 40 kuruş), 1 baş erkek malak, 3 baş sağman karasığır (geliri 90 kuruş), 2 baş erkek buzağı, 2 baş düğe buzağı, 4 baş

camûs öküzü, 2 baş karasığır öküzü, 1 baş esb, 5 sağman ganem ((geliri 15 kuruş), 18 sağman keçi ((geliri 90 kuruş) gayrı sağman keçi (geliri 33 kuruş), 4 erkek kuzu, 7 dişi ve 9 erkek oğlak, 1 kıt'a âsiyâb ((geliri 90 kuruş) 2 dönüm çayır ((geliri 50 kuruş). 150 kuruş zuhuratı olup toplam temettü 1478 kuruştur.

6.14. Ovacık Muhtarı

Tarlası 11 dönüm olup 4 dönümü 1260 yılında kullanılmış ve 91 kuruş hasılat elde edilmiştir. Hayvanlarından geliri 82 kuruştur. 1 kıt'a âsiyab 4/1 hissedenden kira geliri 50 kuruş, ayrıca 1 dönüm çayır bulunmaktadır. 177 kuruş zuhuratı, toplam geliri ise 410 kuruştur. Görüldüğü gibi tüm muhtarların hem tarımla hem de hayvancılıkla uğraşır gelir elde etmesi söz konusudur.

SONUÇ

Mahalle muhtarlıkları 1829 yılında kurulmuş olsalar da onlar ile benzer sorumluluklara sahip yöneticiler mahallelerin kuruluşlarından itibaren var olmuşlardır. Görev ve sorumlulukları zamanın şartlarına göre değişiklik gösterse bile Türk-İslam geleneğinde her dönemde bir mahalle yöneticisine rastlanmıştır. 1829 yılından itibaren ise mahalle yöneticileri “*muhtar*” ismiyle anılmıştır. Muhtarlık teşkilatının kurulmasındaki asıl amaç asayişin sağlamaktır. Günümüzde muhtarlar; muhtarlık teşkilatının üzerinden 188 yıl geçmiş olmasına rağmen görev ve yetkileri bakımından hiçbir değişim olmadan görevlerine devam edebilmektedir.

Mahalle muhtarlıklarının kuruldukları günden bugüne yaşadıkları pek çok değişim vardır. Öncelikle o yıllarda düalist bir yapıda kurulmuş olan muhtarlıklarda muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani olmak üzere iki muhtar görev yapmıştır. Ancak sonraları sayıları bire düşürülmüştür. 1864 yılında kurulan, günümüzde de varlığını sürdüren ihtiyar heyetleri de muhtarlara katkıda bulunup mahallelerine hizmet vermeye devam etmektedir.

1840'lı yıllarda tarım ve hayvancılıkla hayatlarını idame ettiren Gerede'deki muhtarlar hem vergi hem de gelirleri itibariyle düşük sayılacak bir seviyededir. Yine o yıllarda Gerede'deki muhtarlar devletten maaş almamıştır.

Geleneksel mahalleler üzerine yapılmış çalışmalara bakıldığında komşuluk ilişkileri öne çıkmaktadır. Oysa günümüzde katılım boyutu ve örgütlenme biçimleri büyük önem arz etmektedir. Meselâ şimdilerde sanatsal, tarihsel ve kültürel özelliğe sahip bazı mahallelerde fiziksel dokunun korunması için katılıma dayalı bir restorasyon programının uygulanması çalışmalarını görebilmekteyiz. Bunun için mahalle gönüllüleri, esnaf örgütlenmesi, sosyal sorumluluk projeleri, eğitim programları, halk toplantıları ve farklı etkinliklerle başarılı çalışmaların yürütüldüğüne şahit olmaktadır.

Geçmişin mahalle yapısı belki de hiçbir zaman aynıyla geleceğin şehrinde görülemeyecektir. Lâkin her zaman şehirler mahallelerle var olacak, şehrin etki ve katkısı mahalle ile ölçülecektir.

KAYNAKLAR

- Akyıldız, A (2006). “*Türkiye’de Muhtarlık Teşkilâtının Kuruluşu ve Gelişimine Genel Bir Bakış*”. Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi 14: 16-17.
- Akyıldız, A (2006). “**Muhtar**”, TDV. İslâm Ansiklopedisi, C.31, s.51
- Alada, A. B. (2008). *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, İstanbul: Sümer Kitabevi.
- Alada, A. (2012b). *Kentsel Yönetime Katılımda Mahalle*, DOSYA-08: Yerel Yönetimlere Katılım, 64, 66-70.
- Alver, K. (2010). *Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği*, İdeal-kent, Sayı.2, Aralık, s.125
- Atam, Ş, (2013). *Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Teşkilâtının Kurulması Niğde Merkez Sancağı ve Bor Kazası Örneği*, zeitsehriftfürdieWelt der Türken Acar.
- Aydoğdu, O, Tuncer A, *Tanzimat Sürecinin Dönüştürücü Etkisi ve Mahalle Muhtarlıklarının Kurulması*, Dergipark, Journal of PolitikalAdministativeand Lokal Studies, Cilt 1, Sayı 1, 2018, s.87-112
- Behar, C. 1998, “*Kasap İlyas Mahallesi*”, İstanbul Araştırmaları, Sayı.4, s.89
- Çabuk S, Demir K, (2012.) *Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekânsallaştırılabilmesi İçin Bir Yöntem Denemesi: Kayseri Örneği*, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi (ISSN: 2147-0626), s.140.
- Çadırcı, M, (1970) *Türkiye’de Muhtarlık Teşkilâtının Kurulması Üzerine Bir İnceleme*, Belleten, C.XXXIV, S.135, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.412.
- Çadırcı, M. (1993). “*Türkiye’de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi*”. Çağdaş Yerel Yönetimler 2 (3): 3–11.
- Ercoskun, T, (2012). *Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler*, Bilig KIŞ/SAYI 60, s.149
- Ergenç, Özer (1976) “*Osmanlı Şehirlerindeki Yönetim Kurumlarının Niteliği Üzerinde Bazı Düşünceler*”, VIII, *Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, c. II*, Ankara 1976, s.1266.
- Ergenç, Özer (1984) “*Osmanlı Şehirlerindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine Düşünceler*”, *Osmanlı Araştırmaları*, C.IV, İstanbul, s.69.
- Ergin, O. N. (1934). *İstanbul Şehri Rehberi*, İstanbul: İstanbul Cumhuriyet Matbaası, s.77-83.
- Ergin, O.N. (1936) *Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul, s.22.-121
- Eyice, S. (1965). *İstanbul’un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Deneme*. Türkiyat Mecmuası, 14, 199-216.
- Gerede Nüfus Defteri (2015), CİLT I-1840 (Giriş-Metin-Dizin)**, Editör: Mehmet Süme, BAMER, Bolu.
- Güneş, Y. (2009) *Mahalle Yönetimi*, Türk İdare Dergisi, Sayı.465, s.118.

- Kaşmer, R. (2015) *Gerede Temettuât Defterleri*, C.I. Gerede Belediyesi Yayınları,
- Lowry, H.W. (1984) *Osmanlı Araştırmaları 4* (Ed. H. İnalçık ve N. Göyünç), İstanbul, Enderun Kitabevi, s.74.
- Mermutlu, B. (2011) *Mahallenin Toplumsal Kültürümüzdeki Yeri*, Osmanlı Mahalleleri Atlası, haz. Görkem Kızılkayak, Özel Koleksiyon, 2011, s.14.
- Ortaylı, İ. (2011). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özdemir, R. (1998), *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara (Fiziki, Demografik, İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı (1785-1940)*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, s.75
- Sakaoğlu, N. (2011), *İlk Seçim ve Seçimli Örgütlenme Mahallesi: Divriği*, Osmanlı Mahalleleri Atlası, Doğan Burda Dergicilik, İstanbul, s.24.
- Şahin, Y- Asarkaya. S. *Mahalle Muhtarlığı Kurumunun Tarihi Gelişimi*, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl. 2019. Cilt 11, sayı 3. s.24-25-26.
- Tuğlacı, P. (1983) *Okyanus Ansiklopedik Sözlük*, C. 6, Cem Yayınevi, İstanbul, s. 2060.
- Üstündağ, N. (2005). “*Osmanlı’da Şehir ve Şehri Geliştiren Unsurlardan Biri Olarak Ayanlar: Vidin ve Rusçuk Örneği (18. yüzyıl)*”. Türkiyat Araştırmaları, Sayı 2.
- Vural, T, (2004) *Osmanlı İmparatorluğu’nda Yerel Yönetimler*, Türk İdare Dergisi, sayı: 444, s.185.
- Yel, A. M. ve Küçükaşçı M. S. (2003). “*Mahalle*”, *İslam Ansiklopedisi*. Cilt 27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yüksel, A, (2011) *Tirebolu Kasabası’nda Nüfus Hareketleri, (1838-1847)*, Yeni Tirebolu, www.yenitirebolu.com.

KÜLTÜR EVRENİ DERGİSİ

ISSN: 1308-6197

Yayın İlkeleri

1) Kültür Evreni Dergisi yılda dört kez yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

2) Kültür Evreni Dergisinde [halk bilimi, dil bilimi, müzik, edebiyat, Türk- lük bilimi, mitoloji] alanında makalelerin yanısıra; söyleşi (sohbet, röportaj), eleştiri, tanıtım ve haberler yer alabilmektedir.

3) Kültür Evreni Dergisinde yayımlanacak yazılar, daha önce herhangi bir yayın organında, sosyal medyada (internette) yayımlanmamış olacaktır.

4) Kültür Evreni Dergisinin dili; Türkiye Türkçesi, Türk dilinin diğer lehçeleri (Azeri Türkçesi, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kırım Türkçesi vb.), İngilizce ve Rusça'dır.

5) Kültür Evreni Dergisinde, 4. maddede belirtilen dil ve lehçelerde yayımlanacak yazı ve makaleler; Lâtin, Kril ve Arap elifbası ile kaleme alınabilir. Ancak, makalede (yazıda); Türkçe özet ve anahtar kelimeler, İngilizce özet (abstract) ve anahtar kelimeler (keywords) ile genel kaynakça Lâtin harfleri ile yer alır.

6) Türkiye Türkçesiyle kaleme alınan yazılara, Türkçe özet ve Türkçe anahtar kelimeler ile İngilizce özet ve İngilizce anahtar kelimeler mutlaka eklenecektir.

7) Türkiye Türkçesi dışında; Türk dilinin diğer lehçelerinde kaleme alınmış yazılara, Türkçe özet ve Türkçe anahtar kelimeler, İngilizce özet ve İngilizce anahtar kelimeler ile o lehçeyle özet ve o lehçeyle anahtar kelimeler mutlaka eklenecektir.

8) İngilizce kaleme alınmış yazılara, İngilizce özet ve İngilizce anahtar kelimeler ile Türkçe özet ve Türkçe anahtar kelimeler mutlaka eklenecektir.

9) Rusça kaleme alınmış yazılara, Rusça özet ve Rusça anahtar kelimeler, İngilizce özet ve İngilizce anahtar kelimeler ile Türkçe özet ve Türkçe anahtar kelimeler mutlaka eklenecektir.

10) Özetler, hangi dilde ve hangi lehçede olursa olsun; 100-250 kelime arası ve tek paragraf olmalıdır. Tek cümlelik özetler kesinlikle kabul edilmeyecektir. 100 kelimenin altında veya 250 kelimenin üstündeki özetler de kabul edilmeyecektir.

11) Özetler; hangi dil ve hangi lehçede olursa olsun, makaledeki bilginin kısaca bir tanımıdır. Makalenin ana kısımlarının (giriş, bulgular ve yöntem, sonuçlar, tartışma ve öneriler) her birinin kısa bir özetini içermelidir. Okuyucunun makalenin içeriğini; kısa zamanda ve hassasiyetle belirlemesine, kendi ilgi alanlarıyla ilişkisini saptamasına ve böylece makaleyi bütünüyle okumaya ihtiyaç duyup duymayacağına karar vermesine imkân vermelidir.

12) Özetlerde; araştırmayı yapılmaya değer kılan neden ve çözülmeye çalışılan proplem belirtilir. Araştırma sürecinde kullanılan yöntem, kapsam, zaman, yer ve verilen özellikler belirtilir. Kapsama alınan ve kapsam dışı bırakılan değişkenler açıklanır. Elde edilen en önemli sonuçlar sunulur. Bulgular rakamsal olarak ortaya konulur. "Çok, az, büyük, biraz" vb. gibi belirsiz ifadeler kullanılmaz. Elde edilen

sonuçların önemi ve araştırma alanına kattığı bilginin önemi belirtilir. Sonuçların genellenebilir olup olmadığı, potansiyel olarak genellenebilir olup olmadığı ya da belirli bir duruma bağlı olarak ortaya konulup konulmayacağı belirtilir. Bilgiler genellikle birer cümle olarak verilir, bulgu ve sonuç kısmı birkaç cümleden oluşabilir. Uygun bağlaçlar kullanılarak bütünlük sağlayacak şekilde düzenlenir. Cümleler açık ve anlaşılır olmalıdır. Cümlelerde geçmiş zaman kipi kullanılır. Özetlerde tablo, şekil, atıf ve referans kullanılmaz.

13) Anahtar kelimeler (keywords), yayının elektronik ortamda taranmasına, dizinlenmesine yardımcı olduğu gibi yayına hazırlama süreçlerinde hakem ve editörlere katkı sağlamaktadır. Anahtar kelimeler, ilişkili terimler dizini (gömmü=thesaurus), dizin (index) vb. araçlardan seçilmeli, rastgele verilmemelidir. Bilgiye erişimde anlamlı olabilecek darlık ya da genişlikte seçilmelidir. Terimlerin ve kavramların seçimi mümkün olduğunca erişimi anlamlı kılacak biçimde yapılmalıdır. Anahtar kelime sayısı makalenin erişimine imkân verecek alanları içerecek sayıda (en fazla 5) olmalıdır. Özellikle edebiyat alanında makalede incelenen yazar ve eser adlarının erişim ögesi olduğu unutulmamalıdır.

14) Yazıların (makalelerin) başlıkları 12 kelimeyi aşmamalıdır. Başlık, makaleyi betimleyici olmalı, makalenin temel kavramlarını, tartışmalarını ve savını (tezini, iddiasını) yansıtmalıdır.

15) Bir makale hangi dilde ve lehçede kaleme alınmış olursa olsun; Türkçe başlık, İngilizce başlık, Rusça başlık mutlaka olmalıdır.

16) Makalelerin (yazıların) yazım sırası şöyle olmalıdır:

a) Yazının Başlığı

-Türkçe başlık

-İngilizce başlık

-Rusça başlık

Not: Yazı hangi dil ve lehçede yazılmış ise o başlık önce yazılmalıdır.

b) Özetler

-Türkçe özet ve anahtar kelimeler

-İngilizce özet (abstract) ve anahtar kelimeler (keywords)

Not: Yazı hangi dil ve lehçede yazılmış ise o dildeki özet ve anahtar kelimeler önce yazılmalıdır.

c) Makale Metni

d) Kaynakça

e) Ekler (varsa)

f) Geniş özet (summary) (isteniyorsa)

17) Yazılar, (Microsoft Word) programıyla gönderilecektir. Yazı, Türkçe veya İngilizce ise, Times New Roman; Azeri lehçesinde ise, Times Roman Azlat (veya benzeri); Rusça ise Times Cyr (veya benzeri) olmalıdır. Gönderilen yazının yanında, yazının fontları mutlaka olmalıdır. Yazının içinde resim, nota vb. var ise baskıya uygun yüksek çözünürlükte gönderilmelidir.

18) Yazılar (makaleler), başlıklar, özetler, metin, dipnotlar, kaynakça vb. dahil minimum 2000 kelimededen az olmamalıdır. Yani, Kültür Evreni dergisinin sayfa standardına göre 5 sayfadan daha az olmamalıdır.

19) Makale metninin içindeki alıntılar ve göndermeler; yazar soyadı, yayın yılı, sayfa numarası biçiminde parantez içinde belirtilecektir. Mesela; (Boratav 1987:9)

20) Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılacak ve aynı yazı karakteriyle daha küçük punto ile yazılacaktır.

21) Metin içinde belirtilen alıntılar ve göndermelerin yeri; “KAYNAKÇA” başlığı altında soyadı başta olmak üzere alfabetik sıraya göre sıralanacaktır. “KAYNAKÇA” yazının (makalenin) en sonunda ve eklerden önce verilecektir.

a) Kitaplar için;

[KÖPRÜLÜ, M.Fuat(2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay.,s.209-210.]

b) Makale ve bildirimler için;

[ASAN, Veli: (1995).”Tahtacı Türkmenleri-IX: Tahtacılar da Musahiplik”, *Cem*, V(49), s. 44-45]

22) Yazılar; e-posta (e-mail) olarak (**kulturevreni@gmail.com**) mail adresine gönderilecektir. Arzu edilirse yazılar; derginin (**www.kulturevreni.com**) sitesinde “makale gönder” menüsüne tıklanılarak ve ilgili alanlar doldurularak da gönderilebilir.

23) Dergi Temsilcilerine aracılığıyla gönderilen makaleler, yine mutlaka (**kulturevreni@gmail.com**) e-postası kanalıyla iletilecektir.

24) Dergiye yayımlanmak üzere gönderilen yazılar; hakem heyeti içinde yer alan konuyla ilgili en az iki uzmana gönderilecek ve yazılar gelecek raporlara göre yayımlanacak veya yayımlanmayacaktır. Düzeltmeler varsa yazı sahiplerine düzeltmelerin yapılması amacıyla geri gönderilecektir. İncelenmek üzere yazı gönderilen uzmanların (hakemlerin) adları yazarlara, yazarların adları, uzmanlara (hakemlere) kesinlikle bildirilmeyecek, gizli tutulacaktır. Çift taraflı körleme ilkesi (double blind referee) bozulmayacaktır. Hakemlerin yazı ile ilgili verdiği karar Yayın Kurulu’nda değerlendirilecektir. Yazıların yayımlanıp yayımlanmayacağı veya değişikliklerin neler olması gerektiği Yayın Kurulu tarafından kararlaştırılacaktır.

25) Dergimize gönderilen yazılara yayımlandığında herhangi bir telif ücreti ödenmeyecektir.

UNIVERSE CULTURE JOURNAL

ISSN: 1308-6197

Publication Principles

1) *Universe Culture* published four times a year is an international peer reviewed journal.

2) *Universe Culture* journal includes scientific articles about [folklore, linguistics, music, literature, Turcology and mythology]. In addition, interview (chatting, conversations), critique, book-review and news are available for publishing in this journal.

3) Previously unpublished articles should be submitted to the *Universe Culture* journal: at the any printed, net and magnetic facilities.

4) The languages of the *Universe Culture* journal are Turkey Turkish, the other dialects of Turkish (dialects of Azerbaijani, Kazakh, Uzbek, Kyrgyz, Turkmen, Crimean Tatars etc.), English and Russian.

5) Writings and articles which will be published (with 4th article will be mentioned in the specified languages and dialects) is to be written in Latin, Cyrillic and Arabic alphabet. The article (writing) should be include abstract, and key words Turkish and English and also general bibliography in Latin letters.

6) The article in Turkey Turkish should be include Turkish and English abstract and key words.

7) The article in other dialects of Turkic language should be include abstract and key words in Turkish, English and language of main text abstract and key words.

8) The article in English should be include English and Turkish abstract and key words.

9) The article in Russian should be include Russian, English and Turkish abstract and key words.

10) Abstract should include at least 100 upmost 250 words and in form of one paragraph in any language. Abstracts as only one sentence not be accepted. Abstract, the top of less than 100 words or 250 words will not be accepted.

11) Abstract, no matter in which language and dialect; is a brief description of knowledge in the article. Abstracts should also include a brief abstract of each main part in the article (introduction, findings and methods, results, discussion and proposals). Therefore abstracts should be comprehensible enough for the readers to have an idea about the article with precision in a short time and to determine the relationship between their own interests. So that, the abstract should enable the readers to decide about the necessity to read the entire text.

2) In abstracts; reason that is worth investigating and the problem to be solved are indicated. In the research process; method, scope, time, place and the specified properties are also indicated. Included and excluded variables are explained. The most significant results are presented. Results can be demonstrated numerically.

Non-specific statements such as “So, little, big, little” etc. are not used. The importance of the results and their contribution to the research area are indicated. There are also indications about whether these results can be generalizable or potentially generalizable or whether to be put forward due to a particular situation. Information is usually given in one sentence. Some of the findings and conclusions may consist of a few sentences. Sentences are arranged so as to ensure integrity using appropriate connectors. Sentences should be clear and understandable. Past tense is used in sentences. In abstract; tables, figures, cited and references are not used.

13) Key words also make contributions to the referees and editors in publication process as well as to the publications scanned in electronic media and indexing process. Key words should be chosen from associated terms index (burial = thesaurus), index and so on but not chosen randomly. For accessing to information they should also be selected having significantly stenosis or sizes. The choice of the term and concept of access as possible should be done in a way that makes sense. The number of keywords that will allow the article to include access to a number of areas (up to 5) should be. Especially in the field of literature, the names of authors and works analyzed in the article should be noted as an item for the access to the work.

14) The titles of articles (writings) should not exceed 12 words. The title should be descriptive for the article and should reflect the article's basic concepts, discussions and arguments (thesis, the claim).

15) Regardless in which language and dialect the article is written; there must be Turkish, English and Russian title located.

16) Title of article must be in order as follow:

a) Writings the title

- Turkish title
- English title
- Russian title

Note: The text should be written in which language and dialect is written before that title.

b) Abstracts

- Turkish abstracts and key words
- English abstracts (summary) and key words

Note: The text must be written in languages and dialects, which was written in the abstract and key words in that language before.

c) Article Text

d) Bibliography

e) Appendices (if applicable)

f) Large abstract (summary) (if required)

17) Articles will be sent to the MS World program. Text, in Turkish or English should be in Times New Roman; In the Azerbaijani dialect, in Times Roman Azlat (or similar); in Russian in Times Cyr (or similar). Besides the type sent, type of fonts should also be included. In the article if there are pictures, musical notes etc. they should be submitted with high resolution in accordance with printing.

18) Writings (articles), titles, abstracts, text, footnotes, bibliography etc. including not less than a minimum of 2000 words. So, according to the standards of *Universe Culture* journal, writings (articles) should not be less than 5 pages.

19) Citations and references in the article text; author's name, year of publication, page number format will be indicated in parentheses. For example; (Boratav 1987: 9)

20) Footnotes will be used for illustration only and will be written with the same font and smaller font size.

21) Location of quotations is specified in the text under the title of "**Bibliography**". Those are listed in alphabetical order in that the surname of the author mainly located. "**Bibliography**" will be given at the end of the text (article), before appendices.

a) For the books;

In the bibliography: [Köprülü, M. Fuat: (2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay.,vs. 209-210.]

b) For the articles and proceedings;

In the bibliography: [ASAN, Veli: (1995). "Tahtacı Türkmenleri-IX: Tahtacı-larda Musahiplik", *Cem*, V(49), s. 44-45]

22) Articles will be delivered to the e-mail of journal through the journal's website of (www.kulturevreni.com) by clicking "article Send" in which "Submission Form" is available to be filled. So the articles attached with this form will be sent to the journal through e-mail (kulturevreni@gmail.com) to the absolute way.

23) However articles submitted to the Journal of Representatives, will also be sent to the current e-mail channel. (kulturevreni@gmail.com)

24) Articles submitted for publication to the Journal will be delivered by at least two referee experts related to the subject penned in the texts thus according to the reports of these experts articles will be published or not. In case of corrections articles will be returned to the owners in order to make those corrections. The name of experts and the name of authors will not be divulged each other and will be kept confidential. Double-sided blinding principle (double-blind referee) will be kept. Decisions of the arbitrators over the articles shall be assessed on the Editorial Board. The Editorial Board will decide whether these articles will be published or what changes should be made.

25) There will be no royalty payment after the publication of these articles.

ЖУРНАЛ “МИР КУЛЬТУРЫ”

ISSN: 1308-6197

Требования по изданию

1) Журнал “Мир культуры” является реферированным журналом и выходит в год четыре раза.

2) В журнале “Мир культуры”, наряду со статьями из области [фольклора, языковедения, музыки, литературы, тюркологии, мифологии] будут издаваться статьи из сферы (разговорной речи, репортажей), критики, презентации и информирования.

3) Статьи, которые будут печататься в журнале “Мир культуры”, не должны быть изданы в других органах печати и социальной сети (интернет).

4) Статьи, в журнале “Мир культуры”, будут печататься на современном турецком языке, английском, русском языках и на разных диалектах турецкого языка (Азербайджанский, Казахский, Узбекский, Киргизский, Крымский и т.п).

5) Во всех статьях, издаваемых в журнале “Мир культуры” в указанном в 4-ой статье языках, можно использовать латинский, арабский шрифт письменности и кириллицу. Однако, аннотации (abstract) и ключевые слова (keywords) должны быть латинскими буквами.

6) Статьи, издаваемые на современном турецком языке, с аннотацией и ключевыми словами, обязательно должны иметь аннотацию и ключевые слова на английском языке.

7) Кроме статей на современном турецком языке, все статьи издаваемые на диалектах турецкого языка, должны иметь аннотацию и ключевые слова на современном турецком, английском языках и на указанных диалектах.

8) Статьи, издаваемые на английском языке, совместно с аннотациями и ключевыми словами на английском языке, должны иметь аннотаций и ключевые слова и на турецком языке.

9) Статьи, издаваемые на русском языке, совместно с аннотациями и ключевыми словами на русском языке, должны иметь аннотаций и ключевые слова на турецком и английском языках.

10) Все аннотации, на всех языках и диалектах, должны состояться из 100-250 слов без абзаца. Категорически не будут приниматься аннотации с одним предложением и менее 100 или более 250 слов.

11) Все аннотации, на всех языках и диалектах, должны содержать краткий смысл самой статьи. В нём должны быть выделены основные черты введения, новинки, методов исследования, диспута, предложений и р10заинтересовать читателя. По нему читатель должен определить, стоит ли ему дочитывать до конца всю статью и связана ли она с его специальностью.

12) В аннотациях правильно должна быть поставлена проблема и указана путь его решения, чётко должны быть определены методы, сфера, время, место и данные исследования, уточнены различия между выдвинутой

проблемой и похожими ему, указаны самые значительные итоги, открытия должны быть определены в цифрах, неопределённые выражения, подобные как “много, мало, большой, немножко” не должны приниматься, отчётливо должны определены значительные итоги и их вклад в науке. Информация должна быть уложена в одном предложении, а новинка и итог можно сформулировать в нескольких предложениях. Предложения должны быть чёткими и ясными. В них должна приниматься форма прошедшего времени. В аннотациях не принимаются картины, рисунки, ссылки и рекомендации.

13) Ключевые слова помогают членам редколлегии и научному совету в процессе издания, в поисках по интернету и индексации. Ключевые слова должны определены строго из числа применяемых терминов (thesaurus), (index) и т. п. Принципом их отбора должна быть упрочение доступности главного смысла статьи. Количество ключевых слов должно быть не более пяти. В статьях из сферы литературы следует соблюдать доступность к заглавию и автору произведения.

14) Заглавие статьи не должна превышать 12 слов. Оно должно включать в себя основные понятия, идеи и обсуждение статьи.

15) Все статьи, без исключения, должны иметь заглавия на турецком, английском и русском языках.

16) Правила писания статьи

g) Заглавие статьи

-Заглавие на турецком языке

-Заглавие на английском языке

-Заглавие на русском языке

Примечание: сначала пишется заглавие на том языке, на котором написана статья

h) Аннотации

–Аннотация на турецком языке и ключевые слова

-Аннотация на английском языке и ключевые слова

Примечание: сначала пишется аннотация и ключевые слова на том языке, на котором написана статья

i) Текст статьи

j) Источники

к) Приложения (если имеются)

l) Обширная аннотация (по требованию)

17) Статья должна высылаться по программе (Microsoft Word). Статьи на турецком и английском – по программе Times New Roman, на азербайджанском диалекте - Times Roman Azlat (или т.п.), на русском - Times Cug (или т.п.). Вместе со статьёй должны высылаться фонты. Рисунки, ноты и т.п. из статьи должны высылаться соответственно с высокой растворимостью.

18)Статья, включая заглавие, аннотация, текст, сноски, источники и т.п. должна состояться не менее из 2000 слов, т.е. по стандартам журнала “Мир культуры” не менее 5 страниц.

19) Заимствования в тексте пишутся в скобках следующим образом (фамилия автора, год издания, номер страницы. К примеру (Boratav 1987:9)

20)Сноски должны приниматься только для разъяснений. Они пишутся малым шрифтом, а основной текст крупным шрифтом.

21) Место заимствований и препровождений в тексте; В “источниках” сначала указывается фамилия автора и список определяется по алфавиту. “Источники” пишутся в конце статьи, перед примечаниями.

а) для монографий

[KÖPRÜLÜ, M.Fuat: (2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, Akçağ Yay.,s.209-210.]

б) Для статей и докладов

[ASAN, Veli: (1995).”Tahtacı Türkmenleri-IX: Tahtacılar da Musahiplik”, *Cem*, V(49), s. 44-45]

22) Статьи должны отправляться по **e-posta (e-mail)**. На электронной странице (www.kulturevreni.com) клякая над “**makale gönder**” надписью и заполняя форму “**Makale Gönder Formu**”. Готовая статья, вместе с заполненной формой исключительно должна отправляется по адресу (kulturevreni@gmail.com)

23) Представителям журнала статьи должны отправляться тоже исключительно по адресу (kulturevreni@gmail.com)

24) Каждая статья, принятая для публикации, будут отправляться двум специалистам, членам совета редколегий для рассмотрения и она будет печататься на основе заключения указанных специалистов. В случае отрицательного заключения статья не будет опубликована. Для исправления ошибок статьи будут отсылаются к авторам. Члены совета редколегий не будут осведомлены по именам и фамилиям авторов статей, информация будет конфиденциальным. Принцип двусторонней конфиденциальности (double blind referee) будет сохранён. Заключение специалистов будут переданы членам редколегий. Окончательное решение о публикации статьи будет принимается редколегией.

25) Авторы статей не будут вознаграждаться.